

12016

0cm

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16

Er. Rot:
Collatio
de lib: Arb
77

Hypocras
-tiltes.
S. actus

L. 110

185.

12016

q b

12,016

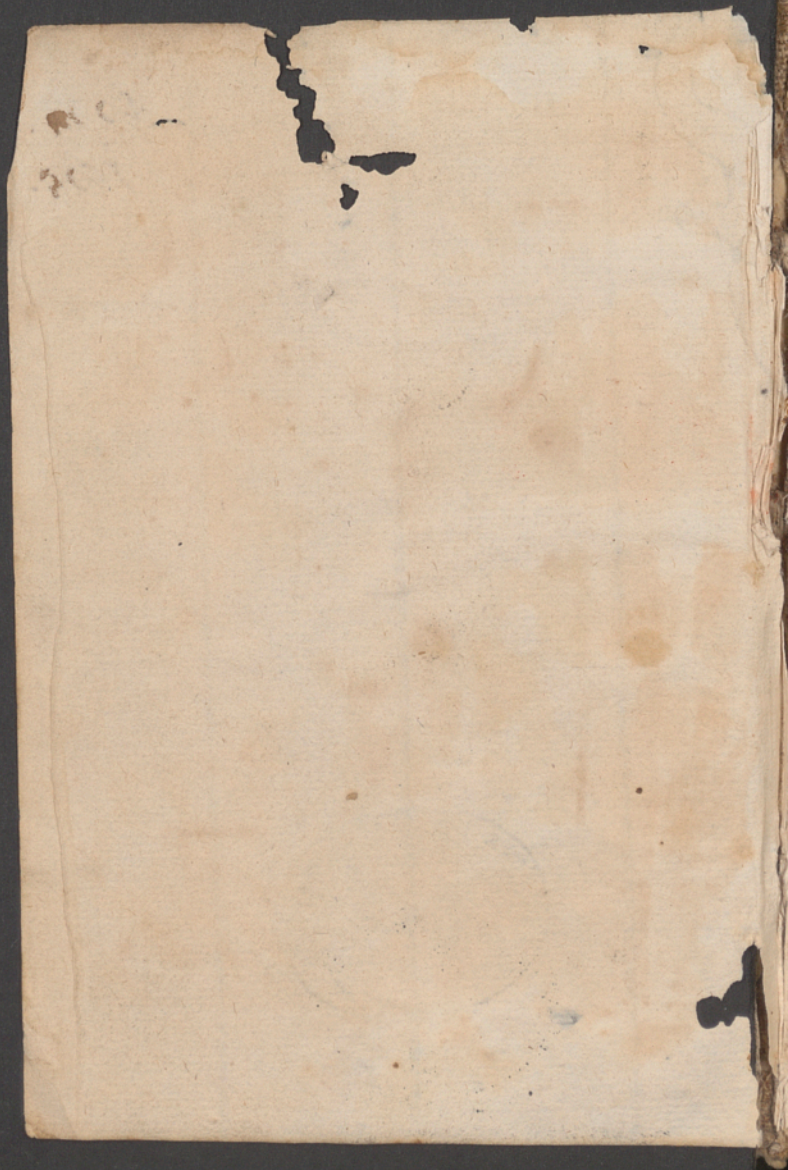
9

C

786

5 m.
1009.

Res. In 12016/3

HYPERASPI

STES DIATRIBAE ADVERSUS

Seruum Arbitriū Martini Lu

theri, per D. Erasmus

Roterodamum.

3

HYPERASSI
1773
Baltimore
Printed by D. B. Smith
No. 101 N. 2nd St.

ERASMVVS ROTERODAMVVS

LECTORI S. D.

Prodiit Seruum Arbitriū,
titulo Martini Lutheri, sed
elaboratū à multis, multo
tempore: nam ante annū li
ber excudi cœperat, ut nar
rabant, qui prædicabant se uidisse pagi
nas aliquot: summaq; cura quod ipsa res
indicat. Liber mihi sero redditus est, idē
q; casu, nam ipsi celabant, ut saltem ad
menses aliquot triumphum agerent, nō
solum addicti Luthero, uerū etiam utrius
que inimici, mihi quidem ob bonas lite
ras, illi uero ob improbata dogmata. Tem
poris spacium quod dari poterat tum re
legendæ Diatribæ, tum perlegēdo Lu
theri libro, nō tam prolixo quàm loquaci,
tum responsioni meæ non erat longis
us diebus decem: & redditus est iam de
fesso, atq; adeo etiam nū satagenti in ab
soluendis ijs, quæ parabantur in merca
tum proximū. Eius rei certissimi testes
sunt Basileæ, si quis mihi diffidit. Et ta
men quoniā sensi, quàm insolenter iam
tum ad

ERASMVS LECTORI.

tum ad odorem huius libri quidam exultare cœperint, uisum est aliquam responsionis partem hisce nundinis Francfordiensibus, quamuis tumultuariam ædere, quo moderatius ageretur istis triumphus ante uictoriam. Respondimus autem ad eam partē, qua pugnat cum præfatiōe meæ Diatribes, reliqua daturi perocitum elucubratoria. Aliquoties capitū Lutheranae disputationis nūeros adiecimus in marginibus, quo facilius cōferas quæ refellimus, si prius illius capita numero signaueris. Bene uale, & ex-

pecta in argumentando certū

orem uictoriā. Basileæ,

decimo Calendas

Martias, Anno

M. D. XXVI.

HYPERASPI

STES DIATRIBAE PER
ERASMVM ROT.

QVOD FELIX FAV-
stumq; sit, protinus ipsam rem
aggredimur, & quidem Atti-
ca lege, & ἄνδρ' ἀπομιμῶν ἢ πα-
δοῦ, quod idem si tu quoque
Martine Luthere facere animū
induxisses, minus profecto de-
truijsses ocio tuo, cuius inopiam quereris, & mihi minus
addidisses negocij, cui iam erat plus satis. Nunc dū ma-
luisi quorundam affectibus obsequi quā tuo iudicio,
quā multa sunt in isto tuo libro prorsus ἀπεροσσιόνος &
quā multa superuacanea, quot in locis communibus
morē, quantum conuiciorū, quā multa manifeste ua-
nitatis, quantum stropharum, quantum figurati morsus,
quā multa parum pudenter detorta ac deprauata, &
ex deprauatis tragicæ conclusiones, rursus ex his uoci-
ferationes in immerentem. In his quoniam tibi uisum est
bonas horas collocare male, cogor & ipse in refellendo
nonnullam aque meae portionem consumere. Primū igitur
denitor, quum mea Diatriba nihil habeat nisi mo-
deratam de re disputationem, quumq; è propinquo alla

HYPERSPISTES DIA

tret Hieronymus Emserus, e longinquo Ioanes Cochle
 us adiurget, ex Anglia præter Roseum & alios, Ioan-
 nes episcopus Rossensis iustis uoluminibus te læssat,
 e Gallia Iodocus Clithoueus Lutherũ oppugnet Anti-
 luthero, ex Italia Christophorus Longolius elaboratam
 orationem in te torserit. Deniq; quũ hic habeas ex tue
 sodalitatũ Coryphæis, qui tibi sedulo factant negotiũ,
 quorum Ulrichus Zuinglius ædico libello nequaquam,
 ut ferunt, edentulo, dogma tuum sed ex parte cum ec-
 clesia commune, de eucharistia oppugnat, quum idem
 fecerit Capito, & Ioannes Oecolampadius, nullis qui-
 dem conuicijs, sed crebrioribus & acrioribus machinis:
 hæc, inquam, quum ita sint, demiror quo consilio ad om-
 nes obmutescens, nostræ Diatribæ respondendum puta-
 ris, præsertim quum præter modestiam, tam friuolis ra-
 tionibus rem agat, quemadmodum ais, ut caussam quam
 suscepit reddiderit deteriore. Nec tamen exposculo
 quod responderis, nec inquiror quur opus ante annũ ex-
 cudi coeptum, nunc demum absolueris: illud demiror,
 quur meam in respondendo ciuilitatem non sis imitatus
 quam te deuit etiam superare, si nobis istius animi spiri-
 tusq; quem tibi uindicas, fidem facere uelles. Verum hic
 obsquutus es fratribus, inter quos scio permultos esse,
 quorum mores procul absunt ab Euangelio, cuius titulo
 sese uenditant. Horum cupiditatibus Luthere te plus sa-
 tis obsequentẽ præbes, nõ sine graui detrimento caussæ
 quam sustines. Non enim me clam est in cuius gratiam
 ad istum

TRI. PER ERAS. ROT.

ad istum modum scripseris in Cochleum, & in regem Angliæ. Is nimirum erat, in quo duas personas Comicas posses agnoscere, stupidissimum ac gloriosissimum Thrasonem, & adulantissimum Gnathonem. Certe indignus erat cuius hortatu uel epistolam scribere debueris in tam arduo tamq; periculoso negotio. Quin illud potius erat tibi reputandum quam personam suscepisses, uide licet qui se profiteretur Euangeliū iam plus mille quingentis annis sepultum & obrutum, reuocaturum in lucem, & abrogata pontificum, conciliorum, episcoporum & scholarum auctoritate promitteret orbi certam ueramq; uiam salutis, quam hactenus mundus ignorasset. Quam uero non congruebat, ut qui tam arduo negotio uelut Athlas cælo supposuisset humeros (iam enim tecū sic ago, quasi uera sint omnia quæ tibi arrogas) perinde quasi in re ludicra, dicterijs, sannis, salibus, & archimnis in quoscunq; lubitum fuerit ludat, & ex Vuilheyli cuiuspiā arbitrio stilum uel stringat uel moderetur in quenquā, non dicā in regē. Instigauit idem alterū quendam ut dialogū scriberet in Leum, & hunc itidē atq; te multis mendacijs instruxerat. Nihil melius te instruxit mihi crede, cuius impulsu librū istū emisisti. Ego tot eruditus, tot ecclesiæ proceribus, tot orbis monarchis efflagrantibus, quibusdā etiā cū minis exigentibus, ut summis eloquentiæ uiribus in te deonarē ac fulminarem, nisi uellem ecclesiæ desertor, et tuæ sodalitatis fautor uideri tamen excusauī, non quod probarem tua dogmata, quæ

HYPERSPISTES DIA

fiuti uere scribis non intelligebam, sed partim ne impru-
dens læderem causam, cui inuitio totus penè orbis applau-
debat, partim quod intelligerem negocium non esse me-
arum uirium. Itaq; metuebam ne, quod solent imperiti
medici, malum sinistra curatione exasperarem. Postre-
mo sic aliquando mecum cogitabam, quid si deo uisum
est corruptissimis horum temporum moribus, tam seui-
dare medicum, qui sectionibus & uisuris sanet, quod
potionibus & malagmatis non poterat. Videbam eru-
ditos homines pedibus in tua dogmata discedere, perspic-
iebam fatalem quendam orbis fauorem, animaduerte-
bam quo uehementius à theologis ac principibus obsi-
stebatur, hoc latius propagari, ac magis inualescere ne-
gocium, ex his ratiocinabar rem non sine numine geri,
itaq; decreueram spectator esse tuæ tragœdiæ, sic apud
me cogitans iuxta Gamalielis sententiã, si deus hec mo-
uet, non est meum resistere, sin aliunde ortum est quod
agitur, sua sponte dissipabitur. In actis apostolorum læ-
gimus. Cæterorum nemo audebat se illis coniungere. Si-
mili religione abstinebam à uestro negocio. Verum ubi
principibus diutius excusare non possem, & opprime-
rer inuidia falsissimaq; suspicione, scripsi Diatribã, sed
ita temperato stilo, ut tu nõ posses optare disputationem
ciuiliore, ac phariseis quibusdam uisus sim tecum nõ de-
certare, sed colludere, qui sic dentes & ungues continu-
erim. Certe putabã me abunde uitasse, ne tibi debacchan-
di conuicijs ansa data uideretur. Quædam in tua asserti-
one dicta

TRI. PER ERAS. ROT.

one dicta odiosius prudens dissimulaui, quoniam nisi te
 leso tractari non poterant. Vbi ad morum comparatio-
 nem uentum esset, declino locum inuidiosum, malens ui-
 tare offensam, quàm seruire commodo causæ meæ. Quo-
 dam loco nominatim etiam depello suspicionem abs te,
 quum ita scribo: Non hæc proprie in Lutherum dixe-
 rim, quem de facie non noui &c.

Et uide quàm consentiant uestra iudicia, Philippus
 Melanchthon huc scripsit, meam Diatribam æquissimis
 animis acceptam Vuittembergæ. Et adiecit, iniquissimū
 sibi uideri, si non liaret in ecclesia suam cuiq; sententiã
 dicere. At tu respondens, sic arte stilum temperas, ut
 in alios forte scripseris clamosius, in neminem hostilius
 aut amarulentius, id quod uanissimū uideri patiar, nisi
 mox omnibus perspicuum fecero. Meam disputationem,
 Diatribam & collationem appello, quo titulo quid esse
 potest modestius? Ipse nõ pronuncio, quum uerser in ar-
 gumento, quod in integrum aut in dubium disputando
 reuocare fas non erat. Congressurus tecum, depono Cæ-
 saris, pontificum, conciliorū, academiãrum, & ueterum
 orthodoxorum auctoritatem, qua te poteram urgere
 etiam si argumentis fuisset inferior. Ex tuis legibus
 quamuis iniquis tecum consero manus, nec te tamen ap-
 pello quemadmodum tu me: habet enim ipsa compella-
 tio quiddam contentiosum & contumax: Nec tua solius
 argumenta tracto, ut non proprie tecum, imò ne tecum
 quidem artare uiderer, sed cum tua assertionem. Non ui-

HYPERASPISTES DIA

1. Petri. 3.

deo quid potueris optare ciuilius. Vsq; adeo ne non patris quenquã contra tua placita hiscere? Atqui huc soles omnes prouocare, ut tecum manus consererent. Et ubi est illud, quod admonet Petrus, parati semper ad satisfactionem omni poscenti uos rationem, de ea quæ in uobis est spe, sed cum modestia & timore. Et Paulus uult episcopũ esse διδακτικόν, non ᾤληκτιω. Quod si ego parũ erudite disputaſsem, debebas illud Pauli meminisse Sapienſibus & insipienſibus debitor sum. Qui tibi fuerant iuratiſſimi, audent in te ferrũ stringere, nec à conuicijs temperantes, & Erasmus moderatiſſime diſputantem ferre non potes? Ego mordicus tenui meam modestiam, quam sciebam mihi futurã inuidiæ, hanc tu cum tua laude cumq; caussa quam agis utilitate poteras ac debebas imitari. Scilicet peruicit tuam patientiã quorundam exultatio, mihi decernentium triumphum, te uictum esse iactantium. Quos tu mihi triumphos narras? hic tantũ erat de mea Diatriba silentium, ut mihi propemodũ exciderit scripsisse. Semper solus esse uolui, nihilq; peius odi quã iuratos & factiosos. Sed ad tuum libellum uelut ex insidijs subito prouolantẽ, deum immortalẽ quæ fuit tuorum exultatio, quã gloriosas uoces sparserunt habet Erasmus quod agat, habet malum calculo grauius aliaq; uehementer Euangelicã. Verũ, nec tui calami amarulentia, nec huiusmodi uocum petulantia me perpulit, quo minus in hac apologia rationem. potius adhiberem in consilium quã affectus. In dictis nonnunquã animi motus

TRI. PER ERAS. ROT.

motus præcurrunt rationem, in scriptis nihil tribuen-
 dum est affectibus, nec spectandum est quid tum sic af-
 fecto uideatur esse rectum, sed quid perpetuo rectum ui-
 deri possit. Quanquam hic, ut uere dicam, leuissima pu-
 gna fuit cum affectibus. Ad istiusmodi maledicta tot epi-
 stolis, libellis famosis exercitatus ocalui. Vis autem sci-
 re quantum molestiæ pepererint aulei tui? Utinam ante
 annos quinque, quum me prædicares, strinxisses in me
 calamum tuum, multo quam nunc hostilius. Verum quo-
 niam tu in hac tam non amica responsione, uis etiam ami-
 cus, si superis placet, & candidus uideri, te simul cum tu-
 is scire uolo, me nec esse tam stupidum qui istiusmodi stro-
 phis falli: nec tam imbecillo animo, qui tuis cõuicijs com-
 moueri possim. Simplicius fecisses, si tui similis palam in-
 me debacchatus fuisses. Soles enim τὴν λεοντὴν ἐνδύ-
 σάμεν & claua rem gerere, nunc uulpinam pellem assu-
 isti leoninæ, & melle toxico me perungis. Atq; ad hanc
 scilicet fabulam, sesqui anno ferè meditatam, asciscendus
 erat logodædalus, qui componeret orationem, rhetori-
 còsque fucos adderet, nimirum aduersus hominem
 rhetoricum. Noui enim impetum tuæ dictionis, &
 torrentem illum ingenti fragore è monte decurren-
 tem, ac saxa truncosq; secum rapientem. Istius lo-
 godædali oratio lenius fuit, sed plurimum ueneni se-
 cum trahens. Non me fugit quis sit. Est enim unus ex
 eorum numero, qui, quod tu quum candidus & me-
 mor uideri uis fateris, hoc ipsum quod habent loquen-
 tiæ ferè

HYPERASPISTES DIA=

tie ferè hauserunt è meis lucubrationibus : nec mihi iam
 nouum est, in meis uulneribus pennas meas agnoscere,
 Nec satis erat unus rhetor suppositus, quū urget belli
 moles, Patroclum tuū nobis immittis, qui simul & tuis
 armis & suis, hoc est, dicendi uiribus nobiscum pugnet.
 Adco enim est infans, ut me potius eloquentia grauet,
 quàm argumentis. Ac ne me putes in tenui discrimine
 dictiōis hallucinari, nō est nisi unus qui hoc possit quod
 ille praestitit. Quāquā & alioqui notus est mihi pe-
 aliariter illius in dicendo genius. Nam prior ille rhetor
 absq; bonorum authorum lectione, absq; grammatica sa-
 cundus est. Et si tu pateris huic imputari fucos ineptos
 potius quàm tibi, non repugno. Sunt autem quaedam ad-
 mixta tuo libro, tam insulsa indocta q; ut nunquā crea-
 diturus sim abs te profecta fuisse, quae suis locis indica-
 buntur. Sed interim iniquior est mihi haec pugnae condi-
 tio, quàm gladiatorum, in harena unus cum uno, retia-
 ris cum Mirmillone committitur, mihi uni cum multis
 res est, et si cum uno, cum Geryone tamen. Isaac in uno
 homine agnouit duos, ego in uno libro uarias uoces di-
 uersas q; manus sentio. Cum phalange pugna est, nō mi-
 nus armata, linguis, eruditōe, conuicijs, quàm strophis,
 uasfricie, obliquis q; consilijs. Nunc agnosce consilium tu-
 orum logodædalorum qui sic cogitarunt: Non est im-
 potentibus conuicijs debacchandum in Erasmus, nam
 ea res liberaret illum suspicionibus, quibus grauatur
 apud principes, & inuidia qua premitur apud theolo-
 gos ac

TRI. PER ERAS. ROT.

eos ac monachos. Sed est appetens gloriæ, proinde pas-
 sim inailabimus illum nihil scire, & ubiq; ueluti nulli-
 us rei hominem, magno fastidio contemnemus, consue-
 musq;. Ea res pessime uret illum. Cæterum ut hoc facia-
 mus cum fide, laudem admiscibimus, amicitiam simulabi-
 mus, & misericordiam potius quàm odium præ nobis fe-
 remus. Tribuemus illi ingenū & eloquentiam summā,
 quo lector hic perspecto candore nostro, existimet nos
 cætera quoq; tributuros fuisse si promeretur. Deinde
 suspicionem & inuidiā qua graustur omnibus modis au-
 gebimus exasperabimusq;, sic temperantes orationem,
 quasi ille nobiscū sentiat, sed partim metu, partim amo-
 re lucri dissimulet. Sophistas cū hoc collatos longe præ-
 feremus, deniq; sic agemus fabulam, ut ab utroq; thea-
 tro gratiam incamamus, & fratrum qui illi iam pridem ma-
 le uolunt, & sophistarum ac phariseorum quos ob bo-
 nas literas iam olim habet infensos. Deniq; tantum ad-
 miscibimus scommatū & conuiciorum, ut homo senicu-
 lus ac meticalosus, si nec loquacitate de lassari, nec argu-
 mentis obrui poterit, saltem maledictis conficiatur. Hoc
 consilium tam simplex & euangelicum, quum nemo cor-
 datus non statim deprehendat in tuo libro, tamen tuis ui-
 sum est per quàm factum. Quis hic non uidebit scorpij
 complexum mox infigentis aculeū, quis non sentiet ue-
 neratum poculum melle prælitum? uenerabilis Erasme
 ni Erasme, charissime Erasme, optime Erasme, summo
 ingenio, maximis dotibus, summa eloquentia prædite,
 cui plu

HYPERASPISTES DIA

cui plurimū debent bonæ literæ &c. Nimirū hic est con-
 plexus, hoc mel. Sed mox idē laudatus Erasmus tam im-
 pie scribit, ut nec impij Sophistæ potuerint ferre: blasphemus
 est in deū, & quod his quoq; grauius est, nihil om-
 nino credit, sed Epicurum ac Lucianum & Deop alat in
 pectore, dicens in corde suo: Non est deus, aut si est, non
 curat res mortalium. Hic est aculeus, hæc letale ueneniū
 hoc est rubetæ uirus. Si liber hic nō scater undiq; talibus
 factijs, sim ego Cretenſi uanior. Sim et hæc et alia multa
 passim impingūtur, inculcantur & iterantur, quæ so pro-
 feras in quem unquā scripseris uirulutijs? Et hic ipse tu-
 us sermo secū pugnans prodit inſyncritatē tui pectoris
 Qui cōuenit ut tibi sit charissimus, & frater charissimus
 & uenerabilis, optimus, & quid non, quū eundem pro-
 nuncies impiū, blasphemū aduersus deū, deniq; & Deop?
 Adeo ne putas homines esse fungos, ut non intelligent
 quo spiritu duaris, quū ista scribis, ex eodem ore frigidū
 efflans & calidū, ex eodem poculo mel porrigens ac ue-
 nenum, altera manu panem ostentans, altera lapidem in-
 cutiens? Quorsum autem attinebat hic tot uerba perde-
 re de mea summa eloquentia, deq; tua summa infantia?
 In disputatione de libero arbitrio quid facit eloquentia?
 Ego istam eloquentiam nec iacto, nec agnosco, nec affe-
 cto. Certe in Diatriba non deprompsi si quam habeo, &
 erat locus amplissimus si uoluiffem. De tua uero infan-
 tia quando, te rogo, questus sum? Aut quando desiderauī
 in te eloquentiā? Utinam tam adesset tibi sobrius ac syn-
 cerus ani-

TRI. PER ERAS. ROT.

erus animus, quàm nõ deest eloquentia. Rursum quan-
 tum abest ab Evangelicæ simplicitate toties precari ueni-
 am infantie, quum subornaris ad causam agendam ho-
 minem insigniter eloquentē, quod ipse declarat oratio-
 nis fluxus? Iam quid mihi donas, quum tribuis summam
 eloquentiã cum summa rerum ignoratione coniunctam?
 Aut quid largiris, quum concedis ingenium sexagenario,
 & prædicas bonæ spei indolem? Si nunc tantum ingeni-
 osus sum, quando sapiam? Verum hic est fucus merus
 tui logodædali, qui fictè tribuit eloquentiam, ut cum fide
 adimat scientiam, & suapte laudat ingenium, quo pro-
 babilius hæreat in me crimen animi dissimulati. Atque
 hoc ipsum quod initio tribuis, in disputationis progressu
 detrahis, dum Erasmus facis adeo stupidum, ut nec ea
 uideat quæ sunt sole clariora. Quoties autem illi facun-
 disimo impingis imperitiam rhetoricæ, qui non intelle-
 xerit causæ statum, qui toties dicat aliena, toties ipsam
 causam funditus subuertentia, male definiat, peius diui-
 dat, pessime ratiocinetur, breuiter qui nihil nõ faciat con-
 tra præcepta rhetoricæ. Et hæc qui scribit, ni fallor, li-
 teris huc missis tribuit mihi eloquentiã Ciceronianæ pro-
 ximã, quæ res adeo me delectauit, ut legens risum te ne-
 re nequiuërim. Et tu obijcis, quod summis eloquentiæ uiri-
 bus oppugnem dogma tuum in Diatriba, quum illi lucubrati-
 oni uix dederim dies decem, interim ne cogitauis quidem
 de dictionis ornamentis, quarum et aliàs mihi nõ solet esse
 anxia cura. Hæc tam sibi pugnancia, satis arguit te nihil
 ex animo

HYPERASPISTES DIA

ex animo loqui. Ergo detracta eloquentia, superest ingenium, quod initio tribuebas. At in disputando mea Diatriba stupet, caecitat, stertit, somniat, nihil meminit, nec intelligit quid alij dicant, nec quid ipsa loquatur. Sic Erasmus est ingeniosus. Verum ad istum modum uariare solent Lutheri, qui non ex uero sermonem depromunt, sed ex arte loquuntur omnia. Neque multo melius cohereret, quod in operis tui principio praefatus non esse commendandam auctoritatem Erasmi, in progressu nihil aliud agis, quam ut Erasmus ludos deliciasque facias, et orbi deridendum propines. Quod si te auctoritas dissentientis prolicet ad pugnam, quin cum Ioanne episcopo Roffensi manus conseris? Ille et eruditione et dignitate, et non uulgari uite sanctimonia probatissimus est, ac te toties laesit, nec prodis ad certamen. Rursus quam illud congruit, in fine disputationis mihi gratias agis, quod mea Diatriba tibi praebuerit occasionem confirmandi dogmatis tui: id si dicis ex animo, quis toto libro sic in illam debaccharis, quum illa sine ullis conuicijs disputarit? Sed haec sunt argumenta tuae perpetuae constantiae. Porro quod tibi cum Paulo iudicaris scientiam, utinam id uere posses, simulque praestares spiritum Euangelicum, qui fragrat in scriptis Pauli, quum in tuis obstrepat alius spiritus. Aut quae tandem contumelia est, si tu mihi derogas scientiam, quum eandem iam dudum detrahas, et concilijs uniuersalibus et pontificibus et episcopis omnibus, et priscis pariter ac recentibus ecclesiae doctoribus, denique

TRI. PER ERAS. ROT.

bus, deniq; scholis omnibus? Quis unquã sapuit, qui uel
 latum, ut aiunt, digittum, dissensit à tuis dogmatibus?
 Omnes quamlibet antea docti, protinus ut tibi contradi-
 cere cœperint, patiuntur hanc metamorphosim, ex Lyn-
 ceis uertuntur in talpas, ex hominibus in fungos. Et ta-
 men illis iustius exprobraris ignorantiam, qui magno su-
 percilio uindiciant sibi peritiam scripturarum, prædican-
 tes te nihil omnino scire, tuãq; paradoxa, quo nomine
 hactenus sum usus, illi donant alijs titulis. Ego meam im-
 peritiam semper ingenue confessus sum, & hoc nomine
 me semper excusauì, ne tecum committerer. Proinde mi-
 hi obijcere ignorantiam, perinde est, ac si quis cæco men-
 dico deplorati luminis orbitatem, exprobreret quod in cla-
 rissima luce nihil ærnat. Ego quanta possum uocæ quoti-
 die opploro auribus Iesu, miserere domine, da ut uideã
 lumen, & tu sic clamati dicis, Tacelusciose. In ipsa Dia-
 triba, quoties profiteor imperitiam meam? Atq; utinam
 ante annos quatuor orbi persuasisses me nihil scire rei
 theologice, uidelicet præstitisses officium longe gratissi-
 mum. Nam ego quantumlibet eloquens, ut ais, illud quã
 maxime conarer, persuadere non potui. Ac misere me-
 tuo ne nunc quoq; non persuadeas quibus uellem. Siqui-
 dem olim in tuis commentarijs quibus explicas epistolã
 ad Galatas, prædicor uir in theologia summus, & inui-
 die uictor. Sic in præfatiõe. Rursum in ipso statim fron-
 tispicio commentarij sum theologice summus, in progressu
 uero quoties citor honorificè. Ibi Erasmus recte dicit ut

B

omnia,

HYPERASPISTES DIA=

omnia, ibi dignissime reddo græca, ibi sum Erasmus
 optimus, ibi cum Erasmo tuo libenter sentis. Rursum in
 appendicæ quam adiecit Commodus Britannus, tu poste-
 riores fers, mihi prima laus decernitur in restituendo E-
 uangelio. Nō hic proferam sexcentas epistolas tuorum,
 quibus prædicor theologiæ princeps. Verum simulatq;
 sum ausus hiscere aduersus tuum dogma, subito factus
 sum ignarus totius theologiæ. Quid si is qui scripsit me-
 an Diatribā æquissimis animis isthic acceptam, primas
 agit in hac fabula? Quis uestro iudicio tā in cōstanti fidē
 ullā est habiturus, optarim autē haberi quā maximā,
 hac potissimum in causa. Quæso te quid dicant homines
 cordati, quum uiderint tantam animi tui inconstantiam,
 hunc librum tuum cum illis tuis scriptis conferēs? Me
 Proteum appellas, hoc superat omnes Proteos. Quo co-
 lore hic excusabis scripta cum scriptis pugnantia? Dices
 opinor, tibi tum illud fuisse à spiritu carnis, nunc Chri-
 sti spiritu duci. Nimirum habes lemma, quo possis ex-
 cusare quidlibet, si tibi fides habeatur. At tum temporis
 plurimi de tuo spiritu bene sentiebant, qui nūc aliter sen-
 tiunt, & indies sentiūt peius. Exaure lucubrations meas
 omnes, & si quid tale deprehenderis, me Proteum uo-
 ca. Tum blandicijs illectabas in tuum fœdus, nūc offen-
 sus Diatriba, conaris ex Erasmo talpam reddere. Verū
 ut illis magnificis laudibus non capiebar, ita nūc ista tua
 uituperatione ne tantulum quidem cōmoueor. Sciebant
 illas laudes non proficisci ex animo, quemadmodum
 has uitu=

TRI. PER ERAS. ROT.

has uituperationes tibi dictauit odiū & ira. Sed quem-
 admodum illic prædicatus summus in re theologia, ne
 pilo quidem factus sum eruditior: ita nunc simili hyper-
 bola prædicatus nihil omnino scire, nihilo reddor indo-
 ctior. Vis argumentū quā me delectarint illa tua præ-
 conia? Monui te per literas, ut in posterum à talibus lau-
 dibus abstineres. Vis scire, quantum mihi displiceant
 abs te deiectus? Maiorem in modum opto, ut quod sua-
 des persuadeas, uel isto dedecore cupiam emptū ocium.
 Nunc mihi uide quā reliqua uestra iudicia cōsentiant.
 Excusa est epistola Melanchthonis, in qua tibi tribuit
 plurimum, me tamen non dubitat ueteribus omnibus au-
 teponere. Rursus quidam Erasmus Alberus è tua scho-
 la Θεοδιδάκτος, me diuo Hieronymo uel æquat uel an-
 teponit. Si ueteres omnes, si Hieronymus nihil nouerūt
 rei theologicæ, si cæciterunt cum ecclesia, & illorum
 miseret, & meam cæcitatem moderatius fero, cum tot
 eximijs uiris communem. Sed ut tuorum laude ne tan-
 tum quidem commoueor, ita tuo iudicio propemodum
 etiā delector. Si tua dogmata passim insulsi in meis
 luabrationibus, papæ quantus fuissim theologus. Ve-
 rum ego mihi conscius mei moduli, semper malui cum
 Paulo sapere ad sobrietatē, quam sciētia inflat, charitas
 edificat: ac nūc etiā uehementē gaudeo mihi non esse tan-
 tum scientiæ, ut promerear nomen heresiarchæ, quod
 promeruit scripturarū peritissimus Arius. Quare te ro-
 go Luthere, huc totis uiribus incumbas, ut persuadeas

HYPERASPISTES DIA

omnibus me nihil scire rei theologicæ, id nõ solum mea,
 sed tua quoq; refert. Sunt enim qui per orbem spargunt
 uanissimas uoces, & plurimis fecere fidẽ, quicquid scri-
 bit Lutherus, hausisse ex uberibus Erasmi, meq; libris
 etiam editis magistrum tuum, te uocant discipulum me-
 um, simul & me falsissimis laudibus onerantes, & tue
 scientiæ contumeliosissime detrahentes. Aduersus hos
 blaterones uindicta tue scientiæ quam prædicas gloriam,
 eadem opera & à me magnam initurus gratiam. Et ta-
 men in hac disputatione quam non præstiteris istam ad-
 mirabilem totiesq; iactatam scientiam, suo loco declara-
 bitur. Adhuc tantum mihi res est cum tuo logodædalo,
 cui tu deliniam abs te figuram coloribus succandam loca-
 sti, tuæq; dictionis æconomiam commisisti, quo rhetorem
 arte rhetorica tractaret. Verum is multum loquẽtiæ sue
 perdidit in deprecanda tua infantia, in extollenda tua sci-
 entia meaq; eloquentia, in detrahenda mihi scientia, &
 tuo spiritu prædicando. De stilo tuo ne uerbo quidem
 unquam quæstus sum. De scientia tua iam frequenter au-
 diuimus, nec hanc in te desideramus, meam ignorantiam
 semper ingenue professus sum. Spiritum istum quem ti-
 bi uindicas, utinam tam præstares in tuis scriptis, quam
 constanter & fortiter asseris. Utanq; hæc habent: Ama-
 rulentia logodædali tui, si stultitiæ, ineptiæ, & crassissi-
 me ignorantia conuicijs fuisset contenta, dissimulassent.
 Ceterũ impietatis crimẽ intentatũ, blasphemiam in deũ,
 non semel obiectam, postremo Lucianicum illud & se op
 si dissimulã

TRI. PER ERAS. ROT.

si dissimularem, dignus essem qui uere talis haberer, quem tu prædicas. Et hæc tamē ita diluam, ut nullum conuicium in te regeram, ne Pontificum quidem aut theologorum censuris te grauabo, quibus tu nunc uasfer prope modum adularis in odium mei, quum nondum abolita sint quæ in eos scripsisti. Sed hæc suis locis, nunc carptim ad conuicia tuis blandimentis inspersa, si prius indicaro & illam logodædali tui stulticiam, quod meam Diatribam componit cum libro Melanchthonis de locis Theologicis. Melanchthon pro te pugnat, ego contra te, quid igitur aliud quam aquam igni comparas? Et istud tuum iudicium quid habebit ponderis apud cordatos, si laudas tuum propugnatorem, & deprimis antagonistam: quam quam periti rhetorices solent attollere uires & animum aduersarij, quo reddant illustriorem uictoris gloriam. Discedat in diuersam partē, & arma moueat in te, proptinus & ille tibi putebit, neq; mitiorē patietur metamorphosim, quam passus est Carolstadius, qui repente è spiritus sancti myrothecio factus est organum Satane, simulatq; latum unguem, discessit à tuis præscriptis. In præsentia nihil detraho laudibus Philippi, nec ad rem facit, tantum illud obiter dicam, me iam pridem non indiligenter legisse locos Melanchthonis, qui si mihi per oia satisfecisset, abstinuissē à Diatriba. Εἰς οὐρανὸν tribuis mihi geminā uictoriam, alteram quod mea modestia tuum spiritum & impetū remoratus sum, alteram quod nugilibus ac iam olim protritit argumētis, quas tu uo-

HYPERSPISTES DIA=

cas fecis, sic asseram liberum arbitrium, ut nihil dicam noui, & tamen plus tribuam illi, quàm hactenus à sophistis. Hoc posterius quàm impudenter abs te dictum sit, suo loco perspicuum faciam, & fecis conuicium tuo ingenio cōdono præter infantiam: malim enim fecas dici quàm uenena, fecas ablui possunt, uenena non item. Cæterum quis illud absq; risu leget, quod scribis mea modestia te segniores redditum ad pugnam, quum ista fortitudo tua, me frustra reuocante, iam orbem uniuersum exitiabilibus disidijs concasserit? An equo sic currenti erant subdenda calcaria? Habemus fructum tui spiritus, res usq; ad cruentam stragem progressa est, & metuemus atrociora, ni deus propitiatus auerterit. Dices hanc esse naturam uerbi. Ego nonnihil arbitror referre, quomodo prædicetur uerbum dei, ut iam dei uerbū sit quod doces. Non agnoscis hosæ seditiosos, opinor, sed illi te agnoscent, & iam compertum est multos, qui se iactabant Euangelij nomine, fuisse seditionis crudelissimæ instigatores. Quorum conatus si successisset, fortassis extitissent qui probarent, quod nunc re male gesta detestantur. Tu quidem libello in agricolas seuisimo, suspicionem abs te depulisti, nec tamen efficis, quo minus credant homines, per tuos libellos præsertim germanicæ scriptos, in oleatos & rasos, in monachos, in episcopos, pro libertate Euangelicæ, contra tyrannidem humanam, hisce tumultibus fuisse datam occasionem. Nondum tam male de te sentio Luthere, ut existimem te huc destinaſſe tua consilia, sed

TRI. PER ERAS. ROT.

filia, sed tamen iam pridē, quū hanc fabulam ordieris, ē
 calami tui uolentia cœpi coniecturā, rem huc exiturā, et
 hoc erat quod primis literis admonui, ut ad hoc negociū
 adferres animū sincerū, caueresq; ne qd impotēter aut
 factiose scriberes. Videbare suscepisse negociū purgandi
 mores ecclesiæ, quos nemo nō fatetur eō plapfos, ut nec
 uitia nostra, nec remedia pati possimus. Idē sepe frustra
 tentatū est, et uicit mūdus. Tu uidebaris ad hoc idoneus,
 et orbis applausus, fauorq; principū felicē aliquē exitū
 pollicebatur, ad eā rē uidebā quā esset inutilis ista tua
 uolentia, nō in Pōtifices tantū, aut episcopos, in quos fe
 rociā tuā pleriq; fortitudinē Euāgelici pectoris interpre
 tantur, sed in oēs qui mutirent aduersum te. Nā quid in
 me scriberes nunquā sui sollicitus, & propemodū opta
 bam, ut me tuo calamo lacesseres etiā non responsurū, tan
 tum aberat, ut eam modestiam mihi persuaserit tui for
 mido. Quod si paratus eras debacchari in omnes, qui
 fabulam abs te susceptā non omnino improbarent, actio
 nem uero damnarent: id ego ante annos complures tot
 epistolis editis testatus sum. Quur dissimulabas? Sed
 nolebas me exonerare inuidia, hoc erat cautum & cal
 lidum tuorum consilium. Moderationem autem non ego
 solus in tuis scriptis desiderauī, desiderant etiam ij
 qui tibi sunt iuratißimi. Siquidem ipsa re comperiunt,
 quot hominum milia calami tui seuitiā, aut si mauiß pa
 rum Euangelicā factia, abalienarit ab Euangelio, si
 modo quod tu doces Euangelium est. Ac multis qui

HYP ERASPISTES DIA

dem festiuus es uisus, quum in hunc & illum luderes,
 quum in pontificam & regem Angliæ, fortis etiam et in=
 trepidus. Cæterum ubi pari modestia tractares Carol=
 staduū, dictu mirū, quā hic displicueris tuis ouyeyois.
 Et ferre non potes si ego qui sum alienus à uestro con=
 sortio modestiam in te desidero? Verum hæc aliās for=
 4 tassis incident opportunius. Illud risi fateor, quod negas
 te deterritum à respondendo timore mei. O fortem ui=
 rum. Quid ego audio? an tu tantus leo, timeas musam
 Erasmi, aut si quid musæ imbecillius? An mihi sunt ar=
 mæ et phalanges, an ulla factio? An uersor in aulis prin=
 cipum, ut illos in te concitem? Nemo magis fugit aulas,
 & si quid mihi cū illis est consuetudinis, hæcenus quos=
 tunc; potui, dictis & scriptis reuocari à seuitia, recte
 ne an perperam, alij uiderint. Ego carnifex esse non pos=
 sum, factiones semper odi, hæcenus solus esse uolui, ni=
 si quod ab ecclesia catholica non segregor. Nihil igitur
 erat quod metueres, cum uno eoq; inermi tibi tot coniu=
 ratis munito res erat. Sed armatus, inquis, es eloquen=
 tia. Eam in te non exeraui, si quam habeo, nec hanc ar=
 maturam solum deposui, uerum etiam omnem autho=
 ritatem ecclesiæ procerum, qua uel sola satis armatus ui=
 deri poteram. Quorsum igitur attinebat excusare timo=
 rem homuncionis, & unius & exarmati, qui & ponti=
 fices & Cæsares, & Theologorū cohortes hæcenus for=
 tissime contempsisti? Verum in his tibi rhetoricari libuit.
 Iam illud qui consistit: ut mea Diatriba multos ex his
 qui spiritum

TRI. PER ERAS. ROT.

qui spiritum è tuis scriptis nondum hauscrant, subuerte rit, quum adeo friuolis nitatur argumentis, ut tibi tuisq; risum potius ac miserationem mouerit? Adeone facile deficiunt homines ab Euangelio?

Ecce autem aliud incommodum, ubiq; lubricus sum, inter Scyllam & Charybdim nauigans: & hic scilicet fit mentio Protei & Vlysis, miror cur prætermiseris, Polypos, & Chamæleontes, Vertumnos, & Empusas. Tale seculum Luthere nobis peperit tua fortitudo ut iam de Christo nec bene loqui liceat, nec male. Quamquam est hoc hominis imperiti non temere quicquã asserere, sed ab aliorum magis pendere iudicio. Certe in Diatriba non ago Proteum, sed ingenue propositis diuersorum sententijs, designo cum quibus mihi potissimũ con grediendum est, & post argumentationem aperte pronuncio, quam sententiam ipse sequar. Porro quod mihi uideor, ut dicis, inter Scyllam nauigare, uix habeo quod respondeam, nisi tu declares, utram ecclesiam Charyb dim aut Scyllam appelles. Ab ecclesia catholica nunq̃ defeci. Tuae ecclesie adeo nunquã fuit animus dare no men, ut homo plurimis alioqui nominibus infelicissimus hoc certe nomine uidear mihi felix, quod constanter à ue stro scedere abstinerim. Scio in hac ecclesia quam uos Papisticam uocatis, esse multos qui mihi displicent, sed ta les uideo & in tua ecclesia. Leuius autem feruntur ma la quibus assueueris. Fero igitur hanc ecclesiam donec uidero meliorem, & illa me ferre cogitur, donec ipse fia

melior. Nec infeliciter nauigat, qui inter duo diuersa ma-
la medium cursum tenet.

6 Nunc ad ea, quæ tu ex mea præfatione decepta, ma-
gno artificio detorques ad calumniam, & locū cōmunē
de Sæpticis nobis aperis. Hic statim excitas tragœdiam
quod Sæpticorum meminerim, quasi sentiam omnino ni-
hil asserendum, nec facias calumniandi finem donec me
facias ἔθεον, quum præfatus sis te nolle nunc iudicare
de animo meo. Quam pulchre illa congruunt optimo a-
nimo dicis: item nolo nunc de animo tuo iudicare, et quod
sequitur, ἔθεον Lucianum in pectore circumfers. Et hic
mihi liberum facis, utrum uideri uelim, ridiculus orator
an impius et insanus scriptor. Hæc est illa tua moderatio
qua meam Diatribam imitaris. Verum hic mihi uide q̄
bis agas calumniosæ. Primum ipse nominatim excipio
à Sæpticis, quicquid sacris literis proditum est, aut quic-
quid nobis tradidit authoritas ecclesie. Nihil opus, ut
mea uerba recenseam, quum ipse recitaris. Proinde totus
ille sermo, quo magno supercilio detestaris Sæpticū ani-
mum in his quæ sunt Christianæ religionis, mauiusq; uel
Stoicis pertinaciores assertores, tibi sapientissimo orato-
ri prorsus extra causam declamatum est, ut non pessimè
me te ipsum reprehenderis hisce uerbis: Sed ego lōge stul-
tissimus, qui in re clariore quàm sol est, uerba et tempus
perdo. Et tamen non potes desinere, sed subijcis, non mi-
nore temporis iactura: Quis Christianorum ferat asser-
tiones esse contemnendas? Hoc esset aliud nihil, quàm
semel

TRI. PER ERAS. ROT.

semel totam religionem ac pietatem negasse, aut asseruisse nihil esse religionem, aut pietatem, aut ullum dogma. Quid ergo tu quoque asseris, non delector assertionibus, & hoc ingenium te malle quam diuersum? Sic argumentaris homo sapientissimus aduersus imperitum, quasi mecum non de causa, sed de principatu imperitiae ceteris. Neque minus absurda sunt quae subijcis: Sed quid diceres de istis tuis uerbis, ubi non de una liberi arbitrij causa sed de totius religionis dogmatibus generaliter dicis, si liceret per inuiolabilem authoritatem diuinarum literarum & ecclesiae decreta, te discersurum in Scepticorum sententiam, adeo non delectaris assertionibus? Quis Christianus sic loqueretur? Ita tu. Quantum tribuam sacris literis, quamque non uacillum in articulis fidei, puto satis liquere ex scriptis meis. Hic adeo non opto nec habeo Scepticum animum, ut pro his mortem oppetere nihil dubitaturus sim. Sed de dogmatibus contentiosis loquor, in quibus & olim ecclesia Sceptica fuit, cum considerans antequam definiret, quod genus sunt, de processione sancti spiritus ab utroque, de comprobatione uocis hominis, de transsubstantiatione panis in corpus domini, de purgatorio, de baptismo non iterando, de baptizandis parvulis, de conceptione uirginis matris, & fortassis de libero arbitrio: de his & huius generis questionibus loquor in quibus si nihil definisset ecclesia, rogatus quid sentirem: responderem mihi non liquere, sed deo cognitum esse. Postquam de his quoque definiuit ecclesia, contemptis
 argumen-

HYPERASPISTES DIA=

argumentis humanis, sequor ecclesie decretum & Sc
 pticus esse desino. Referam mea uerba, quæ tu satis rhe=
 toricè deprauas. Qui semper arcano quodam nature sen=
 su abhorruerim à pugnis. Audis Luthere, me nō de scri=
 pturis sacris, sed de pugnis, hoc est, contentiosis quæsti=
 onibus agere? Et mox, eoq; semper habui prius, in libe=
 rioribus Musarum campis ludere, quàm ferro cominus
 congregari, & adeo non delector assertionibus, ut facile in
 Sæpticorum sententiã pedibus discessurus sim, ubicunq;
 per scripturarum diuinarum inuiolabilem authoritatẽ
 &c. Nimirum impius animus est, qui non audet defini=
 re de quo nondum definiuit ecclesia, quiq; in re contro=
 uersa dubitationem animi ponit ad ecclesie proditam
 sententiam. Quis Christianus ferat hunc animũ? Mox
 hunc animum meum confero non cum his qui asserunt
 Symbolum apostolorum, aut conciliorum decreta, aut
 conciliorum præscripta, sed cum ijs qui pertinaciter as=
 seruerant omnia. Sic enim sequitur, atq; hoc ingenium mi=
 hi malo quàm quo uideo quosdam esse præditos, ut im=
 potenter addicti sententiæ, nihil ferant, quod ab ea dis=
 crepet, sed quicquid legunt in scripturis torquent ad as=
 sertionem opinionis, cui se semel manciparũt, &c. Hec
 quum perspicua sint, quorsum pertinet locus communis
 quem atrociter tractas aduersus eos, qui putant nihil as=
 serendum in diuinis libris, aut in causa fidei? A temerita=
 te definiendi abhorret animus, nō ab asserendo quæ tra=
 dita sunt fidei nostræ, non sic excutienda ut in dubium
 reuocet

TRI. PER ERAS. ROT.

reuoces, sed profitenda. Et hæc omnia dico sub persona hominis imperiti, quam mihi sumo te probante. Nec simpliciter eos damno, qui conantur moderata disputatione aliquid inquirere quod non est expressum in sacris literis, aut ab ecclesia definitum, sed qui in huiusmodi questionibus seditiose digladiantur. Hæc sunt mea uerba, Quamquam illud libenter persuaserim mediocribus ingenijs in huius generis questionibus non adeo pertinaciter contendere, quæ citius ledunt Christianam concordiam, quam adiuuent pietatem. Non damno moderatam inquisitionem, sed contentiosam digladiationem cum iactura pietatis & concordie. Audis Luthere me non omnes excludere ab huiusmodi questionibus, sed mediocria tantum ingenia: At multominus ea tractari uolo apud rudem plebeculam.

Verum hic urges me dilemmate: Si de friuolis questionibus loqueris, quid ad nos, qui tractamus necessaria. Si de libero arbitrio, non in loco tibi hæc dicta sunt, nec opus est te magistro. Audi nunc ad tuum mutilum syllogismum. Sunt aliquot questiones in quibus non damnatur modesta inquisitio, quales sunt, de annis Mathusalem, & quoto ætatis anno Solomon factus sit pater, sed anxiosa inquisitio, contentioq; damnatur. Rursum multa themata uersantur inter Theologos scholasticos, de quibus nondum dilucide pronunciauit ecclesia: de his sentit animus ille Sæpticus. Sed urges, hic agi de libero arbitrio, quod si colloco inter questiones friuolas, recte lo-

quor

HYPERASPISTES DIA=

quor, sed impie sentio : sin inter necessarias, pie sentio,
 sed impie loquor. Hic scilicet constringor inter sacrū &
 saxum. Sed facillimus exitus. Ego quæstionem an sit ali
 quid liberum arbitrium, adeo non iudico superuacua
 ut potius hæreticum existimem, de eo dubitare quod ab
 Orthodoxis omnibus magno consensu traditū est: quod
 ecclesia clara uox definit, nō iam disputandum, sed cre
 dendum. Oportet enim esse aliquem disputandi finem.
 Nam quod nunc ueluti de re integra disputatur, tu nos
 cogis, qui tot iam seculis comprobata, fixa, & æuivra,
 reuocas in dubitationem, imò conuellis ac demoliris. Ali
 oqui meū animum nulla unquā subijt dubitatio, an esset
 aliquid liberum arbitrium. Verum ut illud præscriptū
 est, esse liberum hominis arbitrium, ita multa disputan
 tur circa quæstionem hanc, quæ sine dispēdio salutis pos
 sent omitti, meo quidem iudicio, in quibus nec ueteres
 orthodoxi, nec recentiores per omnia consentiunt, et de
 quibus adhuc suam sententiam suspēdit ecclesia. Adhuc
 enim disputatur inter scholasticos, an hæc propositio, de
 us aliqua præscit contingenter, in aliquo sensu uera sit.
 Nec desunt qui credant omnia contingentia à deo con
 tingenter præsciri, quum fateantur dei præscientiam fal
 li non posse. Rursum an deus omnia faciat necessitate.
 Item nihil certius est quàm esse tres personas proprieta
 tibus inter-se differentes, quum sint eadem essentia. Cæ
 terum circa materiam hanc multa quæsitæ sunt olim
 ab Augustino, plura à recentioribus, quomodo differat
 persona

TRI. PER ERAS. ROT.

persona à persona, & quare productio sancti spiritus
 à patre, proœsio dicatur, non generatio: Et an diuina
 essentia generet aut generetur, & an sit eadem idemitas
 diuinæ essentia ad quamlibet personā in Triade, quæ est
 diuinæ essentia ad ipsam diuinam essentiam: Et an po-
 tentia generandi in patre, sit absolutum quiddam an re-
 spectiuum: Et an potentia generandi possit communi-
 cari filio à patre. Item, si concedatur deum generare de-
 um, utrum deus generet seipsum deum, an alium de-
 um. Hoc genus innumera tractantur circa simplicis-
 simum & clarissimum articulum fidei catholicæ, nec in
 scholis opinor impie disputari, modo sobrie. Ita circa
 questionem prædestinationis quæ est affinis liberi ar-
 bitrij querunt an possibile sit, aliquem prædestinatum
 damnari, & reprobatum saluari. Item an præter diui-
 nam uoluntatem sit alia causa prædestinationis aut re-
 probationis. Hæc tractare in scholis modo sobrie, non
 improbo, uerū consultius arbitror, ut qui mediocri sunt
 ingenio, abstineant ab hoc questionum genere, in quibus
 periculose erratur, nec tractentur apud populū. Nō igitur
 damno, qui apud populum docent, esse liberū arbi-
 trium simul adnitens cum adiuuante gratia, sed qui a-
 pud rudem plebeulā tractant eas difficultates quas uix
 in scholis conuenit. Veluti sacerdos pie docet populū es-
 se patrem, & filium, & spiritum sanctū. Cæterū illas scho-
 lasticorū difficultates de notionibus, de realitate & rela-
 tionibus tractare apud promiscuā multitudinē, an expe-
 diat, tu

HYPERASPISTES DIA

diat tu uideris. Huius generis exempla quã aliquot proponam in Diatriba, intermiscas hæc uerba, non sine aaleo & suspicione. Quid hic est suspicionis, si nolim ea que circa has materias disputant Scotistæ & Oaxanistæ disputari apud imperitos, ne apud doctos quidem alius in hæc penetrari quã sat est? Aut quem aaleum mihi narras? An ut suggillem articulum de tribus personis, et eadem essentia? Quid enim tu dubitabis impingere, quẽ non pudet toties Erasmus uocare Lucianum & Epicurum? De peccato irremissibili dicitur aliã. Sunt igitur quæstiones prorsus inutiles, quales arbitror de instantibus & prioritatibus: & an sit propositio possibilis, pater odit filium deum, & an anima Christi potuerit falli aut mentiri. Sunt rursus utiles, sed in quibus non sit operæ precium sic contendere, ut scindamus Christianã concordiam, sed satius est, ut permittamus unumquẽque in suo sensu abundare. Sunt rursus dogmata maxime necessaria, sed in quibus aliquousque progredi licet, quoad nobis præluet scriptura diuina. Quod genus est de uno deo ac tribus personis. Quanquã hic quoque bis peccatur, si uel alius scrutemur quã oportet, uel apud eos tractemus quibus hæc non conueniunt. Hanc fuisse mentem meam, palã perspiciet, qui meam Diatribam attente legerit. Quare etiam atque etiam te rogo Luthere, quid ad hanc causam faciunt, tot tua conuitia, tot calumnie, tot insultationes, tot uociferationes, tot execrationes, me optare in literis sacris Sæpticorum licentiã, me nihil curare

utrum

TRI. PER ERAS. ROT:

utrū assequar an non assequar quod præscribit scriptura aut ecclesia, & mea uerba nihil aliud sonare, quàm apud me nihil referre quicquid à quolibet ubiq; credatur, modo pax mūdi cōstet, liceatq; ob periculum uitæ, sãmæ, rerū & fauoris, illū imitari qui dixit: Aut, aio: negat, nego: et habere Christiana dogmata nihilo meliora, quàm philosophorū opiniones, & ex uerbis meis nihil aliud declarari, quàm me in corde Lucianum aut alium quendam de grege Epicuri porcum alere, qui quū ipse nihil credat esse deū, rideat occulte omnes qui credunt, & cōfitentur: & ais alibi me tibi grandem inhalare crapulam Epicuri, nec aliud spirare, quàm Lucianū & deop. Nec his tātis cōiicijs cōtentus, etiā figurā rhetoricā adhibes: Scis, inquit, quid hic premā. Hic tibi præsto sunt illæ tuæ hyperbole, sine quibus nihil scribis. Sophistis, sic enim uocas Theologos, ubiq; tribuis summā impietatem, & me facis tam impie scribentē, ut ab impijs fuerim dentibus dilacerandus, nisi tu eos tua pietate reuocasses. Perinde quasi dicas, basiliscum nec ab alijs uenenis tolerari. Deinde quū me toties facias Lucianū & deop, qui dicā in corde meo: nō est deus, quū me facias Epicurū de grege porcū, quasi credā aut nullum esse deū, aut si quis est, ei non esse auræ res mortaliū, hæc inquā quū impingas, quibus ne fingi quidē quicquā potest atrocius, tamen addis hyperbolā, me scire, qd hic premas: Hic erat locus in te debacchandi, si calami tui petulantiam imitari uellē. Nihil erat opus tā impudētibus cōmentis. Poterā

C

ex aliorum.

HYP ERASPISTES DIA =

ex aliorū sententijs aperire quod monstrū tu celes in corde, et quē spiritū tua scripta nobis inhalēt. Etenim si tibi ius facis quidlibet in me iaculari uel ex tuorū ueredariorum delationibus, uel ex fratrum literis, uel ex animi tui diuinatione, quāto iustius ego possem idē ex Caesaris ac pontificū diplomatibus, ex grauiū uirorū libris ī te proditis? Obtestor tuū istū spiritū quē toties nobis iactas Luthere, utrū hęc ex animo scribis, an in odium mei cōfingis? Si me sentis esse talē qualem describis, falsissimā de me cōcepisti opinionē: sin ista quod magis credo cōfingis, facile diuinas qualē ego de te concipiā opinionē. Sin hęc ad te detulerunt fideles in Christo fratres, pessima fide mentiti sunt. An ideo mihi curę non sunt ecclesie dogmata, quia tuas damnatas assertiones tueri recuso? An hoc testantur tot meę lucubratiōes, me credere nihil esse deum? Quorsum opus erat tantum laboris desudare, quum licuerit prophanas tractare materias? Aut quis unquam audiuit ex me uocem de deo impiam? Verum scio te longe aliud sentire quā scribis, neq; cuiquā obscurum erit quo spiritu afflatus hęc tam odiose scripseris. Nec illa fucata facient, ut quisquam tibi credat. Metue spiritum dei qui scrutatur renes & corda, nec fallitur compositis uerbis. Huiusmodi si uelim in te uicissim uti, quantam dicendi copiam mihi non ars rhetorica, sed ipsa res suppeditura sit, & tu uides, opinor. Sed certum est tueri promissum, depellam in tentatam calumniā, non recalumniabor. Quanquā hęc
calumniā

calumnia tam impudens est, ut non egeat ullo patrocini-
 o. Ergo ad rem. Si tibi usq; adeo displicent scriptu-
 ci, si tuuopere placeant assertores, quur quod ab ortho-
 doxis omnibus assertum est, quod ecclesiæ clarissima uo-
 ce præscriptum est, audes conuellere? Vtrum magis im-
 pium est, non disputare plusquam sat est de dogmatibus
 Christianis, an ea labefactare, disijcere, conculcare, & his
 ornare uocabulis quibus tu ornas? Hic mihi rursus inge-
 res tuam figuram, quasi tu reuereris (inquis) scripturas
 & ecclesiã. Quid superest, nisi ut prophetiæ spiritû ti-
 bi iudicis, imò diuinitatē quandam, ut pronuncies quid
 quisq; ælet in corde? Et tamen toties repetis, te nolle de
 animo meo iudicare. Solus deus dictus est καὶ ὁ ἰοὺνά-
 σης. Excite tuum cor, & noli de alieno iudicare. Vides
 hic Luthere quid merearis audire? Ego nō reuereor scri-
 pturas sacras, & tu reuereris? Et hic scilicet erat locus
 scommati: Verum tu de confitendo Christo, & dogma-
 tibus eius, hic nihil uoles dixisse. Recte moneor, & ego
 in gratiã tu, meo iuri cædo, ac de animo tuo nolo iudica-
 re, inq; aliud tēpus uel alijs id reseruo. Hæc uerba quid
 olēt, quid spirāt, qd sapiūt? Quid nisi spiritû syncretitatis
 Euāgelicæ? Obsecro te si uelles, potes tu iudicare de ani-
 mo meo, etsi iudicares, quid aliud q̄ impudētĩã lucriface-
 res? Aut quod ius tuū uocas, quod i gratiã meã cedis? Nū-
 licentiam in quoslibet iaculandi quidlibet? Aut quem mo-
 rem tuum mea causa relinquis? Nōne toto hoc libro mo-
 rem antiquū obtines, nisi quod maledictis & calumnijs
 C 2 te ipsum

HYPERASPISTES DIA

te ipsum superas? Aut quod tēpus, quos alios sycophan-
 tas mihi minitaris? Itā ne tu purgatus eris ecclesie catho-
 licæ, si mihi crimē impietatis impegeris? Istis artibus, opi-
 nor, apostoli mundū pellexerunt ad Euangeliū. Hoc uo-
 lo te tuosq; omnes scire, primū quod ad scripturas atti-
 net, fieri potest, ut ī his enarrādis labar imprudēs, quod
 ut tu prædicas, passim accidit Hieronymo. Cæterum nō
 alia in re magis colloco uel spei, uel solatiij q̄ in diuinis li-
 teris, ex quibus arbitror me tantū hauisse lucis, ut absq;
 tuis cōtentiosis dogmatibus ex misericordia dñi sperem
 eternā salutē. Itaq; scripturarū nō minor est apud me re-
 uerentia, quā apud eos qui illas adorāt religiosissime.
 Deinde quod ad ecclesie reuerentiā pertinet, fateor me
 semper optasse repurgari ecclesiam à quibusdam moria-
 bus, nec me per oīa assentiri omnibus dogmatibus scho-
 lasticorum. Cæterum ecclesie catholicæ decreta, præser-
 tim ea quæ generalibus synodis prodita sunt, & Christia-
 ni populi consensu comprobata, tantum apud me ponde-
 ris habent, ut etiā si meū ingeniolū humanis rationibus
 nō assequatur quod præscribit, tamē uelut oraculū à deo
 profectū sim amplexurus, nec ulla ecclesie constitutio à
 me uiolabitur, nisi neccēsit ipsa legē relaxet. Ac mihi
 uehemēter displicere, aiōq; discutiarer, si proceres eccle-
 sie eā sententiā in me tulissent, quā in te pronunciarūt.
 qualē causam sis habiturus apud deū, ipse uideris. Hūc
 animū hactenus præstiti & præstabo. Tu diuina ex tuo
 animo quacūq; uoles, ac me terq; quaterq; papisticū ap-
 pella.

TRI. PER ERAS. RÖT.

pella. Animo meo nihil potes obijcere, nisi quod cū omni-
 nibus bonis uiris optaui correctionē ecclesiæ, si sine gra-
 ui rerū tumultu fieri posset. Nec te pudet toties mihi ob-
 ijcere optatam Sæpticorū licentiam, quasi quod per se fal-
 sum est, repetendo & asseuerando fiat uerū. In literis sa-
 cris, quoties sensus dilucidus est, nihil sæpticū esse uolo:
 similiter nec in decretis ecclesiæ catholicæ. Cæterum in
 alijs de quibus assertores magna contentione digladiantur,
 dico me facile discessurū in sententiam Sæpticorum,
 hoc est diu consideraturū, nec temere pronunciatum.
 Nō est igitur Sæpticus qui nō curat scire quid uerū quid
 falsum, quum à considerādo nomen habeāt, sed qui non
 facile definit, neq; pro sua opinione digladiatur, uerum
 quod alius sequitur ut certum, ille sequitur ut probabile.
 Tales Sæpticos uideas fuisse ueteres Orthodoxos fre-
 quenter in enarrandis sacris literis, inquirentes ac su-
 spendentes interim sententiam, iudiciū alijs deferentes.
 Et i plerisq; definiēdis ecclesiæ Sæptica fuit, multis scæ-
 lis suspēdens sententiam. Quis autem tam peruersæ men-
 tis est, ut malit nihil certi scire, quā omnium rerū ha-
 bere certā scientiā? Verū in tāta rerū caligine, modestius
 simul & quietius est Sæpticū agere quā cōtentiosum
 assertorē. Quid crit tādē qā tu nō deprauas ad calūniā
 Quam uero amāter iterpretaris quod scripserā, siue asse-
 quor siue nō assequor, id est, nō curas, an assequaris nec
 ne. Et addis grauiter, Christianus uero anathema sit, si
 nō certus sit et assequatur, quod ei præscribitur: quomodo
 C ; enim

HYPERASPISTES. DIA=

enim credet quod non assequitur? Ita ne uir egregie asse-
 qui est certum scire? An potius rem intellectu difficilem,
 ingenij uiribus, & naturalibus argumentis percipere?
 Neq; te fugiebat, quid sentire, non usq; adeo rudis es la-
 tini sermonis, sed huc te rapuit calumniandi libido. Et si
 parum scires latine, ipse sermonis cōtextus indicat quid
 sentiam. Quid enim aliud est submittere sensum huma-
 num ecclesie iudicio, nisi credere quod præscribit eccle-
 sia? Ego nō assequor quomodo differat pater à filio, quo-
 modo proëdat spiritus sanctus ab utroq; , quū neutrius
 sit filius, & tamen hoc apud me certius est, quàm quod
 digitis contrecto.

Et uide quàm iniquè calumniaris omnia: Eadem sen-
 tentiam quā in mea Diatriba calumniaris, multisq; con-
 uicijs exagitas, ipse ponis in tua formula: qua meam sci-
 licet corrigis. Vbiq; inquis per infirmitatem liaret
 &c. Quod tu uocas infirmitatem carnis: ego dico non
 assequi. Neq; enim ueritas est in causa, quo minus asse-
 quamur, sed infirmitas ingenij, quale me profiteor habe-
 re. Hic ad huc ad quadruplicē litem moues. Primū quod
 scripseram in sacris literis esse aliquid obscurū, deinde
 quod tibi ius adimā rescindendi, quæ sunt à priscis decre-
 ta, deniq; quod nolim oīa apud quosuis euulgari, ut ad
 mediū primo loco respondeam, ius istud adimat tibi qui
 dedit, surgente posteriore propheta iubetur prior tacere,
 quid tum postea? Ergo ne fas est cuius rescindere uctæ-
 rum sententias publico ecclesie iudicio comprobatas?
 Deniq;

TRI. PER ERAS. ROT.

Deniq; quur tu sic commoueris in prophetas qui surgunt post te? Quur illis iuxta Pauli præceptũ non das locum? Deinde quod dicis de lucæ scripturarũ, utinam esset uerissimum. Sed longe aliter sentiunt qui in hac explananda multis retro seculis desudarunt. De hoc posterius incidet ut loquamur. Atq; hũc campũ ingrediēs, statim ueris arte tua, dicēs quod ego Christiana dogmata sic distinguam, ut quædam sint necessaria cognitu, quædam minus. Obsecro quis unquã dixit Christiana dogmata non esse cognitu necessaria? De questionũ generibus loquor, non de Christianis dogmatibus. Deinde non illic ago de professoribus Theologiæ, sed de uulgo. Nam hodie & corarij in computationibus disputant de libero arbitrio. Iam quod ipse fatearis in signis tantum obscuritatem esse, non in rebus, haud magni refert ad excludendam obscuritatem: utrũ fatearis res non intelligi, propter ignoratas uoces, an rerũ caliginẽ esse in causa ut uoces non intelligantur. Quod si sola grammaticæ peritia, submouet omnem obscuritatẽ à sacris literis: qui factũ est ut diuus Hieronymus, linguis omnibus instructus, sic passim hæreat, sudet in explanãdis prophetis? ne quid alios cõmemorem, in quibus est & Augustinus, cui nõnihil tribuis. Quur tu ipse qui linguarũ inscitã non potes prætexere, nonnunquã hæres in explicandis psalmis, testificans te somnũ animi tui seq, nõ dãnatis aliorũ opiniõibus? At qui si ueritas in propatulo est, oportebat eorũ opiniões quæ uero aberrassent reijcere. Hoc eũ certe decebat, q sic

HYPERASPISTES DIA

odit Scepticos, professus assertorē. Deniq; quur inter tu-
 os fratres adeo male cōuenit? Eandem scripturā habent
 oēs, eūdē spiritū sibi uindicāt oēs. Et tñ Carolstadij abs
 te fortiter dissensit. Dissentit et Zuinglius & Oecolāpa-
 dius et Capito, qui Carolstadij sententiā probant, proba-
 tiones nō probāt. Rursus inter Zuingliū et Balthazarū
 quātis de rebus quantum est disidiū? Ne cōmemorem ima-
 gines ab alijs eiectas, per te defensas, ut taxam de nouo
 baptismo, ab alijs prædicato, ut sileam humanas disci-
 plinas, ab alijs reprobatas, abs te defensas. Quum tra-
 ctetis omnes rem scripturæ, si ea nihil habet obscurita-
 tis, quur inter uos tam male conuenit? Nec est quod hic
 miseros sophistas exagites, docet hoc Augustinus, ob-
 scuritatem aliās proficisci ex ignoracione seu ambigui-
 tate uocū, aliās ex ipsa natura rei, nōnunquā ex tropis
 & allegorijs, interdū ex locis inter se pugnātibus, quod
 ad sermonis speciē attinet. Et causam adfert, quare deus
 hāc obscuritatē in sacris uoluminibus residere uoluerit.
 In loco de peccato in spiritū sanctū nunq̄ remittēdo, ne-
 gas quicq̄ esse obscuritatis. At Augustinus fatetur se sem-
 per uitaſse huius difficillimæ quæſtiōis molestiā, et tamē
 quū tractet eā accurate, nō sibi fidit, sed suspendit senten-
 tiam. Breuiter an sibi satis fecerit, nescio, mihi non satis
 fecit. Verba sunt, ut ais, clarissima, peccatum irremissibi-
 le, sed docet, quæ sit illa blasphemia in patrē aut filiū, cui
 promittitur remissio, quæ i spiritū sanctū ai negatur. An
 cōtumelia patris et filij non p̄tinet ad spiritū sanctū? De-
 inde

TRI. PER ERAS. ROT.

inde quod est illud seculū futurū, in quo uidentur condo-
nari quaedam peccata. Vide quanta sit in clarissimis uer-
bis obscuritas. Quae non torquet Augustinus, ut ex his
angustijs semet explicat, & tamen non explicat, nec mea
nec sua ipsius sententia. Porro quod me cum omnibus
sophistis prouocas, ut uel unū locum obscurum aut ab-
strusum proferamus è diuinis uoluminibus, quem tu non
statim ostendas esse dilucidum, utinam prestare posses
quod polliceris: deferemus ad te difficultatum examina,
tibiq; condonabimus, si nos appelles talpis caeciores, mo-
do luacenter explices in quibus haeremus. Quod si no-
bis hanc legem praescribas, ut quicquid tu fueris inter-
pretatus, id credamus sentire scripturam, non patientur
tui sodales, qui tibi fortiter reclamant asseuerantes te de
Eucharistia perperam interpretari scripturas. Quare
non equum est, nos tibi plus authoritatis tribuere, quā
tribuunt tuae professionis sodales praecipui. Iam quum
hic agamus de difficultate questionum, quae ex mysticis
literis nascuntur, ueluti quum quaerimus quid sit illud,
quod distinguit in sacra triade personam à persona, res
an relatio, & an spiritus sanctus quum proædat ab utro-
q; ab uno principio proædat, an à duobus, aliaq; innu-
mera. Item quum legamus impijs post hanc uitam denū-
ciari ignem gehennae, quaesitum an impiorū animae sta-
tim ut auulse sunt à corpore, dedantur supplicijs, an ser-
uentur luiturae poenas in die supremo: Rursus an ignis
ille sit materialis: & si est, quomodo res corporea agat

HYPERASPISTES DIA=

in animam incorpoream: Tu qui solus nunquã defleētis
 à re proposita, mire huc confer scripturas & rationes,
 de lapide reuoluto à monumento, de Euangelio prædica-
 to omni creaturæ, quasi tales difficultates prædix-
 erint apostoli: Quod si nomen Euangelij, Christiq; quæstiones
 eiusmodi uniuersas complectitur, unde factū est, ut post
 prædicatum Euangeliū tanta cæcitas resederit in eccle-
 sia dei, ut post apostolos nullus extiterit, præter Ioannē
 Hus & Vuycleuū, qui non passim hæreat in sacris literis.
 Nisi forte sentis nihil ultra querendū, quàm sacris li-
 teris expressum est. At hoc nec te, nec tuos sentire ueris-
 simile est. Nam tu hæctenus cum ecclesia faciens pronū-
 cias, in synaxi uerū esse corpus & sanguinem, id est, sub-
 stantialiter: Atqui substantiæ uox non est in sacris literis.
 Rursus tui fortissime contendunt, non esse illic corpus et
 sanguinem, nisi in signo efficaci. Ne hoc quidem expri-
 munt sacræ literæ. Omnibus, inquis notum est, filiū dei
 factum hominem, esse deum trinum & unum: Christū
 pro nobis passum & regnaturum in æternum, poterat
 eadē opera e symbolo proferre duodecim articulos. Ista
 fateor & laicis decantanda. Sed quid hoc ad difficultates
 quæstionū quæ ex his articulis oriuntur? Nam nos de his
 loquebamur, non disputandis apud promiscuam plebem.
 Proinde uides opinor quā illa sint ἀπεροδιώσωα quæ
 citas, prædicatæ Euangeliū omni creaturæ: et in omnem
 terrā exiit sonus eorū: & quæcūq; scripta sunt ad no-
 strā doctrinā scripta sunt, Et omnis scriptura diuinitus
 inspira

TRI. PER ERAS. ROT.

inspirata, utilis est ad docendū &c. Ista quis unq̄ nega-
uit? Hæc scilicet faciebant ad Rombū, ut tuis abutar fac-
tij. Porro quod reijcis meum Coricium specum qui de
clarat aliquo usq; scrutandas literas sacras, cæterū alti-
us quàm sat est ingredi nefas esse, ne scrutator maiesta-
tis opprimatur à gloria, sed abstrusissima quæq; myste-
ria omnibus in promptu atq; propatulo esse, satis tu qui
dem fortiter asseris, sed ipso mundo req; ipsa reclaman-
te, postremo tuis ipsius scriptis, ac tuorum dissidio refel-
lente quod asseris. Non admodum exatiam hic distin-
ctionem tuam, qua discernis deū à scriptura, quemadmo-
dum creatorem à creatura, quam propositurus, nescio
quamobrem profitearis te uelle rhetoricari aut dialecti-
cari, aptius erat si dixisses, sophisticari. Nam illi distin-
ctionibus solent elabi, quod tu nihilo rarius, neq; uere-
cundius facis quàm illi, quoties tibi commodum est. Scri-
ptura nobis deum depingit, ac de diuinæ naturæ myste-
rijs loquitur. Proinde sermo de re, ut est, incomprehensi-
bili, & ipse aliqua ex parte incomprehensibilis sit oportet.
Nec refero pronomen eius ad scripturam, ut tu diui-
nas, sed ad deū. Inepte igitur, inquis, accomodas ad scri-
pturam, quum illic loquatur de deo, quemadmodum &
Esaias, uerū inter sese respondent imago & res expres-
sa. Et Paulus antequàm ad hæc uerba ueniret, tractaue-
rat ex sacris literis difficillimam questionem de Iacob di-
lecto, & Esau odio habito, de figulo & luto fictili. Qua-
re non tam inepte mihi tractata sunt hæc loca, quàm tu
uideri

HYPERASPISTES DIA=

17 uideri iās, sed quæ adducis testimonia, nihil faciunt ad sensum meum, qui tamen non uidetur fugisse te, quū hūc in modum scribis. Si loqueris de sophistarum questionibus circa has res agitatis, quid tibi fecit innocentissima scriptura &c.

Sciebas igitur me non de scriptura, sed de questionibus hinc existentibus loqui. Proinde quorsum atinebat tot uerba in cassum fundere?

Quanquā nō omnes questiones sophisticæ sunt, sunt & utiles & necessariæ, modo sobriæ sint, & quoad fas est progrediantur, & tamen in his sunt quædā, quæ nec à quibuslibet tractanda sunt, nec apud quoslibet. Rursus illa distinctio de obscuritate interna et externa, ad nihil conducit, nisi ut elabaris, nosq; tua loquentia delas=ses. Nec in hoc dico, in scripturis esse difficultatē aliquot locis, ut homines ab eius lectione deterream, sed ut exhorter potius ad acre studium, & à decernendi temeritate dehorter parū exercitatos. Verum hæc aliās fortassis incident.

Veniam ad formulā Christianæ mentis, quam tu pronūcias plusquā ethnicam & Iudaicam, quā tamen, ut dictum est, præscriptissimus non tui similibus, sed idiotis qui nihil aliud sunt quàm Christiani. Sed præstat ipsam formam hic referre, quo magis pspiciū sit lectori quod agimus. Ego meo, inquā, iudicio, quod ad lib. arb. attinet, quæ didicimus è sacris literis, si in uia pietatis sumus, ut alacriter proficiamus ad meliora relictorū oblit, si peccatis in

TRI. PER ERAS. ROT.

ratis inuoluti, ut totis uiribus enitamur, adeamus reme-
 diū pœnitentiæ, ac domini misericordiam modis omni-
 bus ambiamus, sine qua nec uoluntas humana est effi-
 cax, nec conatus, & si quid mali est, nobis imputemus,
 si quid boni totum ascribamus diuinæ benignitati, cui
 debemus & hoc ipsum quod sumus. Cæterū, quicquid
 nobis accidit in hac uita, siue letum siue triste, ad nostrā
 salutem ab illo credamus immitti, nec ullam posse fieri
 nobis iniuriam, à deo natura iusto, etiam si qua nobis ui-
 dentur accidere indignis: Nemini desperandam esse ue-
 niam à deo, natura clementissimo. Hæc, inquam, tenere
 meo iudicio satis erat ad Christianam pietatem, nec erat
 irreligiosa curiositate irrumpendū, ad illa retrusa, ne di-
 cam superuacanea, an deus contingenter præsciat aliqd
 &c. Primum, ut sepe iam dictum est hæc forma datur
 idiotis Christianis, quibus satis est, ut pro uiribus profi-
 ciant, seq; totos uoluntati diuinæ commendent, nec ab
 his opinor requires, ut sese torqueant quæstionibus ne
 inter Theologos quidem satis explicatis, de futuris con-
 tingentibus, de præscientia & prædestinatione dei, &
 affugis me hic deposito Sæptico, asseuerare, quum his
 adijciam meo quidem iudicio. Verum istiusmodi permul-
 ta tibi permittis, & ego ne nimium hic operæ sumam,
 ad multa conuiuebo. Nunquàm enim dissuasi, ne quum
 inciderit opportunitas, populus quoq; audiat, esse libe-
 rum arbitriū, sed inefficax absq; dei gratia: uerū illa quæ
 nunc doces populum, nullum esse liberum arbitriū, om-
 nia uera

HYPERASPISTES DIA

nia mera necessitate fieri, præterq̄ quod falsa sunt, perniciose dicuntur apud imperitam multitudinem, nec mihi uidetur consultum, ut etiam qui asserunt lib. arbit. cæteras huius quæstionis difficultates tractent apud populū. Quot sunt purissimi Christianismi uirgines quæ sese totas diuinæ uoluntati consecrarunt: nec tamen intelligūt quomō præsciat deus, et an aliqd præsciat qd' nolit, & quomō eadē uelit, & nō uelit, et quomō præsciat contingentia, quæ pēdent ab humana uolūtate. Corpus nostrū non intelligit quomodo uim suam in ipso exerat anima, satis est, quod animo se præbet morigerum, ita non est necesse, ut anima sciat quibus modis in ipsa operetur gratia, sufficit quod se gratiæ præbet obsequentem. Tu uero putas nihil esse religiosum, si hæc à religione Christiana semoueantur, an nostra uoluntas agat aliquid cū operante gratia, an deus præsciat aliqua contingenter, sed hæc occurrent suis locis. Nondum enim disputamus, sed tuas calumnias quibus liber tuus undiq; scætet refellimus. Quarum hæc una non multum habet frontis, quantum mentis nescio. Formam hanc damnas ut ebraicam ac Iudaicam, quod ne iota quidem fecerim mentionem Christi, quasi doctrinam esse pietatem Christianam sine Christo, tantum si deus natura clementissimus totis uiribus colatur, quanquam hæc uerba, tantum si deus &c. de tuo affinxisti, ne non haberet aliquem fucum tua calumnia. Hic iterum appello tuam conscientiam Lutheræ, non te pudet tales nēnias miseris chartis illineres. Tu huc

TRI. PER ERAS. ROT.

Tu huc torques mea uerba, quasi formam totius Christiani-
 anismi præscripserim omnibus. Imò præscripsi quod sa-
 tis esset simplicibus aduersus contentiosas difficultates,
 & propemodum inexplicabiles, quæ tractantur circa
 materiam liberi arbitrij. Cedo mihi, ubi nominatur de-
 us, utique Christianorum, an illic abest Christus, nisi
 Christum non habes pro deo. Et ubi Christianus nomi-
 natur, an ibidem non intelligitur Christus? In cuius libris
 frequentius inuolatur nomen Iesu Christi, quàm in meis?
 Et post tam euidentem calumniam, de nihilo suscitata
 inferis hæc tragædia. Quid hic dicam Erasme? Totus Lu-
 cianum spiras, & inhalas mihi grandem Epicuri crapu-
 lã. Nunquã tibi deest quod dicas, sed puto cordato lecto-
 ri non esse obscurũ, quid hic de te cogitem. Iam illud mi-
 hi uide quàm tibi non constes, homo adamantinus, cui E-
 rasmus est Proteus. Id accidere solet, quoties quis nõ ex
 animo loquitur. Admoneo ut Christianus se totũ manci-
 pet uoluntati diuinæ, & totus spiro Lucianũ, & in halo
 crapulã Epicuri. An hoc est negantis esse ullũ deũ? Nũ
 hoc est spirare Lucianum, qui deos dictus est, quod in
 libris suis derideat omnes gentiũ deos, hæctenus pij uo-
 cabulo dignus, si uerũ deum agnouisset? An hoc est inha-
 lare crapulam Epicuri? Quomodo quis committet se to-
 tũ deo, quem aut credat non esse, aut si est, non tangi cu-
 ra rerũ humanarũ. Rursum qui credit oia tum læta tũ
 tristia pijs immitti à propitio deo ad salutẽ nostrã, an is
 existimat res hoim non esse curæ deo? Etiã atq; etiã uide
 Luthere,

HYPERASPISTES DIA

Luthere, quo te rapit impetus animi tui, cui nimium obsequeris, contra quam decorum est personæ, quam ipse tibi imposuisti.

92

Et tamen quasi iam argumentis irrefutabilibus euictis quod intendis, adornas gloriosum, prolixum ac magnificum triumphum, quæ agis aliquot capitibus. Hæc uerba Luthere, totis uiribus enitamur, ad eam remedium poenitentiae, ac domini misericordiam omnibus modis ambiamus, sine qua nec uoluntas humana efficax &c. non miror tibi uideri sine Christo, sine spiritu dicta, & quæ uis glacie frigidiora, quàm dissentiant à tuis dogmatibus à quibus quicquid discrepat, impium est tuo sane iudicio, & hæc ipsa tamen uidentur tibi non ex animo dicta, sed metu pontificum ac tyrannorum extorta, ne profusus uiderer & deos. Dic mihi καὶ εἰς τὸν νόμον: est ne ullus locus in tot meis lucubrationibus, qui aliter loquitur de lib. arb. quàm hic loquor, iuxta definitionem ecclesie, & orthodoxorum sententiam? Aut audiuit me quisquam approbantem tuam de libero arbitrio sententiam? Qua igitur fronte fingis metu principum nunc demum hæc uerba à me extorta? Malueram tecum in harena gladiatoria non committi, uel quia præuidebam me nihil profecturum, nisi ut exirem in campum, quod aiunt, prouocarem, uel quia malueram alijs uacare studijs. Proinde si me dicas aduersus animi sententiam prodisse in harenam, non aberras à uero. Sin existimas me tecum sentire, quum aliud apud me uerum, aut erras tota uia, aut impudentissime confingis hoc

TRI. PER ERAS. ROT.

gis hoc, ut alia multa. Inuitus ac detrectans accessi ad conflictum, sed in ipso conflictu nihil aliud defendi, quàm et sensi semper & hodie sentio. Id quod testificatus sum & in mea Diatriba. Et tu iam olim in me stomachabar (id arguunt literæ tuæ à tuis excusæ) quod in causa liberi arbitrij abs te dissentirem. Vnde igitur nouus ille tyrannorum metus qui has uoculas expressit aduersus animi mei sententiam? Illud scito Luthere nullum esse dogma tuum, de damnatis loquor, in quo tecum per omnia sentiam, nisi quod quæ scribis in mores ecclesiæ corruptos, ueriores sunt quàm uellem. Tantum abest, ut hac una in parte abs te dissentiam. Quare posthac omitte illas blandas appellationes, mi Erasme, mi Erasme, & istis palpis tibi iuratis caput demulce.

Atq; hic mirum quàm tibi fluant uerba tragica, falso multumq; fluenti expressa arbusto, quasi omnibus interdixerim, ne uestigent quid possit uoluntas nostra, quid agat in nobis gratia dei. Imò quæ curiosius circa hæc disputantur, non requiro ab omnibus Christianis, & nego esse uentilanda apud populum. Et legis in mea Diatriba taxatos eos, qui irreligiosa curiositate in hæc irrumpunt, significante aliquam piam esse curiositatem, qua hæc aliquo usq; sobrie citraq; contentione possint inuestigari. Et uis nullum haberi pro Christiano, qui ignoret quid sit in nobis illud quod uocatur liberum arbitrium, & utrum sit in uoluntate tantum, an etiam in intellectu: Et an tantum patiatum ab agente gratia &c.

D Superiores

HYPERASPISTES DIA

Superiores illæ quæstiones, & illis similes possunt à simpliciter Christianis simpliciter credi, etiam si nō ex cutiantur subtilitate scholastica. Proinde quoniam à sco- po nostri sermonis aberrasti, quicquid hic atrocibus uer- bis exaggeras, irreligiosum, impium, superuacuum, frustra tibi dictum est. Deinde quid opus est simplices Christianos disputare de contingentibus, de quibus uoluntate tantum patiente, quum iam ecclesia magistra persuasum habeant, aliquid agere uoluntate, uerum id inefficax esse nisi perpetuo adsit opitulatrix gratia. Hoc dogma iam annis mille quingentis tenuit populus Christianus. Nec de hoc disputare fas est, nisi si qui moderate in hoc dispu- tent, ut magis confirmetur quod tradidit ecclesia. Cæte- rum quod in congressu profiteor me disputatorem, non iu- dicem, ciuilitas erat quam tibi tuisque tribui, qua simul et auctoritate conciliorum, pontificum & academiarum me- met exarmaui. Quid enim attinebat me pronunciare, de quo iam olim pronunciauit ecclesia catholica? Proinde quum hoc agam tota mea Diatriba, ut euincam esse uerum quod definiuit ecclesia, esse in homine uim liberi arbi- trij, quæ operanti in nobis gratiæ cooperetur, sed sic ut ipsum non assequatur salutem absque gratia: quid attinet mihi ingerere mea uerba, quibus assero uoluntatem ali- quid agere, in his quæ pertinent ad æternam salutem, & hanc rursus inefficacem esse, sine misericordia dei? Sed hic mecum pugno, ut ais, qui præfatus sum, esse curiosum his de rebus disputare. Non solum curiosum, uerum etiam
impium

TRI. PER ERAS. ROT.

impium est illa uocare in dubiū, quæ tanto consensu recipit ecclesia, id quod tu facis. Et addo multas alias questiones quæ huic adherent, quas tu prudens retias. At in forma non desinio, quid ualeat nostra uoluntas, quid misericordia, & quomodo intelligendum sit agere & pati, quo uidelicet prudens, ut scribis, faciam ignaros. Graue flagitium, si hæc non explico in forma quam præscribo simplicibus, at explico satis opinor, in ipsa disputatione, & forte melius quam tu ferre possis. Nam quod tu Diatribam meam sic eleuas, sic deijcis, sic conspuis, hoc ipsum arguit illam nõ tam aspernabilem esse quam tu uideri uis. Si non urget, non tot conuicijs in illius aithorem debaccharetur tuus calamus. Rursum illa uide, quam non in loco tibi dicuntur, quod neutri parti adherere statui, & inter Scyllam et Charybdim tuto euadere ut medio mari fluctibus obrutus & confusus omnia asseram quæ nego, & negem quæ assero. An omnes defecerunt ad tuam Charybdim, qui nõ stringunt calamū pro ecclesia? An defecit ab ecclesia, quisquis maluit aliud agere quam tecum congregari? A uestro foedere me alienum esse semper professus sum, cum ecclesia catholica pacem habeo, cui & censuram scriptorū meorum detuli, si quid inest erroris humani: nam maliciam aut impietatem procul ab illis abesse scio. In nullius gratiam unquam impugnaui cognitam ueritatem, nec ullius tyrannidem meis scriptis foui. Mihi in pontificum & episcoporum uitam censoria uirgula data non est. Et si quid monitis

HYPERSPISTES DIA

proficitur, uideor mihi hic fuisse liberior, quàm huic per
 sonæ congruebat. An ideo seiunctus sum ab ecclesia, &
 mihi cum duobus aut tribus theologis, quos tu Sophistas
 uocas, parum conuenit? Hæc quum tot epistolis & pri-
 uatim scriptis, & per typographos euulgatis ante tot
 annos declararim, tibi adhuc nauigo inter Scyllam &
 Charybdim (nam hoc tam lepido dicto uideris mire dele-
 ctatus, toties inculcas nobis) & neutri parti adhero. Si
 persuasisses nobis, te esse uirum illum diuinitus orbi da-
 tum, qui gladio uerbi Euangelici renouares ecclesiam,
 qui ducereris spiritu dei, cui soli nihil esset obscurum in sa-
 cris literis, ultrò isthuc adrepissemus, etiam pedes tuos
 exosculaturi. Verum hoc, quantumuis arrogas tibi, mihi
 nondum persuasisti. Per multa quidem obstiterunt, sed
 inter præcipua fuit ista tui calami amarulentia, & effre-
 nis conuiciandi libido, ac plusquàm saurilis dicteriorum
 sannarumq; pctulantia, qua uteris in omnes, qui audent
 aduersus tua dogmata hiscere. Hic enim non solum desi-
 derare cogimur spiritum illum Christi, quem tibi fortiter
 arrogas, uerum etiam sentimus longe alium spiritum, ui-
 delicet Lucianicum aut Aristophanicum, nisi mauius Ar-
 chilochium. Et tu negas animã hominis ferre duos sesso-
 res, quorum alter alterum uicissim depellat, at qui tua
 legit sentire uidetur ambos simul eidem animæ inequi-
 tantes. Quum enim nobis commendas fiduciam erga de-
 um, quum extenuas uires hominis, quum diuinæ scri-
 pturæ maiestatem & authoritatem extollis, omniãq; hu-
 mana præ

TRI. PER ERAS. ROT.

humana præ hac deijcis, multa sic dicis, ut uideri possint ab Evangelico spiritu proficisci: rursus ubi tuis Vuil heylis & applausoribus incipis agere fabulam, tanta est petulantia subsannandi, conuiciandiq; tanta uasfricies, et adeo nullus in his modus, quum in argumentando sis astrictus, ut nullus quamuis æquissimus tibi possit excusare spiritum tuum. Iam quo grauius uulneres, uasfricie quadam addis maledicentiæ strophas, & obliquas figuras, hoc est, gladio uenenum illinis. Quemadmodum & hic facis, quum nihil omiseris quod in hominem deploratissimum dici possit, quum sim tibi Lucianus & deos, quum Epicuri de grege porcus, quum tam impius, ut nec impijssimis sophistis sim tolerabilis, quum hostis totius Christianismi, qui nolim apud populum disputari, an de futuris contingentibus sit ærta ueritas: tamen adhuc aliud quid premis in pectore, & concedis de tuo more, & uela contrahis, & ni Erasmus essem, tuo more ferreris in me, quasi tibi postules & gratias agi pro tam clementi modestia. Hæc in te quum sint euidentia, tamen postulas ut credamus te nihil facere ex libero arbitrio, sed ex moderatione spiritus Christi, & indignaris quod non protinus deserta doctrina, quam tot retro seculis amplexa est ac tenuit ecclesia catholica, iuremus in tua uerba. Mihi nunquam fuit animus admisceri uestræ conspirationi. Et tamen si me tæderet huius ecclesiæ, quæ so te per Euangelium, quo me uacillantem ac perplexum uocares? ad istam uestram disgregatam congregationem, & undiq; dissectam

HYPERASPISTES DIA

dissectam sectam? Carolstadius in te debacchatus est, tu uicissim in illum. Nec dissidium fuit de lana caprina, sed de re grauiissima. Zuinglius & Oecolampadius multis uoluminibus oppugnant tuam sententiam. Et his consentiunt aliquot proceres tuæ congregationis, quorum est Capito. Rursum Balthazarus quanta cōtentione pugnauit cum Zuinglio? Et haud scio, an istic in exigua ciuitatula satis inter uos conueniat. Hic tui discipuli palā docebant, disciplinas humanas esse uenenum pietatis, non esse discendas linguas, nisi Hebraicam & Græcam ex aliquamula parte, Latinam prorsus negligendā. Exterriti sunt qui tollerent baptismum, tum qui nouarent, nec defuerunt qui hos opprimerent. Alicubi diuorum imagines dira passæ sunt, tu illis tulisti suppetias. Vbi prodisset libellus tuus de instaurandis studijs, aiebant te defuturum tuo spiritu, iam humano spiritu cœpisse scribere, qui pugnaret cum Euangelio, idq; dictitabant te facere in gratiam Melanchthonis. Exortum est isthic propheticum genus, qui cum tibi fuit acerrima conflictatio. Deniq; quemadmodum quotidie inter uos existunt noua dogmata, ita simul exoriuntur noua dissidia, & postulas ne quis à uobis dissentiat, quum ipsi inter uos de rebus grauissimis sic dissentiat? Finge igitur uerum esse quod toties sine fronte repetis, me miserum fluitare inter Scyllam & Charybdim, in quod littus, in quem portum me uocas? Si quando dedissem nomen uestro scelerati, & in ueterem ecclesiam reuolutus essem, uos poteratis de

TRI. PER ERAS. ROT.

ratis defectiois & inconstantiae crimen impingere, alij
 uocarent resipiscantiam. Si uestram doctrinam compro-
 basset orbis Christianus, uel pertinax uel impius uideri
 possem, qui solus non accederem. Si uos inter uos consen-
 titretis in dogmatibus, fastidium obijcere poteris, qui nol-
 lem ausultare quod tanto consensu doceret homines eru-
 diti. Nunc quum ecclesie catholice semper adhaeserim,
 a uestro consortio semper abstinuerim, quum uestra do-
 ctrina damnata sit per ecclesie principes & orbis mo-
 narchas, ne quid dicam de censuris Academiaram, quae
 uos sic inter uos digladiemini, & nemo interim sibi non
 uindictam spiritum Christi, sacrarumq; literarum certissimam
 cognitionem, quomodo tibi adhuc inter Scyllam & Cha-
 rybdim nauigo, & indignaris qd homo senex & rei the-
 ologice rudis malim sequi consentientem autoritatem ec-
 clesie, quam uos sic dissentientes ab ecclesia, ut nihilo se-
 cius inter uos dissentiat? Haec pluribus inculcare uisum
 est, qd te non pudeat toties occinere nobis Scyllam & Cha-
 rybdim, et animum ancipitem in medio fluctuantem. Ego Lu-
 there tantum habeo fidei diuinis literis, & ecclesie decre-
 tis, ut etiam absq; uestrae fidei praesidio sperem mihi salutem
 a misericordia dñi. Quare noli posthac tibi uindicare quod
 est dei, noli pronuntiare de spiritu hominis, sed tuum ipsius spi-
 ritum exate, ne forte alium habeam sessorum quam praedicas. Ego
 quum ex aliorum autoritate possem, de tuo spiritu non au-
 sus sum pronuntiare, tantum dixi mihi suspectum esse, et
 optaui ut mea me suspicio falleret, quod idem & hodie

HYPERSPISTES DIA^a

opto. Hoc de te suspicatus sum iam inde ab initio, quum tu fabulā hanc magno orbis applausu saltare instituisset. Hunc animū constanter præ me tuli, multo anteq̄ in me stringeres calami tui cuspidem: idq; factum gaudeo, ne si quid nunc de tuo animo iudicarem, caussari posses non esse iudicij, sed doloris & odij. Promittis alicubi te effecturū ut me pudeat editæ Spongæ. Ego contra non ausim polliceri me effecturum, ut ullius rei te pudeat, ea est animi tui præsentia: attamen efficiam ut omnes intelligant, quantus sis artifex detorquendi, deprauandi, calumniandi, exaggerandi quidlibet, quanquam istuc iam prædem agnoscit mundus. Sunt qui libris editis ingerant tibi tuam inconstantiam, & uasre dissimulas, mihi occinis aiunt aio, negāt nego, & hic assero quæ nego, nego quæ assero, quum tu tantus Protei capiendi artifex, adhuc ne unum quidem locum proferre potueris, in quo mihi non constem, nisi forte aiunt aio, & negant nego, putes in eos competere, qui aiunt quod affirmat ecclesia, & negant quod reijcit ecclesia, ut iam dictum hoc inuersum uideatur in te torquendum, aiunt nego, negant aio, adeo lubens dissentis ab omnibus quæ recepit ecclesia: nec assero quæ nego, negans quæ assero, sed ea tibi uasfricies est, ut recte dicta deprauas quoties est commodum: ut quod album est uertas in nigrum, quod lucidum uertas in tenebras. Pertinet & hoc ad artem, quod subinde mones, ut metuam spiritum Christi, deum non irrideri. Itā ne periculū est ne offendam spiritum dei, si metuam dissentire ab

TRI. PER ERAS. ROT.

lire ab ecclesia Christi? Imò hoc est, quur non audeo me vobis credere, quod metuum offendere spiritum dei. Et postea nobis excusas tuam istam admirabilem infantiam quum ad maledicendum & calumniandum suppeditet tibi tanta copia sermonis amari, ut quamuis ociosum & patientem delassare queas, rursus tantum adsit artis, ut nihil tam circumspecte dici possit, quin tu uertas in atrocem tragediam.

Primum quod dixeram obiter in præfatione, satius esse si de facultatibus quæ incidunt circa materiam liberi arbitrij non disputetur, ab idiotis, aut apud idiotas, id quod nunc fit libris in linguam uulgatam uersis, adeo ut passim à militibus audiamus: Quid refert? non est liberum arbitrium, deus omnia operatur in nobis, & bona & mala. Sinamus illum operari, scit quid agat, & eius uoluntati nemo resistit: sic interpretaris, quasi nolim quenquam usquam loqui de libero arbitrio. Simili arte quum ego multas quæstiones recenseam, tu unam aut alteram urges, quum à sobrijs quæstionibus perueniatur ad curiosas, & postquam omnia detorsisti, tum præsto sunt illa tragædia, curiosum, uanum, superuacaneum, irreligiosum, quo lectori talem offundens ob oculos puluerem, exocules. Prodeo in medium dirempturus uos, præfatus de his rebus non esse disputandum, & rem esse supra captum humani ingenij, & interim facio quod improbo. Primum non dirimo uestram litem, qui me disputatorem tantum profiteor. Ea testificatio erga te ciuilitas

HYPERASPISTES DIA

erat, erga catholicam ecclesiam deprecatio malitiosi er-
 roris, deinde non tecum luctatur ecclesia, imò aduersus
 tuum dogma, quod iam olim prostratum est ab ecclesia
 ea disputo, sed sobrie, sed coactus. Si rem tam arduam
 mea sponte suscepissem, poteras impingere crimen teme-
 ritatis, nunc quum detrectans, & nihil non exarsans
 susceperim, temeritas obijci non potest, sed obedientia
 laudari debet. Postremo non disputo quo te superem, scie-
 bam enim me nihil profecturum, sed ut omnibus testatissi-
 mum facerem, me non sentire tecum, & tuorum quibus-
 dam fucum detraherem, qui prædicabant et plerisque per-
 suaserant, me tecum sentire. Quam suspicionem, ut ex-
 pitalem ita falsissimam, tu quoque fouere conaris, tamen si
 frustra: ni planè pro lapide habes Erasmus. Rursus
 ipse mihi contradico, qui in eadem formula iubeam anni-
 ti totis uiribus, & asseram nostros conatus esse ineffica-
 ces sine dei misericordia. Sic arguis: Qui nisus & uiri-
 um meminit, sentit aliquid agere uoluntatem nostram,
 qui fatetur inefficaciam esse sine dei misericordia, docet
 eam nihil aliud quàm pati. O inconstantiam. Quid ego
 audio? quicumque professi sunt hominis uires non suffi-
 cere ad parandam salutem absque dei misericordia, faten-
 tur uoluntatem nostram nihil agere, sed tantum pati?
 Atqui istud nemo neque ueterum neque recentium ortho-
 doxorum negat, qui tamen docent nostram uoluntatem
 aliquid agere simul cum agente gratia. An absurdum
 uidetur, eandem uoluntatem iuxta diuersam rationem
 simul &

TRI. PER ERAS. ROT.

simul & agere & pati? Quin istam inconstantiam impingis diuinis literis, ubi toties legis misericordiam dei, cui debemus omnia, rursum toties illa, insta, uigila, labora: legis apud Paulum, plus omnibus laboraui: & rursus, certum bonum certamen: & cursum consummaui. At apud eundem legis, gratia dei sum id quod sum: quin huic impingis inconstantiam, quam mihi impingis e duabus uocibus, nitendi, & misericordie? Sed non desinio, quomodo illud agere & pati sit intelligendum. Hoc scilicet explicandum erat in formula, quasi non satis fuerit in disputatione ubi oportebat id esse factum. Postremo an Christianus sit impius futurus, si tantum didicerit, quicquid in nobis est boni, id totum diuine benignitati ascribendum, nisi pollicetur etiam, quantum debeatur illius misericordie, quantum nostris uiribus? Sed hanc questionem paulo post, magnifica pollicitus tractas. Illic igitur audies, quam non respondeat tua probatio pollicitis.

His rebus tam feliciter gestis adornas triumphum, & animi gratia expatiari in locum rhetoricum, ut cum rhetore parum rhetoriaris, sic enim loqueris uere parum rhetorice. Ac mire urges me similitudinibus scribendi poematis, agricolandi, belligerandi, & turris edificande, ex rhetorica Quintiliani, & poetica Horatii, et hic si superis placet, citantur Vergilij Georgica, & Salustij sententia, quasi quicquam sit simile inter agricolam humanam industriam colentem agrum, & deum operantem in nobis. Nam quod adducis ex Euangelio de turri, aut frustra huc adducis,
 aut contra

HYPERASPISTES DIA=

aut contra te facit. Quid supputabit ille, qui nihil habet quod impendat?

16

Eadem felicitate post adducis similitudinem ex media arte rhetorices, de oratore & præceptis. Dum immortalem, non puduit tuum logodædalum huiusmodi nugas insulcire disputationi, in qua tu profiteris esse cardinem totius doctrinæ Christianæ? An qui sic doceat simpliciæ Christianum, ne te torqueas questionibus quæ superant ingenij tui modulum, sed iuxta dei præcepta conuoltere, ut fugias quod uetitum est, & præstes quod præceptum est, at ita ut ne quid tuis fidas uiribus, neu quid ex benefactis tibi arroges, sed totum ascribas benignitati diuinæ, cui debes non solum quod recte facis, uerum etiam hoc ipsum quod naturæ uiribus potes aut es, docet socordiam, & dicit oraturo, ne labores, de præceptis tantum scribito? Tam insulsis iocis mecum agis qui uindictas tibi cum Paulo scientiã, mihi uix sensum relinquens communem. Paulo minus inepte contulisses tua similia, si Christianũ comparasses agricolæ, colendi rationem dei præceptis, cœli fauorem gratiæ diuinæ. Huic opinor nõ absurde quis diceret: Tu gnauiter labora iuxta præcepta agricolationis, uerum hoc scito, te frustra facturum omnia, nisi cœlũ fauerit. Nam illud fructificat potius quàm ager. Sed cœli fauor tibi in manu nõ est, nec semper scis quomodo faueat. Nam fauet aliquando, quũ credas inimicum. Similia sunt quæ præscribo simplici Christiano itidem sentiendum de eo qui dicturus sit de re Christi-
ANA.

TRI. PER ERAS. ROT.

ana. Exerce te in literis sacris, meditare quid sis dicturus, sed inuocato illius spiritu, sine cuius auxilio sterilis est hominis sermo. Nec est tuum illi præscribere, quomodo sit moderaturus organū linguæ tuæ. Scit ille quid expediat. Hic tu dicturum uoles lancibus expendere, hoc ego præstabo, tantū deus, sic ego dicam, sed deus sic afficiet animos hominum. Opinor & martyre iam apparatus cruciatibus et mortibus, iubebis expendere quid ipse possit suis uiribus, et quid misericordia dei, simulq; cogitare, quomodo patiatur aut agat liberum arbitrium, quomodo operetur misericordia dei. Quanto Christiani us monueris illum, ut suis uiribus diffusus, totum se tradat misericordiae dei, ipse tantum ne se subducat gratiae, respiciens carnis præsidia. Sed ualeant stultissimæ logosædædali tui collationes. Qui docet dei misericordiā in nobis operari principium, incrementum, & consummationem, sed simul cum illa conari nostram uoluntatem, pie docet, qui uocat in dubiū, an sola gratia operetur, uoluntas nihil aliud quam patiatur, non pie disputat. Quot autem censes fuisse pios homines, qui nunquā uestigarunt quomodo deus necessario præsciat ea quæ pendent à libero arbitrio, & an ipse deus, quando uoluntatem habet immutabilem, necessitate faciat omnia, quemadmodum nos omnia necessitate quadam facimus, quod illius omnipotenti uoluntati nemo possit resistere, & quare traxerit Petrum, quum Iudam non traxerit, aliaq; huius generis innumera: neq; enim tantum loquor de hac quæstione

HYPERSPISTES DIA

one, an gratia totum peragat in nobis, & uoluntas nihil agat, sed de omnibus quæ scholæ philosophicæ huic inuehunt. Nec quod mihi sæpe repetendum est aduersus tuam importunitatem, loquor de sobrijs eruditorum inquisitionibus, sed de rixosis contentionibus apud populum.

25

Hæc quum sic habeant, expendito quã non in loco tibi dicuntur illa. Qui hoc nõ sentit, fateatur se non esse Christianum, qui uero reprehendit uel contemnit, sciat se esse summum Christianorũ hostem. Nam si ignorauero, quid quatenus & quantum ego possim & faciam erga deum, pariter incertũ & ignotum mihi erit, quid, quatenus, & quantum deus in me potest & faciat, quum deus operetur omnia in omnibus. Ignoratis uero operibus & potentia dei, deum ipsum ignoro. Ignorato deo, deũ colere & gratias agere, seruire deo non possum, dum nescio quantum mihi tribuere, quantum deo debeo. Hic est tuus syllogismus scalaris, in quo, quũ nobis egregie sophistam agas, tibi tamen mirus uideris theologus. Non est necesse, ut Christianus ad trutinã expendat, quid ipse possit, quid deus: et quantum ipse faciat, quantum deus, modo sciat quid boni facit, id diuine benignitati acceptũ ferri oportere. Nec potentia scitur, sed creditur, nec protinus deũ ignorat, qui per imbecillitatẽ humani ingenij nõ assequitur, quomodo operetur omnia in omnibus. Quemadmodum nõ assequimur ingenio, quomodo condiderit mundum, & tamen conditum ab illo credimus. Et multi pij credunt

TRI. PER ERAS. ROT.

credūt Christum fuisse deū & hominē, qui tamen nesciunt quomodo, et quatenus, quibusq; modis adglutinarit sibi natura diuina humanam: nec respondere possint, an eo tempore, quo corpus exanime iacebat in sepulchro, Christus potuerit dici homo. Nec male gratias agit deo qui sibi nihil tribuens, summam boni operis illius gratie fert acceptam, etiamsi nō dimetiatur pollicē, quantum debeat sibi tribuere, quantum deo. Egit Augustinus gratias deo, coluitq; deum, & tamen aliquando ignorauit illud tuum, quid, quantum, et quatenus. Coluit egitq; gratias diuus Bernardus, qui tamen heret in his questionibus. Egit Thomas, opinor, & Scotus, qui inter sese dissentiunt. Agunt & hodie plurimi gratias deo, qui contenti patrum definitione, non expendunt ad trutinam, quid, quatenus, & quantum. An Christianus non est, nec deum colit, nec illi seruire potest, aut agere gratias, qui quum toto pectore credat articulum de carnis resurrectione, tamen non disputat, nec assequitur illa tā multa, quæ theologo circa hanc materiā disputant? An totum deū nescit, qui certa fiducia sperans uitam æternam, non excutit innumeratas difficultates, quæ de uidendo deū facie ad faciē, sicuti est, tractantur à theologis? Ipsa uirgo sacratissima nō aliud quæsiuit ab angelo, q̄ quomodo sine uiri contactu esset paritura simul atq; audiuit: Spiritus sanctus supueniet, & uirtus altissimi obrūbrabit tibi: nihil ultra suscitata, ancillā p̄fessa est cœlestis opificij, & fieri potest, ut uel ignorarit, uel non inquiserit

HYPERASPISTES DIA=

inquisierit multa, quæ theologi disputant de rationibus quibus in corpusculo uirginis illud opificium spiritus fuerit peractum. Intelligis quot exempla queam hic congerere, in quibus ridiculus & impius erit tuus scalaris. Quot sunt Christianorum milia, qui deum sincere diligunt coluntq; , quos tamen si interrogas quid sit gratia, utrum creatum quiddam, an increatum, & an sit eadem gratia, qua nos attrahat deus, et qua nos illum redamamus, responsuri sint: Deus nouit. An pronunciaris de talibus in uniuersum quod deum nesciant, ignari quid, quantum & quatenus in ipsis operetur? Nam huc perduant illos tui gradus. Et impius erit indignusq; Christiani nomine, qui contentus tenere quod traditum est, uerum Christi corpus & sanguinem esse in Eucharistia nisi quæsierit & assequatur, quomodo corpus solidum sit absque dimensionibus, quomodo corpus hominis sit absq; distinctione membrorum, hoc est, ut non alibi sit pes, alibi caput, alibi pectus, sed ubiq; totum sit: item quomodo solidum corpus possit in cælo sedere ad dexteram patris, & idem tot locis in terra comedi ab hominibus. Equidem arbitror, nec tu, ni fallor, inficiaberis, milies centum milia regnatura cum Christo, quæ dum uiuerent nunquã exquisierunt, an in omnibus tantum patiatu uoluntas hominis, an simul & agat aliquid, & si quid agat, quomodo unius operis possint esse plures cause, & utra causa sit principalis, utra secundaria, deus an uoluntas hominis: deinde quomodo utraq; possit esse principalis

TRI. PER ERAS. ROT.

principalis et secundaria, si distinguas esse substantie, et esse meritorium. Nam haec aliaque multa uis apud oes exanti, ni fiat, neglig Christianismum et articulos ecclesiae. Haec si a me dicta fuissent, exclamasses impium sophistam, nunc quonia uisa sunt facere ad calumnia, uis erudite pariter ac pie dicta uideri. Nec minus olet sophistam alter ille scolaris, qui praesedit: Nesciet enim quid faciat, dum ignorat quid et quantum possint. Ignorantes autem quid faciat, poenitere si errat, non possunt. Impoenitentia autem peccatum irremissibile est. Istiusmodi gradibus non ascenditur ad ueritatem sed descenditur ad insania. An ille nescit quid possit, qui doctus est se nihil posse absque gratia dei, per illam nihil non posse. Sed finge esse simplicem Christianum qui nesciat expedere ad lancem, quanta uis sit liberi arbitrij, quanta uis agentis gratiae, num ille peccat aduersus praecpta dei, nescit quid faciat, nec poterit unquam poenitere? Haec plusquam sophistica obtrudis nobis simplicibus, dum ostendas orbi tantam rei diuinae scientiam, quantum haud scio an quisquam apostolorum sit unquam professus. Certe post apostolos nemo sibi uindicauit, nihil esse in libris arcanis, quod ipsi non esset dilucidum. Rursus inuocas me idem asserere, quod tu asseris, qui in formula doceam totum bonum nostrum deo ascribendum esse, nam ex eo consequi, dei misericordiam solam omnia agere, et uoluntatem nostram nihil agere, sed potius pati, alioqui non totum deo tribueretur. Non tu desines huius tam confessae tamque pudendae uanitatis asseuerationibus miserum lectorem obtundere, quum

HYPERASPISTES DIA=

in Diatriba mea, tam explanate tamq; dilucide doce= rim, hunc sermonem non pugnare secum, si quis sum= mam operis boni tribuat gratiæ diuinæ, & tamen asse= rat hominis uoluntatem pro sua portiuuula aliquid age= re. Porro quum iam dudum sic ineptias, ut me quoq; tui puduerit, tamen adiecto epiphonemate, tibi ipsi plau= sum das, idem & actor & applausor. Sed sic (inquis) loqui cogitur mens sibi ipsi non constans, in rebus pieta= tis incerta & imperita. Quid superest, nisi ut tibi dei nomen usurpes, posteaquam tam asseueranter pronun= cias de mente aliena? Toties inuocas inconstantiam, quum nondum potueris uel unum locum euincere, in quo mihi non constem, & si id fecisses, nihil aliud pro= basses, quàm hoc usu uenisse Erasmo, quod accidit Au= gustino et Hieronymo. Nam nusquam errare, nihil ne= scire, nullius dicti poenitere, tibi Stoico & gnostico pe= ciliare est. Sed age dic qui tibi constas, qui quum mihi tribuas summam imperitiam ueri, tamen impingis peccatum irremissibile. At nemo per imperitiam labens tene= tur isto crimine, nam & Paulus blasphemus fuit aduer= sus Euangelium, sed quoniam ignorans fecit, miseri= cordiam consequutus est. Ab hoc igitur crimine me mea liberat imperitia, sed tibi metuendū est qui nihil nescis, ne in hoc crimen incurras, dum fortiter rescindis eccle= siæ placita, nihilq; non asseris. Rursus qui conuenit, ut quum nihil sciam, tamen tecum sentiens, in gratiam prin= cipum diuersa defendam? Vis me uideri pessimum, qui
sciens

FRI. PER ERAS. ROT.

sciens uerum impugnem metu principum, at eundem
uis uideri ueri ignorantissimum. Sic tu uir constantissi-
me ignem aquæ misces, & impotenti omnia calumni-
andi libidine, dum nunc huic, nunc illi cupiditati obse-
queris, pugnantia loqueris. Quoties excusas animum
meum, quoties eundem accusas? Nunc laudatur animus
bonus & pacis amans: mox contra conscientiam scribo
in gratiam tyrannorum, & Lucianum Epicurumq; ge-
ro in pectore. Quàm uero quadrant ista cū spiritu Chri-
sti, quem tibi reclamante mundo uindicas?

His feliciter absolutis, accedis ad alterū exēpli gratia 16
propositū, an deus aliquid præsciat contingenter, aliq; 16
quæ huic adherēt quæstioi. Et hæc Lutherus uult discas-
ti à quibuslibet Christianis, & apud promissuam mul-
titudinem tractari. Et rursus hic inualcas uocæ atrocis,
irreligiosum, curiosum, et uanū. At mea uerba sic habēt:
libēs persuaserim mediocribus ingenijs, in huius generis
quæstionibus non adeo pertinaciter cōtendere. Doctis fe-
licibus et exercitatis ingenijs nō dissuadeo sobriā ac reli-
giosam inquisitionē, nec ultra tamen quàm sat est. Hæc-
cine tibi uidentur usq; adeo non ferenda? At quoties Hi-
larius disputaturus de mysterijs sacræ triadis, deprecæ-
tur crimen irreligiositatis, quod res supra uires huma-
næ mentis audeat humanis uerbis attrectare? Nec dissi-
milia præfatur Augustinus, in libros eiusdē tituli. Iā mihi
cōfer, quas argutias ex philosophis in hæc quæstionē cō-
uehunt, quibus placet Scoti subtilitas, et asseuera de iisdem

E a rebus

HYPERASPISTES DIA=

rebus sic esse disputandum apud promiscuam multitudi-
 nem, quemadmodum illi disputant. Atq; hic rursus ex
 tua rhetorica, cuius inscitiam prætexis, quo magis despi-
 cabilem reddas meam Diatribam, hyperbolam & epi-
 tasin uenaris ex collatione sophistarū, de quibus quum
 pessime sentias, id quod tui libri declarant, tamen eos
 propemodum incipis prædicare in odium mei, adeo ut
 quæ tua uasfricies est, credam futurum, ut quemadmo-
 dum non iniusto quidem illo, sed immodicæ sæuo libello
 in rusticos utamq; placasti principum indignationem, ita
 debacchando in me recolligas reconciliesq; tibi theolo-
 gorum animos, quos interim tamen non alio nomine dis-
 gnaris, quàm sophistarum. Imò iam agnoscere mihi ui-
 deor tela quædam, quæ ex Lei, Latomi, Stunicæq; libris
 deprompta in me torseris. Sophistæ inquis, sanè melius
 hic dialecticantur, quando rhetoricari nesciunt, qui libe-
 rum arbitrium aggressi definiūt omnes quæstiones eius:
 An sit, quid sit, qd faciat, quomodo habeat &c. Aequū
 Lutheræ postulas, ut in libello quem aduersus animi sen-
 tentiam suscepi, & in quo uix totos octo dies colloxi,
 qui quidem sumptus mihi uisus est immodicus, quenq;
 in hoc, ut dixi, potissimum scripseram, ut ostenderent
 me non idem sentire quod tu: quicquid est quæstionum
 apud sophistas, de prædestinatione, de uoluntate, de
 præscientia dei, de bono opere, de meritis humanis in
 unam disputationem conuerterem. Id si conatus fuisset,
 quomodo conspuisses sophisticantem. Erasmus? Sed
quid

TRI. PER ERAS. ROT.

quid egissem illis sophistarum argutijs, etiam si maxima
 me cillerem, quas tu pili non facis? Et tamen quod me
 scribis nihil aliud agere in Diatriba, quam an sit li-
 berum arbitrium, similis uerecundiae est, quae ut par-
 tim ostendi, sed post euidentijs ostensurus sum, multa
 alia non ex re, sed ex caussa tuae commodo in me ia-
 tularis. Relege meam Diatribam, & perfricta fron-
 te aude negare, quod illic definiam liberum arbitrium,
 quod distinctis gratiarum generibus, digestis uarijs opi-
 nionibus, ostendam cum quibus opinionibus mihi potissi-
 mum congregari fuerit propositum: deinde quousque ue-
 lim hanc tractare materiam, postremo quod illic decla-
 rem, in qua animi parte potissimum sit liberum arbi-
 trium, & quid possit ante gratiam, & quid agat cū agen-
 te in nobis gratia, & quomodo se habeat erga deum, &
 laudem boni operis, aliaque per multa. Inunc & iacta
 me nihil aliud attulisse ad disputationem, nisi tantum
 hoc an sit liberum arbitrium. Imò notari merebar po-
 tius, qui transiliens septa propositae disputationis excur-
 ro usque ad Adam nondum lapsum, & ipsum deum at-
 tingens, nonnihil de necessaria illius & uoluntate &
 actione. Quanquam hoc loco, aut ego fallor, aut tu tibi
 parum constas. Sic igitur dicis, urgebo igitur hoc libel-
 lo te, & sophistas omnes, donec liberi arbitrii uires &
 opera mihi definiatis. At paulo ante dicebas, omnes de
 libero arbitrio quaestiones à sophistis fuisse definitas.
 Quid exigis ab illis, quod fateris ab illis abunde factus

HYPERSPISTES DIA

Quur me negas fecisse, quod ipsa Diatriba clamitat me
 fecisse copiosius quàm tu præscribis? Et hic incandescit
 spiritus tuus, teq; polliceris adacturum me ad pœniten-
 tiam ceditæ Diatribes. Istiuc Luthere præstandū erat,
 non toties iactandum, ne fiat quod aiunt Græci, πρὸ τῆς
 vixus ἐγκόμιον. Nam hac tota priore libelli tui parte
 quæso, quid aliud quàm triūphas, insultas uicto, osten-
 tas trophæa, canis pœana, quum nondum ad aciem no-
 stram perueneris. Moxq; post hanc egregiam pollicita-
 tionem, uelut aggressurus rem, doces nos dei præscien-
 tiam deiq; uoluntatem non minus incommutabilem esse,
 quàm sit ipse deus, nec illo imprudente aut nolente quic-
 quàm omnino rerum accidere, neq; enim præscien-
 tiam illius falli posse, nec uoluntatem impediri, quem-
 admodum fit in nobis, nec opere perfecto desinere
 illius uoluntatem, quemadmodum homini posteaquàm
 extracta est domus, uoluntas struendi desijt, quum
 opus maneat. Sunt ista retrusa mysteria, quæ nos do-
 ces? Quis ista qui uel sex paginas legerit in theolo-
 gia nescit, aut quis tam insanus qui neget? Sed inte-
 rim non distinguis uoluntatem signi & uoluntatem
 efficiam, quarum hæc prorsus immutabilis est, altera
 quodammodo mutabilis, quum sepe non fiat quod ille
 iubet fieri, & fiat, quod ille uetuit. Nec distinguis uelle
 dei, collatum ad res externas, ad uoluntatem dei natu-
 ralem, siue collatum ad actiones internas. Item dei uo-
 luntatem absolutam & conditionalem. Deniq; nō distin-
 guis uo-

TRI. PER ERAS. ROT.

quis uoluntatem à uelle. Deus qui uoluit condere mundum, an nondum desijt uelle condere mundum? Voluit filium suum assumere corpus hominis, an nondum desijt uelle? Quàm uero scite nobis definis quid sit contingens, quod, inquis, nobis contingenter & uelut casu imprudentibusq; nobis fit. Hic primum disco rem abstrusam, contingens esse quod cōtingenter fit, quasi dicas artificiosum opus, quod arte fit. Deinde quid est ueluti casu? Est aliquid quod non sit casus, sed ueluti casus: deinde addis, imprudentibus nobis. Atqui hæc uox longe aliud declarat Aristoteli, qui distinguit cōtingens, fortunam & casum. Contingens enim opponit necessario, fortunam tribuit rebus animatis, casum inanimatis. Contingenter igitur facimus, non tantum quod casu, & imprudentes facimus, uerum illud quoq; quod scientes ac uolentes facimus, sed quod in nostro arbitrio erat non facere. Quemadmodū hæc scribo, nec imprudens, nec necessario, sed uoluntatis arbitrio, quæ potuerit nō scribere, si sic uisum fuisset. Quid igitur hic nos doces, nisi quod affectas sophisticam argutiā, sed parum feliciter.

Sophistæ in hoc quoq; torquentur, an deus quū præsciat res natura contingentes, hoc est quæ pendent ab hominis arbitrio, ueluti quum sedet, cui in promptu est stare si uelit, querunt an deus aliquo modo præsciat contingenter, non quod illius præscientia falli possit, sed quod obiectū præsciētiae sit cōtingens. Demiror autē quare locum è media Diatriba decerptū hic putaris non suo loco

HYPERASPISTES DIA-

tractandum, de necessitate consequentis & consequentiae, quod tu professus te uelle crassius explicare, sic in uoluis perplexo sermone, ut uideare nō solum non intellexisse, quod ego scripsi, uerum nec tuā ipsius orationem intelligere. Sed quoniā urget temporis breuitas, nec hoc paucis uerbis posset absolui, praestat suo loco diligentius tractandum reseruari.

20

Ad reliqua properandum, ut undequaq; probes te doctissimum, quemadmodum ante ex Horatio & Quintiliano docuisti me, tractandum esse an sit, quid sit, quale sit &c. Ita nunc ex poëtis docēs me, res omnes mea necessitate geri, quam illi fatum uocant. Id tantam habet uim, ut ipsos etiam immortales deos atq; adeo summum Iouem inuoluat inuitabili necessitate. Atq; nunc demum poëtae sapiētes uiri sint ipsis etiam philosophis perspicaciores. Tantū laudis merentur qui tecū sentiunt, hic Vergilius certissimus author ueri subinde ingeritur, qui doauerit conatus hominum, fato Parcisq; uolentibus, frequenter aliō cadere quam expectarant. Atqui nos hic de euentis non disputamus, sed an nostra uoluntas aliquid agat ī his quae sunt salutis aeternae. Credo tibi hoc Caput de industria admixtum fuisse, quo stomachum lectoris iam dudum ad reliqua tam insipida nauſeantem, aliqua uoluptate recreares. Verum quid haec ad rumbum? Institueras probare pium & sanctum esse, de huiusmodi quæſtionibus quae non habent exitum, & apud quoslibet, & à quibuslibet, in utranq; partē disputare, & iam

TRI. PER ERAS. ROT.

Et iam omisso quod cœperas, asseris omnia mera necessitate geri. Id si constat, si uerissimum est, quorsum attinet torqueri disputationibus? Sin uerum & indubitatum est, quod decreuit ecclesia, non tutum est imperitâ multitudinem audire rationes, asseuerationes, ac deierationes diuersæ partis. Atqui hoc erat, quod ego suadebam, ut simplices sententia catholici contenti, credant, teneantq; quod acceperunt, hoc est quod tu impugnandum suscepisti. Hoc argumentum quod inter eruditos sobrie tractari poterat, tu cogis propalam in promiscuo mortaliu Theatro, uelut anceps, uocare in disquisitionem. Solent concionatores in Italia ferè singulis annis renouare quæstionem de resurrectione mortuorum, de qua sobriam in scholis disputationem nemo damnat, sed ea res tantum attulit fructum ad pietatem, ut Rhomanus Pontifex uetuerit illa uentilari apud plebem. Sed delibabo reliqua.

Doces nos admodum religiose, dei uoluntatem esse omnipotentem, dei præscientiam esse certissimam, qua de re qui dubitet, eum prorsus ignorare deum, nec certo posse fidere promissis illius, qui falli possit ac mentiri. Fateor ista pie dici, neq; raro mihi dicta sunt in meis lucubrationibus. Sed quid hæc ad me, qui moneo ne talia disputentur, præsertim apud simpliciores? Quod si tu certum & indubitatum esse credis, deum necessario scire omnia, nihil autem contingenter, siquidem ausultemus tuis rationibus. oportebit omnino disputare, ne putemus deũ

E s esse

HYPERASPISTES DIA

esse inscium aut mendacem. Quemadmodum enim de li-
 bero arbitrio disputandum putas, quod impius sit qui
 nesciat nostram uoluntatem tantum pati, gratiam solam
 agere, eadem ratio suadebit, ut hoc quoq; uocetur in di-
 sputationem. Et tamen theologi qui disputant, an deus
 aliquid præsciat contingenter, cōstanter asseuerant quæ
 tu asseueras, dei præscientiam falli non posse, deum non
 esse mendacem, dei promissis certissime fidendum, nec pu-
 tant ob rem quæ contingenter fit, periclitari certitudinē
 præscientiæ diuinæ, quod eleganter explicuit Laurenti-
 us Valla. Sed illi paulo rectius definiunt contingens,
 quàm tu.

22

Hic perinde quasi dixeris aliquid proximo apite tor-
 ques fulmen tuæ maledicentiæ in me, qui doctam ignoran-
 tiam dei, contemnendā fidem, ut promissa dei deseramus,
 aliq; multa, quæ uix Epicurus præscriberet, nec his cō-
 tentus, damno conculco Christianos & Christianismum
 uniuersum. Quid ni? qui suadent mediocribus ingenijs
 ne de talibus argumentis contentiose disputent, sed tene-
 ant id quod tradidit ecclesia. Et hinc concludis homo di-
 alecticus, meum libellum adeo esse impium, blasphemum,
 ac sacrilegum, ut nusquam habeat similem. An te
 horum pudeat nescio, arte puderet, si quid haberes
 frontis,

23

Sed proximo apite mitigas atrocissima dicta: Talia,
 inquit, portenta coguntur effutire, qui malam causam sus-
 ceperunt agendā, quiq; inuita conscientia, alienæ sene
 seruiūt

TRI. PER ERAS. ROT.

seruiunt. Quam tu malam causam appellas, ego cum ecclesia, puto optimam, eam, licet animo detrectante susceperim, synarissima tamen conscientia egi, siue feliciter id feci, siue infeliciter, nec ullorum principum uel fauor uel terror tantum apud me potuit aut poterit unquam, ne tua quidem seuitia, ut in his quae sunt pietatis sciens oppugnem quod uerum est, aut defendam, quod sciens esse falsum. Proinde quo tu sepius inculcas me praeter conscientiam, fauoribus aut terroribus seruire, toties declaras te, aut misere falli, aut maliciosissime fingere. Ita quod admones quantum sit periculi docere pietatem, mihiq; precaris dei misericordiam, adeo non offendor, ut ne uidear ingratus, officium referam, te totidem uerbis admonens, tibiq; dei misericordiam precans. Ceterum quod scateris à me moueri quæstiones aliquot uere sophisticas ac superuacaneas, & tamen illos esse tolerabiles, qui conspurcarunt aurum, me qui simul aurum abiicio cum stercore. Vide quantum abs te dissentiam. Arbitror enim tolerabilius peccare, qui disputant de friuolis quæstionibus, quàm qui disputationibus suis ea reuocant in contentionem, de quibus iam olim ex ecclesiae decreto dirempta est altercatio, damnato eo quod falsum erat & approbato quod erat uerum.

Eximis te ipsum e numero causaq; sophistarum, sed frustra, quum omnes qui tecum decertant, clamitent sibi rem esse cum sophista uaserrimo, neq; tu sophisticam theologiam sustulisti, sed mutasti. Contra me, inquis, tibi dicendū

HYPERSPISTES DIA=

dicendum erat, nisi maluisses chartas & tempus perde-
re, quasi cum uno te illic congregiar: congregior cum ijs
qui tecum, sed non eodem modo, tollunt liberum arbitri-
um. Et si in te proprie scripsissem, non erat fas quicquã
admiscere, quod ad te non pertineret? Sunt illic quaedam
quæ pertinent ad Carolstadiũ, quædã quæ ad Melanch-
thonem, quædam quæ ad Scotum. Et quodam in loco mo-
neo lectorem, ne putet in te dicta, quem non noui, sed in
alios potius mihi notos. In hoc libro quem proprie ac no-
minatim in me scribis, quã multa sunt, quæ nihil ad me
pertinent, id quod iam ex parte demonstratum est, ac
posthac plenius demonstrabitur. Vnde hoc habes, quod
in te proprie scripserim Diatribam? Non hoc promittit
titulus, & aliud clamat ipsum opus, sed hoc tibi persua-
seras, aut fingebas potius, quo iustius uidereris in me de-
bacchari. Hinc est quod in disputatione semel atq; iterũ
mecum exostulas, quod falso nomine te traducam, quis
si locũ hunc: *Extende manum tuam, sic fueris interpre-
tatus, id est, gratia extendet, &c.* At qui hæc Carolstadi-
us respondit *Eatio*, cuius uerba sunt in prima responsio-
ne. *Gratia* enim agit manum, & extendit. Rursus in ter-
tia respõsione: *Satis* enim dixi, quod *gratia* extendit ma-
num consilij nostri ad bonum.

Rursus in eadem: *Charitas* omnia credit, omnia spe-
rat &c. sic interpretatur: *gratia* facit nos patientes, cre-
dulos, & operatores. Inunc & querere te falso tradu-
ci. Idem mihi satis proaciter impingit *Franciscus Lam-
bertus*

TRI. PER ERAS. ROT.

bertus, & impostorem appellat, in commentarijs quos scripsit in Oseæ, quasi talia mendacia confingamus in fratres.

Scripserã quædã esse uera, quæ tamen aut non essent 26
 inculcanda popularibus auribus, aut non quibuslibet uer-
 bis essent efferenda. Veluti quum quidã sophistæ sic nu-
 ganur, deus est ubiq; hoc concessio, inferunt, ergo est ibi
 & nominant locum, quem ego præ uerecundia non au-
 sus sum nominare, & pono antrum sarabei, tu suspicã-
 ris de cloaca, quanquã hoc nihil ad rem. Hic mecum
 sentis & fateris esse rectum quod moneo, de rebus diui-
 nis, religiose sobriq; loquendum, ne satis esse uera di-
 cere, nisi dicas & circumspice castisq; uerbis. Et tamen
 hic quoq; doceo Epicurum, lapsus in sacræ scripturæ dei
 q; contemptum & iniuriam, blasphemiam, ac sacrilegiũ
 Nã huiusmodi blanditijs scetet undiq; tua charitas. Sed
 ad tuum dilemma. Si de his, inquis, quæ continentur in
 sacris literis loqueris, ea omnia, quoniam aperta sunt &
 salutaria, nusquã non debent inuulgari, sin de alijs, ni-
 hil ad nos. Non hic repetam, q; Iudæi quosdam libros sa-
 cros, in quibus est Genesis, non permittebant legi, nisi
 si quis trigessimũ annum exæssisset, sed agetur hoc ali-
 as. Nunc ad illud, nihil ad nos, audi. Si medicus disua-
 dens ægroto, ne uestatur calidis in febrì, distinguat gene-
 ra februm, indicans quid in unaquaq; fugiendum, aut
 sequendum sit, num ægrotus dicet, quid ista ad me? Dic
 de mea febrì. Nõne respondebit medicus: hæc ad te per-
 tinent

HYPERASPISTES DIA

tinent, ne putes tibi tutum esse uesci quibuslibet, quouis
 tempore, quemadmodū tu Luthere doces, quicquid quæ
 stionū è sacris literis nascitur, apud quosuis esse tractan
 dū. Hoc ne fiat, distinguo genera quæstionum. Primū de
 ijs quæ deus uoluit nobis esse ignota, ueluti de die supre
 mo, non est pū disputare. Deinde sunt quæ uoluit nobis
 esse notissima, ea iubeo etiam edisci. Nonnulla sunt, quæ
 fas est aliquousq; scrutari, sed non ultra quā sat est,
 quod superat intellectum humanum, seruetur illi tem
 pori quū uidebimus deum reuelata facie sicuti est, nunc
 per speculum & in ænigmate. In hac classe pono quæsti
 ones de libero arbitrio, et quæ huic adherent, item de di
 stinctione personarum, de discretione natiuitatis & pro
 æssionis. Postremo loco recensco quædam esse, quæ tam
 met si uera sint, tamen non sine periculo pietatis & con
 cordiæ dicantur apud quosuis, sed prudenter dispensan
 da sunt. Et in his pono multa, quæ tu nunc lingua Ger
 manica prodis idiotis, ueluti de libertate Euangelica quæ
 suo loco, sobrieq; prædicata, fructu non carent: sic prædi
 cata, quid fructus attulerint, uides. Eadem in classe pone
 rem tuū dogma de necessitate rerum omnium, etiam si ue
 rissimum esset, nunc quum sit falsum & impium, lon
 ge grauiore periculo uulgo iactatur. In nunc & dic hæc
 nihil ad te pertinere. Sed, hac de re aliās. Nunc hoc obi
 ter indicasse sufficit. Non igitur hominum culpam in rem
 confero, nec ex concionatorum uicijs scripturam damno
 sed eos reprehēdo, qui scripturam secus tractant, quā
 oportet

TRI. PER ERAS. ROT.

oportet, inter quos te quoque numero. Verum hic rursus
 opponis bicornem dilemma: Si recte disputatur de libero
 arbitrio, cur damnas, sin minus, cur profers tuam Diatri-
 cham? Respondeo quod antea respondi, ut hisce de rebus
 disputaremus, tu nos coegisti, qui questionem hanc à scho-
 lis in computationes protraxisti, & aliter disputo quam
 tu, nec disputo dubitans, sed aduersus tuum dogma par-
 tem eam defendo, de qua dubitare pium non est, teneri tu-
 erique sanctum ac religiosum. Iam quum fatearis re-
 ferre, quibus uerbis scripturæ ueritas tractetur apud po-
 pulum, ut interim largiar, uerum esse quod docas, tu ip-
 se iudicet, quid fructus afferant ad pietatem, qui sic cla-
 mant apud rudem plebeulam: Nullum est liberum
 arbitrium, uoluntas nostra nihil agit, sed deus opera-
 tur in nobis & bona & mala. Noui quosdam qui ex
 Thoma, ceterisque, atque adeo ex Iuuenale depinge-
 bant apud promiscuam multitudinem omnia libidinum
 genera. Hi non reprehenduntur, quod falsa doceant,
 sed uera sine fructu, quoniam intempestiue. Hoc certe
 ad tuos pertinet, neque enim de te proprie scripsi. Ad
 eosdem pertinet, quod adijcio de tribus dijs hoc ὀξίωμα
 quum Petrus Aliacensis, assentientibus Theologis, pu-
 tet in aliquo sensu uerum esse, tamen apud populum
 magno cum offendiculo dicitur, inter eruditos nihil ha-
 bet offense, quibus cognitum est dei uocabulum, non
 semper sonare diuinam essentiam, sed accipi nonnun-
 quam pro persona, ut quum dicimus: Deus gignit
 deum

HYPERAESPISTES DIA

deum, & Iesum esse filium dei. Nihil enim aliud intelli-
gunt docti, quam esse tres personas, in quarum unam-
quamq; competat dei uocabulum. Neq; prorsus negat Ali-
aensis posse dici tres omnipotentes, ac tres aeternos, &
si negaret, consequitur tamen ex his quæ concessit, posse
dici tres deos, licet non simpliciter. Quemadmodum ca-
nim iuxta dialecticam non est absurdum dicere, tres sapi-
entes, una sapientia: tres bonos eadem bonitate: tres om-
nipotentes eadem omnipotentia: tres esse sed eadem es-
sentia: tres uolentes eadem uoluntate, ita non arbitror
impium dicere, tres deos eadem deitate. Non enim mi-
nus ad substantiam dei pertinet deum esse, quam sapien-
tiam esse. Verum ut hæc non asserit Aliaensis, ita nec e-
go assero. In hoc tantum adduxi, ut docerem fieri posse,
ut quædam sint uera, iuxta sensum aliquem, quæ tamen
apud imperitos efferrî non expediat. Iam qui tenent li-
teras Hebraicas docent nos in Genesi: Deus fecit cœli
& terram, apud Hebræos esse uocem pluralis numeri,
putantes hoc modo declarari, in tribus personis eandem
naturam & operationem. Hæc extra causam iniurare uo-
lui, quod tu pronuncias simpliciter esse falsum & quæ
& prorsus alienum à sacris literis.

29

Nunc ad articulum de confessione & satisfactione,
quam ego duntaxat exempli gratia produxi, nec asseres
nec refellens, quæ de hac disputantur, uidelicet quum ali-
ud agam. Et ne usquam non sis maledicus in Erasmus
qui tuum dogma ciuilius tractauit, te nullo modo lesit,
im pingis

TRI. PER ERAS. ROT.

impingis, quod metuens tyrannidem Pontificis non aui-
 sum damnare confessionem. Non adeo metuo Pontificem,
 ut si mihi constaret esse damnandam confessionem nō au-
 sum inter eruditos proferre meam sententiam, & anxius
 amicis hoc in aurem instillare, deniq; dare operam, ut
 citra grauem tumultum, authoritate principum tolla-
 tur. Nunc ipse seruo, nec aliud doceo quā facio, nō tan-
 tum ob id, quia praecepit Rhomanus pontifex, sed mul-
 to magis quod recepit populus Christianus. Vt enim non
 omnes constitutiones approbo, ita procul ab illo-
 rum sententia, qui putant omnes humanas constitutio-
 nes aut consuetudines esse reiiciendas, successuris alijs,
 fortasse durioribus his, de quibus uulgus nunc queritur.
 Quanquā uideo et inter ipsos qui confessionem asserūt,
 cordatiores, nō audere pronūciare an sit instituta à Chri-
 sto, an sumpta ex diuinis literis, an ex generali ecclesie
 cōstitutione profecta. An hoc est per summas aristas in-
 gredi, nō pronūciare de his, de quibus nondū clara uoce
 pronūciauit ecclesia? Nec hic accuso uel te, uel tuos, sed
 meum ipsius animū qualis sit profiteor. Quare uide Lu-
 there, nisi te prorsus exoculauit odium Erasmi, q̄ sine
 causa tibi dicta sint illa tā uirulēta. Itaq; inquis, seposi-
 tis interim deo et cōscientia, quid enim ad Erasmiū, quid
 ille in his rebus uelit, & quid huic expediat, in laruam
 exarnā ruis, & uulgus accusas &c. Huiusmodi cōiicia
 si funderes aliquādo in re atroci, iā cuiēta, posset appel-
 lari uehe-

HYPERSPISTES DIA=

lari uehementia, nunc quū tu nusquam non crepes eius-
modi, nec ullum facias finem, quum nihil sit dignū ullo
conuicio, nec probaris quod assumis, nemo Luthere nō
perspicit istā tam impotentē maledicentiā tuā, animi tui
morbum esse, quem ego malo contemnere quā imitari.

30

Post hæc aggredieris meā sententiā, sanē per quā festi-
uiter ridens, & irridens meā similitudinē, quo schemate
uideri uolo abūdare copiosus quidē orator, sed nihil in-
telligēs corū quæ loquor. His cōuicijs sic assueui, ut pro-
pmodum etiā delecter, nisi quod uercar ne animus iste
tuus tā ferox, mundum maximis inuoluat malis. Nam
Erasmi leuissima sit iactura, modo regnet Euangelium.
Sentiētia hæc erat: ut sunt morbi quidā qui minore malo
tolerantur q̄ tolluntur, ita quædā irrepserūt in populum
Christianū, quæ satius est ferre, quā dū conaris submo-
uere, malū exasperes. Hic exēplis tecū nō agā, quoniam
nec tutū est, nec admodum ad causam pertinet. Tantū il-
lud ex te scire cupio. Finge in principibus multum fuisse
tyrannidis erga rusticos, quod mihi non constat, utrum
conducibilius erat rusticis, ferre dominos iniquiores, an
hos experiri tumultus, in quibus tot milia perierunt, &
adeo calamitas depulsa nō est, ut iugū conduplicatū sit,
asperiusq; redditū. Hæc uerba mea nō tā accusant tuos,
quā me excusant, cui frequenter impingitur, quod non
acriter stringam calamum in uitia Pontificum & Epi-
scoporum. Et tamen hæc ad te quoq; pertinent, quāda
quidem

TRI. PER ERAS. ROT.

quidem ad te rapis. Sit enim ista causa tanti momenti, quanti uis esse, tamen importuna tua maledicentia nulli omnino mortalium parcens, facit ut non solum nihil proficias, uerum etiam conduplicas & exarbes tyrannidem, quam extinctum tendis, & eos prouehas, quos cupis oppressos. Est aliqua ratio tollendi malum, quod inueteratum longe lateq; radices egit. Exaggera hic causam tuam quantum libet, quo melior est, hoc tu magis accusandus, qui tam malum agas medicum. Neq; cuiquam pugna est cum uerbo dei, quod toties intonas, sed cum tuis interpretationibus. Iam & illud uide, num istis rationibus apostoli doctrinam Euangelicam inuexerint in mundum, quibus tu restituis, sicut ais. Nunc ubi calumniantur immeretes, num scurrilibus dictis debacchantur in quemlibet? Num quem suspendunt naso, num strophis, calumnijs ac minis agunt Euangelij negociū? Num utuntur tanta lingue petulantia? Poteram hic alia multa commemorare, quæ premo, tua prudentia fortasse diuinat quid sentiam. Si tu scis hos tumultus diuinitus ortos, ego nescio, nec futurus sum illorum uel author uel adiutor, non desino tamen orare Christum, ut undecunq; ortos, & quomodo unq; progressos, omnipotēs artifex uertat in gloriam suam, & in ecclesie salutem.

Vehementer offendit te hæc mea sententia, licet uerū 36
dicere, sed non expedit apud quoslibet, nec quouis tempore nec quouis modo. Et inepte cito Paulū. Omnia mi-

HYPERASPISTES DIA

hi licent, sed nō omnia expediunt, quod Paulus illic non
 agat de prædicanda ueritate, quam uult apud quosuis,
 quouis tempore, quouis loco, quouis modo prædi-
 cari: sed de uitando scandalo infirmorum. Est, ut di-
 cis, sed hæc sententia latius patet suapte natura. Si-
 quidem charitas quæ Paulo suadebat ut abstineret ab
 alioqui licitis, eadem suadebat, ut doctrinam Euan-
 gelicam ad utilitatem hominum dispensaret. Iam illud
 mihi uide quanto minus ad rem faciant, quæ tu re-
 fers: prædica uerbum, in sta opportune, importune. Et,
 modo uerbū dei annuncietur: Rursus uerbū dei nō est al-
 ligatum, et: Itæ prædicatæ Euangeliū omni creature. Nā
 in his uerbis opportune importune tropus est, qui nō in-
 dicat uerbū esse prædicandū ubi nō oportet, sed instantiā
 Euangelij prædicandi commendat: quanquā adijcere de-
 bueras quod illic additur, argue, obsecra cum omni le-
 nitate & doctrina: lenitatem enim in te requirunt etiam
 synære prædicabant Euangeliū, sed gaudebat illorū in-
 synæram operā, tamen ædere in Euāgelij profectū. Ad
 hæc Paulus alligatus, tamen gaudet uerbū dei nō esse al-
 ligatum, sed indies latius spargi. Obsecro te, an Paulus
 docuit eadē apud omnes quæ tu docēs? An quū admoneo
 doctrinam esse temperandā ad utilitatem auditorū, alligo
 uerbum dei? Nam hoc impingis, & interim assumis,
 quicquid docēs esse uerbū dei: ut nihil iam supersit, nisi
ut si 46

TRI. PER ERAS. ROT.

ut fias Christus, denuo prædicans Euangelium. Atque quemadmodum nobis non constat quo spiritu ducaris, ita nobis nondum persuasum est, quicquid doces esse uerbum dei. Quid alij sapiant nescio, ego certe profitor me esse de eorum numero, qui mallent mori decies, quam semel impedire cursum uerbi diuini. Neq; nos de eo loquebamur, sed de questionibus quæ nunc orbem conuatiunt. Et tamen apostoli primum iussi sunt prædicare regnum dei, zelantes Iesum esse Christum. Et Petrus initio prædicationis Iesum uirum appellat, tacens de diuina natura. Nec aliud Paulus facit apud Atheniensem. Idem habet lac quo fouet imbecilles, habet solidum cibum quo uegetat fortes, et habet sapientiam, quam non apud quoslibet, nec in propatulo, sed apud perfectos in occulto profert, quæ locum tu non recte citas, sapientiam in mysterio absconditam, quæ sit apud Græcos, loquitur in occulto sapientiam, quæ est recõdita. Quin et ipsi apostoli iussu domini exautiunt puluerem pedum in eos qui reijciunt sermonem Euangelicum, et in Actis imponunt gentibus, ut abstineant ab Idolothytis, suffocato, sanguine et scortatione, nec statim docent legem prorsus abrogandam. Postremo sunt rudimenta philosophiæ Christianæ, quæ traduntur catechumenis, donec perficiant ad magis recõdita. Heb. 6. Quapropter intermittentes inchoationis Christi sermonem, ad perfectiora feramur etc. Ecclesia uero ne hæc quidem solet temere committere postulatis initiari, nisi fidei iussores

HYPERASPISTES DIA

spondissent abesse dolum malum, & mysteria uocantur, id est, sacramenta. Num ideo uocantur mysteria, id est, arcana, quod apud quoslibet essent euulganda? An tu putas Christianos olim arcanum eucharistiæ, uulgo prodidisse Iudæis ac gentibus irrisuris? Quin ipse dominus aliter respondet Phariseis maliciose tentantibus, aliter Sadduceis per imperitiam, stultam proponentibus questionem, cuius etiam illa uox est: Nolite sanctum dare canibus, et ne proiciatis margaritas uestras ante porcos. Idem præcipit apostolis, ut ingressi uicum aut oppidum explorēt si qui digni sint, mox ijs annūcient Euangelium, sin minus excusso puluere aliò se conferāt. Rursus dominus qui dixit per Ecclesiasten: Est tempus loquendi, & est tempus tacendi. Ad Herodis percontationes prorsus obtiauit, Pilato pauca respondet, in monte copiose docet discipulos arcana Euangelicæ philosophiæ. Nec eodem modo Paulus agit cum Atheniensibus, quo cum Hebræis, illis orditur Euangelium à quibusdam apud ipsos notis ac receptis, Hebræos incredulos legis Mosaicæ præsidij oppugnat. Apud Festum & Agrippam quāta ciuilitate temperat sermonem suū, hoc est, quāta tui dissimilis est. Idem aliquando mutuat uocem suam, inseruiens auditorū utilitati. Caroli Stadij sententiā de synaxi recte impugnas, sed fingamus eam esse ueram, nonne diæres non in tempore proditam, primum hoc rerum statu, quum plus satis exularata sunt omnia,

TRI. PER ERAS. ROT.

omnia, deinde quia non tradidit doctis uentilandam, sed germanica lingua vulgo prostituit, magno Christiane concordie detrimento. Ipse in spectris tuis docēs, quid sit inculcandum morientibus, reprehendens eos qui grauant illos intempestiuis sermonibus, & nunc dicis nihil referre, quid apud quos, quo tempore, quo modo dicatur. At reclamationem tibi Sapiens Hebræus, musicam in luctu, narrationem esse intempestiuam. Paulus, inquit, coram toto mundo dixit: Deus quos uult inducat &c. At Paulus nusquam scribit, quod tu mundo ingeris, liberum arbitrium nihil esse nisi nomen inane, neq; nostros conatus quicquam ad rem facere, sed mera necessitate fieri omnia. Deum in nobis operari & bona & mala. Hæc sunt quæ nolebam euulgari. Hæc satis arguunt ne ipsum quidē Euangeliū apud quosuis, quouis tempore, quouis loco, quomodo libet esse prædicandum, sed ex audientū utilitate dispensandum. Quanto minus id fieri cōuenit in quæstionibus quæ trahuntur e sacris libris, quædā etiā ex humana philosophia, ueluti quum disputamus de eucharistia, quomodo corpus possit esse sine dimētionibus, et quomodo idem corpus sit in diuersis locis? Quod si cōtendis nihil omnino referre, quomodo prædicetur Euangeliū: quin ipse simili seuitia de baccharis in Cesarem, qua in pontificem & episcopos, Cesar enim magis obstat Euangelio tuo, quàm pōtifex. Hic nimirum cogeris adferre Paulinum illud: Omnia

HYPERASPISTES DIA.

mibi licent, sed non omnia expediunt, & abs te dicitur apte, quod à me inepte fuerat citatum. Hæc quum sint per se dilucida, nimirum evidens est, quantum tu uerborum incassum fuderis, & quàm nihil ad rem citaris sacræ scripturæ testimonia: & quàm parum tempestiue fumos illos tuos protuleris. Paulus dicit: Uerbum dei non est alligatum, & Erasmus alligabit? Et dominus dicit: Ite in uniuersum mundum, Erasmus dicit: Ite aliquò, aliquò non. Rursum: prædicare Euangelium omni creaturæ, Erasmus dicit: apud aliquos, apud alios quos non. Deniq; quasi hæc tam insulsa non fuerint satis, addis nouã factiam, Græcas aliquot uoces occinens, prosopolepsias, topolepsias, tropolepsias, chreolepsias, his quãdo tua sunt, miror te nõ etiã addidisse cenolepsias. Hæc enim tã stulta, aut alius addidit tuo libro, aut non eras sobrius quũ scriberes. Mirũ uero quàm in loco nobis hic adducis, deus personas non respicit, hoc est, deus ex omni gente, ex omniũ mortalium genere per fidẽ admittit ad Euangelij gratiã, ergo nihil refert quid apud quos, aut quomodo disputes. Nec his cõtētus adijcis epithonema: uides, inquiens, iterum quàm temere irruis in uerbũ dei, quasi tuas cogitationes & cõsilia longissime illi præferas. Si hæc à febricitãte diarẽtur, qd dici poterat insanius? Ego toto pectore ueneror uerbũ dei, sed non arboror quicquid asseueras esse uerbũ dei. Et si dei uerbũ non tractes meliore fide q̃ tractas nostra, persticiaum est

quantum

TRI. PER ERAS. ROT.

quântum oporteat tribuere tuo Euangelio. Ego si minus crudite, saltem timide, cumq; reuerentia tracto sacras literas, inherens orthodoxorum uestigijs, ac metuens ab ecclesiæ decretis recedere. Tu uiolentus irrumpis, ac submotis omnibus, contendis hoc sentire scripturam, quod uis, quodq; tuis dogmatibus commodum est. Breuiter sic rem geris, quasi tuam uelis esse uictoriam, non Euangelij, et quasi sacræ scripturæ dominus esse postules, non dispensator.

Esflagitas à me ut præscribam oportunitatem docendæ ueritatis. Impudenter hoc flagitas ab Erasmo, qui nihil omnino scit, nec nouit personas, tempora, modos, arte nescit corda hominum, quæ solus omnia nouit Lutherus. Atq; in hoc triumpho camelum saltantem nobis exhibens lasciuus inuerso Virgilij carmine: Ante suum clauso componet tempore finem mundus. Vidisti quicquam istiusmodi infæctiarum in mea Diatriba? Mox facis me præscribentem formulam, ne Papa indignetur, ne Cæsar irascatur &c. Quanquã nec ista quæ uelut absurda fingis, tam sunt, quam uideri uis: Quid enim peccat, si ueri prædicator sic orationem moderetur, ut quoad fieri potest, non exasperentur potentes, sed alliciantur potius q̄ prouocentur, & si spes nulla est, saltem ne sine fructu iritentur. Et tamen quod exigis iam ex parte præstiti, non ex me, sed ex sacris literis. Qui canibus obijcit sanctum, qui margaritas porcis, peccat: & in contemptum

HYPERSPISTES DIA-

res excutite puluerem. Habes personas. Quum nulla spes est fructus, sed nihil aliud quàm tumultus excitatur, cœdendum est, donec sese offerat melior opportunitas. Habes tempus. Cæterum docendi modus ex his omnibus circumstantijs sumitur, nec omnes ærto præscribi possunt, quandoquidem ex re nascuntur ac uariantur, sed hoc dispensatoris prudentiæ relinquitur, quid cuique conueniat. Paulus mauult consuere coria, quàm ali beneficiæ Corinthiorum, quod tamen suo iure poterat, nec circauducit sororem mulierculam, sed omnia sustinet ne quod offendiculum det Euangelio. Apostoli ductas uxores relinquunt Euangelij studio, nec ducunt, quum nulli fuerit interdictum, nunc qui iactant pro Euangelio miles esse moriendum, ea faciunt, quæ plurimos alienant ab Euangelio. Si bonus medicus est qui quibuslibet quælibet porrigit pharmaca, sit bonus Theologus qui nulla uel personarum uel temporis, habita ratione quomodo-cumq; promulgat uerbum dei. Omnis scriptura diuinitus inspirata, utilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum. Nihil igitur tua refert, quid apud quos, quomodo proferas aliquid è sacris literis? Eadem docēbis catechumenum, quæ iam futurum episcopum? Iisdem locis ages cum Ethnico philosopho quibus cum Iudæo? Eadem mysteria proferes apud irrisurum, & discendi cupidum? Nec deliges è sacris literis quæ dicas apud sacras uirgines, & lenones, scortisq;

TRI. PER ERAS. ROT.

naq; publica, nec referre putabis, utrum priuatim comi-
ter moneas principem aut episcopum, an apud popu-
lum seditiose uocifereris in illos, nec aliter obiurgabis
ingenium putidulum, & ad desperationem procliuē,
quā erectum, ferox, & contumax? Atque hic mi-
hi ingeritur mea paraclesis, in qua uolo neminem seclu-
di à lectione sacrorum uoluminum. Idem multo diligen-
tius ago in appendicē, quæ præcedit paraphrasim in E-
uangelium Matthæi: Verum præscribo, qualem esse ue-
lim qui legat libros sacros, & rationem indico qua legi
debeant. Si permitto omnibus ut legant sacros libros,
idē ōne de quibuslibet difficultatibus apud quosuis et quo-
uis modo disputandū est in utranq; partē? Et huic capiti
additū est uirulentum epiphonema: Quorū, inquis, furo-
ri tu Erasme, hoc consilio tuo perniciosè inseruis.

Taxans quorundam inciuitatem, monueram, si quid
forte perperam esset constitutum in concilijs, ita corrigē-
dum, ut tamen parceretur, quantum fieri posset, au-
thoritati Pontificum & Conciliorum, quam non expe-
dit uulgo contemni. Si idem efficit ciuitas, quod tumultus,
nonne quod tranquillius est, præferendum est? Si
tu mauius seditiosam maledicentiam, ego plurimum abs-
te dissentio: Imò tuæ sententiæ reclamant & literæ &
uita apostolorum. Quorsum igitur attinebat hoc scom-
ma, nisi quod nunquā maledicendo satiaris. Hoc scilicet
Papa uoluit à te dici, & audit libentius quā Euangelium,
ingratissè

HYPERASPISTES DIA

ingratisimus si te Cardinali pileo cum censibus non rur-
sus honorarit. Non te pudet Luthere manifeste uanita-
tis? Mihi ne datur ullus census à Pontificæ? Imò quod A-
drianus obtulit recusauit. Galerum Cardinalicum aut
dedit aliquis, aut ambij, qui dignitates multo etiam in-
feriores manibus pedibusq; recusauit? Sed quid faceres?
huiusmodi fabulæ iactantur inter fratres fideles, quibus
diffidere nefas est. Quàm tibi nihil est pensi quid in quæ-
dicas. Sed haud scio an tu rursus posueris pro uicissim,
ne uidearis infantiam omnino simulare. At interim non
desinis impingere, quod contra conscientiam, ea defen-
dam quæ nõ oportet, in gratiam pontificum, ac spe præ-
miorum, quo nihil est falsius, id quod te quoq; scire cre-
do, quantumuis dissimules.

Iam quod toties inculcas fieri non posse, ut hominum
constitutiones seruentur cum Euangelio, proorsus abs te
dissentio, qui uideo quasdam hominum constitutiones es-
se necessarias, quasdam utiles, tamen si displicet immodi-
ca turba, in qua nonnullæ sunt quæ rectius tollerentur. Et
hic si uellem ingererem, quàm tibi non constes, quum a-
licubi pronuncies ceremonias infirmis esse necessarias.
Nam certum est hominum constitutiones ferè in ceremo-
nijs uersari. Sed interim hic aliud agimus, nec est ani-
mus ab argumento digredi, ne nimium operæ in his ri-
xis ponamus. Tandem hoc caput claudis dilemma-
te. Si de uerbo dei sic sentis, impie sentis, si de alijs, nu-
bil & d

TRI. PER ERAS. ROT.

hil ad nos uerboſa diſputatio conſilij tui. Iam oſtendi reſ-
 ſerre, ſacras literas apud quos doceras, deinde demonſtra-
 tum eſt, me nō tantum loqui de ſacris literis, ſed de quæ-
 ſtionibus hinc exiſtentibus, quibus tandem & admixcet
 ſeſe humana philoſophia. An hoc eſt dei uerbum, om-
 nia ex mera neceſſitate fieri, & noſtros conatus nihil ad-
 rem facere? Hoc paradoxon tuum interim ſingo uerum
 in aliquo ſenſu. De quo ſi perconteris alios, dicant eſſe
 hereticum. Nec ideo taeri uolui quia durum eſt, ut ais,
 ſed quod homines ad malum pronos, & imbecilles in-
 uitet ad licentius peccandum. Tuum paradoxon elicis
 eſ ſacris literis, ſed opinionem ſuam eccleſia quoq; ſum-
 pſit eſ ſacris literis, ut iam res pendeat, non à uerbis ſcri-
 pturæ, ſed ab interpretatione. Cæterum in hoc peccas,
 quod nobis perpetuo tuã interpretationem obtrudis pro
 uerbo dei. Itaque nec impie ſentio de ſacris literis, in
 quarum interpretatione malo ſequi ſententiã tot ortho-
 doxorum & eccleſiæ, quàm tuam unius & paucorum
 tibi iuratorum, & tamen ad te pertinet mea diſputatio,
 qui tale dogma inuulcas auribus imperitorum, quale ſi ci-
 tra controuerſiam uerum eſſet, non abſq; periculo euul-
 garetur apud quoslibet.

En iterum ſyllogiſmus cornutus opponitur. Si hæc
 paradoxa dicis eſſe hominum inuenta, quid æſtuas? con-
 tra quem dicis? &c. Sin autem dei uerba eſſe credis illa
 paradoxa, ubi eſt ſrons tuas? &c. Audi contra nobis ui-
 dentur

HYP ERASPISTES DIA=

dentur esse commenta hæreticorum, diuinas literas ad su-
 um sensum detorquentium. Et tamen hic fingo esse hu-
 manam opinionem è sacris literis, fortasse perperam in-
 tellectis, conceptam, quam patiar inter eruditos sobrie di-
 sputari, apud promiscuam multitudinem iactari nolim.
 Aufer igitur ista, uerbum dei, uerbum dei. Non est no-
 bis bellum cum uerbo dei, sed cum tua asseueratione, ne-
 que enim pugnat secum dei uerbum, sed hominum inter-
 pretatio cum interpretatione colliditur. Si iudicium ec-
 clesie te mouet, quod asseueras commentum est hominũ
 quod impugnas, uerbum est dei. Si nihil te mouet, tamẽ
 euidentissimis rationibus euincas oportet quod asseris,
 priusquã iubeas nos in tuam ire sententiam, pugnantem
 cum tot ecclesie luminibus, atq; adeo cum publico ec-
 clesie iudicio. Nunc quum antequã congressus sis cũ
 mea Diatriba, sic exultes, insultes, gestias, qd aliud quã
 triumphũ agis ante uictoriam? Ista rhetores seruant iã
 probate rei, si libeat ad singulas causæ partes agere tri-
 umphũ, aut perorationi, si sint unico triumpho contenti
 Sed indecentius est quod non tantum exilis, gestis, ac lu-
 stis prostrati simulacrum, quem nondum aggressus es.
 Quam enim ineptis tuo schemate εἰς γωνίαν, qui me nõ
 pateris similibus, hoc est, uulgatissimo schemate uti, Sci-
 liat creator tuus à te creatura discet, quid utile et inutile
 sit prædicari, ac stultus ille uel imprudens deus hæcte-
 nus nescia

TRI. PER ERAS. ROT.

nus nescierit quid doceri oporteat, donec tu magister eius, modum ei prescriberes sapiendi & mandandi, quasi ipse ignorasset &c. Scilicet ista tam stolidi uidentur tibi false dicta, quasi iam cuiuslibet de lib. arb. dogma, si ne controuersia esse uerbum dei, et quasi dispensator uerbi diuini non debeat circumspicere, quid apud quos, quo tempore, quouero modo depromat e duplici peni sacrarum literarum, quod accomodum sit auditorum saluti. Dic te quæso: Nullum ne uidisti unquam concionantem, qui tibi displicerit quod parum tempestiua loqueretur? Nonne recte facit q̄ in quadragesima ea proponit populo quæ faciunt ad penitentiam, uitæq; correctionem? ferijs paschalibus letiora deprompturus? Opinor & te dicturum apud populum reputare nonnunquam, quid dicendum, quid retinendum, et quibus modis tractandum sit quod assumis. Et hæc q̄ monet præsit creatura creatori, deoq; prescribit sapiendi mandandiq; modum, & deum uiuum, nihil aliud imaginatur esse, nisi leuē aliquē et imprudentē rabulā in aliquo suggesto declamantē, aliaq; tam stulta ut uix credenda ex tuo ingenio profecta fuisse. Ex hac admonitione mea cõsequitur quod infero. Planè hic prodis mi Erasme quã ex aîo superius uenerandã diuinorũ iudiciorũ maiestati suaseris. Quis Luthere fuit ille p̄ditus syeophanta qui hæc libro tuo admisit? An ille q̄ monet sacrã doctrinam ad utilitatem audientium esse temperandam, fidei doct, in sacris literis reuerenda mysteria, quæ superant in-

HYPERASPISTES DIA

rant intellectus humani modum? An ille blasphemus est
 in deum? Nam hoc subiicis in proximo capite, qui non
 vult altius penetrari in questionum adyta, quam condu-
 cit ad salutem, & Christiani gregis concordiam? qui uer-
 bi diuini dispensatorem, uult esse sobrium ac circumspice-
 ritum, ut sciat quid cuiq; conueniat? Nullus igitur non ui-
 det, quantum hic fundas tragicæ facundie, hoc magis
 ridiculus, quo uehementius & impotentius, præter caus-
 sam uerbis debaccharis, An docet deum non esse timendum
 qui docet nulli salutem contingere, nisi ex misericor-
 dia dei? qui fatetur deum quosdam attrahere, quosdam
 suo animo relinquere, consilio arcano & inscrutabili?
 An quisquis non accedit tuis assertionibus & interpre-
 tationibus pensat diuinam scripturam ad sensum impiis-
 simorum hominum? Et qui uel ob imperitiam, quam tu
 mihi tribuis affatim, uel ob imbecillitatem animi, non au-
 det sese tuæ fidei committere, iam publico ecclesie iu-
 dicio damnatæ, mauultq; tot insignium uirorum sen-
 tentiam, mauult ecclesie decretum sequi, quam tuum
 & Vuyeleui dogma, is impiam indignationem suam de-
 clarat aduersus deum? Huiusmodi cõclusiones homo di-
 alecticus colligis ex meis uerbis, & cum his mira seduli-
 tate σκιομαχεις, aut si quid umbræ inanius? Hæc igitur
 quæ sint alienissima à re, deinde manifesto falsa, debebāt
 omnino taceri ab eo q̄ præter summā eruditionē, etiā spi-
 ritū dei sibi uindiat, multominus cõueniebat tot uerbis
 inulari

TRI. PER ERAS. ROT.

inlulari, repeti, infigi. Quæ si uera essent, & ad rem pertinentia, tamen erant ut dixi, post partam uictoriam in triumpho decantanda.

Mox ita respondes questionibus meis, quasi ego do- 41
 cuerim, homines absq; spiritu posse uitam corrigere, aut
 quasi spiritus per illum non operetur in animis hominũ,
 qui circumspicte dispensat sermonem Euangelicũ. Nisi
 forte sentis solã electionẽ dei satis esse, nec opus esse do-
 ctoris officio. Quid est igitur, quod apud Ezechielem
 dominus sic litigat cum malis pastoribus? Ad secundam
 sic respondes, quasi doctam à quoquã amari posse de-
 um, nisi fuerit attractus ab eo. Quur obiurgantur apud
 Esaiam multi pastores? quia tacerunt ubi proferendum
 erat uerbũ dei. Eadem ratione sunt obiurgandi, qui uel
 aliud prædicant quã uerbum dei, uel aliter prædicant
 quã oportet. Et hic rursus blasphemum facis Erasmiũ,
 homo blasphemus undiq; scitens: agnosce tuas uoces ue-
 re, inquam, tuas Lutheri. Sic habent. Quũ ego fecissem
 impios murmurantes aduersus bonitatem ac iusticiã dei
 sic loqueris: Nullus hominum credit, neq; poterit, ele-
 cti uero credent, cæteri non credentes peribunt, indi-
 gnantes & blasphemantes sicut tu hic facis. Quam hic
 uides meam blasphemiam? an quia recito quid impij di-
 cturi sint? ac ne quis suspicietur hæc sub mea persona di-
 ci, addo: Sic enim interpretabuntur pleriq; sunt enim
 ferme mortalium ingenia crassa & carnalia, prona ad
 incredulitatẽ

HYPERASPISTES DIA

incredulitatē, procliuia ad scelera, propensa ad blasphemiam, ut non sit opus oleum addere camino. Hactenus Diatribe. An hæc uerba non satis declarant, quorū murmura recitem? An ideo blasphemus sum, quod nolim occasionem dari propensis ad blasphemiam? Talia scilicet effundit spiritus iste, cuius arbitrio regeris. Sed ad reliqua properandum. Bene habet, tandem satiatu opinor conuicijs, permittes aliquantisper respirare, uertis enim te iam ad docendum, quod utinam solum egresses. Adducis autem duas causas, quare tuum dogma debuerit apud omnes inuulgari, quarū una est, ut homo sui desperans ac deiectus, non aliunde speret salutem quam à solo deo cuius misericordie proximus est, qui intelligit se suis uiribus ne tantulū quidem posse ad assequendam salutem. Altera est, ut per hoc dogma detur locus fidei, cui non esset locus, nisi deus quum sit iustus, uideretur iniustus, & quum sit misericors, uideretur crudelis, & nisi uideretur occidere, quum uiuificat. Obijcerem nec ista suo loco dici, nisi tuum esset dogma, nihil referre, quo loco dicatur. Quū enim hæc tractentur in disputatione nostra, ubi pugnās cum argumentis meis, dixisses tempestiuus. Sed tamen quoniam rem seriam aggredieris, non grauior tū audire, tū respondere. Neccsarias autem grauiissimasq; causas nobis adferas oportet, si persuadere uelis, hoc quod iam seculis tenuit populus Christianus cum suis doctoribus, & in hunc usq; diem tenet ecclesia,

TRI. PER ERAS. ROT.

ecclesia, perniciosum esse dogma, impium, hereticum
 ac blasphemum, tuum uero esse præcipuum articulum
 Christianæ fidei, sine quo nemo possit esse saluus. Ne di-
 xeris igitur, quod ex abundantia deprompseris duas
 causas, nam prima causa, qua nobis imponis silentium,
 dicens: Satis est, quod deus uoluit hæc inuulgari, nec est
 hominis querere quæ ita uelit, nihil aduersum nos factum
 est, propterea quod assumit pro confesso, quod est con-
 trouersum, uidelicet tuum dogma esse uerbum dei. Qua-
 re ne posthac nos urgeas ista responsione, nisi prius eui-
 ceris quod assumis, ut certissimū, quum non solum sit an-
 tiquissimum etiam à scholis & ecclesiæ primoribus dam-
 natum. Exautiamus igitur Achilleas tuas & inuictas ra-
 tiones. Mihi quidem per se neutra uidetur impia. Quis
 enim non fateatur esse piū, ut homo sibi diffusus, totus
 pendeat à misericordia dei? Et pie docet, qui docet facta
 dei non esse dijudicanda, sed certo credendum, dum sem-
 per esse iustissimum, etiam si quando sensibus humanis ui-
 deatur iniustus, esse misericordissimum, etiam si quando
 uideatur crudelis. Hæc, inquam, omnia pie sanctèq; do-
 centur, sed tamen multum absunt ab eo, ut nobis appro-
 bent taneam necessitatē tui dogmatis, quam uideri uis.
 Ais enim alicubi, citius optandum ut totus mundus pes-
 sum eat in chaos, quā ut hoc dogma reijciatur. Imò fru-
 ctus utriusq; tuæ rationis sequitur ex opinione, quam hæ-
 betis ut piā sequitur ecclesia, ut nouo dogmate tam
 G 2 seditioso

HYPERASPISTES DIA

seditioso nihil sit opus, ne commemorem interim uitata
 pericula, quæ tuum dogma secum trahit: rursumque com-
 moda, quæ secum nostra ducit opinio. Nam quod ad pri-
 orem attinet causam, in Distributa demonstro, eundem
 deiectionis fructum sequi ex opinione quam defendo,
 qui sequitur ex tua. Quis enim sibi fidat, qui scit se ni-
 hil posse, nec incipere, nec finire, nisi auxiliante gratia
 dei, cui fateor summam omnium quæ recte fiunt acceptum
 ferri oportere. Neque quicquam interest inter te et me,
 nisi quod ego facio nostram uoluntatem cooperantem gra-
 tiam dei, tu facis nihil aliud quam patientem. Nam quod
 addis, quamdiu persuasus fuerit homo sese uel tantulum
 posse pro salute sua, manet in fiducia sui, nec de se peni-
 tus desperat, et ideo non humiliatur coram deo etc. et
 occulte manet superbus, et gratiæ dei aduersarius. Hec
 ut fortiter abs te dicuntur, ita dicuntur absque ulla proba-
 tione, et reclamante scriptura: nec omnino quicquam ha-
 bent noui, præter hyperbolen. Dicis, qui nihil dubitat à
 uoluntate dei pendere, is prorsus de se desperat, nihil eli-
 git, sed expectat operantem deum: Is proximus est gra-
 tiæ, ut saluus fiat. Eadem nos dicimus, nisi quod non sa-
 tis intelligimus quid sibi uelit illa particula, nihil eligit,
 nisi forte sentis eum diffidere deo, qui sibi uitæ genus eli-
 git, quod uel aptius iudicat uel tutius. Cæterum quod in-
 mensum exaggeras desperationem sui, et redactio-
 nem in nihilum, tuæ sunt hyperbolæ. Alioqui conclusio
 tui sermonis

TRI. PER ERAS. ROT.

tui sermonis non minus quadrat nostro dogmati quam tuo. Ea sic habet: Hæc est, inquam, una ratio, ut pij promissionem gratiæ humiliati cognoscant, inuocent, & accipiant. Quomodo se eriget aduersus deum, qui nonit sibi nullam esse salutis spem absq; singulari dei gratia, qui persuasum habet uires hominis uniuersas nihil prouehere ad salutem, nisi adsit gratiæ præsidium: præsertim quum non ignoret, hoc totum quod potest nature uiribus, esse gratuitum dei donum. An qui cupiat oceanum transmittere, confidit se hoc posse assequi, nisi contingat nauis & uenti? Et tamen inter nauigandum non erit otiosus. Neq; enim liberi arbitrij professio huc tendit, ut homo minus tribuat dei misericordiam, sed ne desit operanti gratiæ, & habeat quod sibi imputet si pereat. Ego sic exaggero dei misericordiam, sic extenuo uires hominis, ut in negotio salutis nihil sibi possit arrogare, quandoquidem hoc ipsum quod est aut ualet nature dotibus, dei munus est. Tu sic attollis gratiam, ac deijcis hominem, ut alteram aperias foueam, quam occlusimus, paululum quiddam tribuentes libero arbitrio, uidelicet quod se accommodet gratiæ, uel auertat à gratia. Altera ratio non impia quidem est, sed aduersus me nihil facit. Hoc ipsum doceo quod tu, ut homo diffusus suis uiribus, totum se præbeat operanti gratiæ diuinæ, credatq; deum iustum, etiam si uideatur humano sensui iniustus: clementem, etiam si uideatur crudelis. Quanquam ne id quidem perpetuo

HYPERASPISTES DIA

uerū est. Etenim apud Esaiā deus prouocat Israëlitas, ut ueniāt et arguāt ipsum si possint. Et Ezech. 18. uelutex æquo disputat cum populo, coarguens illorū iniusticiā & suam euincens iusticiā. Nec deus semper abscondit suam erga nos misericordiā, ut sit locus fidei, sed multis argumētis approbat nobis suam misericordiā. Nec abscondit suā ueritatē, quo maiore merito credatur uerax, sed tot prophetarū oraculis, tot figuris, tot miraculis, deniq; præstando per filiū & apostolos quæ promiserat, declarauit se ueracē esse. Quin ipse dominus quanquā ad tempus dissimulauit naturā diuinā, tamen ueritatē nō abscondit, sed omnibus modis illustrauit, ne quid haberēt increduli, quod suæ culpæ prætexerēt. Itaq; quod addis ἕπερβολικῶς, si posset ulla ratione comprehendere, quomodo is deus sit misericors & iustus, qui tantā iram & iniquitatem ostendit, nō esset opus fide, nemo tibi concāct: sed dei benignitas sic alit fidem nostram, ut ex quibusdam argumentis, quæ sensu ac ratione comprehendimus, credamus & illa quæ comprehendere non possunt. Tantum de his hoc loco dixisse satis est.

48 Videbar euasisse, sed ecce paratū est aliud cornutum dilemma. Si credis, inquis, esse uera paradoxa, quæ sint maximi momenti, nō alia re magis irritabis curiositatem hominum ad inuestigandum, quam dum doces non esse euulganda. Si uero credis non esse uera, docere occultanda non quod inutilia sint, sed q̄ falsa. Audi paucis ad hæc: Si credi

TRI. PER ERAS. ROT.

Si credidiffem tuum paradoxum effe uerum, non oppo-
 fuiffem meam Diatribā. Et fi te tantopere offendit mea
 ciuilitas, quod difputandi gratia finxerim aliquo fenfu
 uerum effe, contentus uocare paradoxum, utere uocabi-
 lis et iudicijs aliorum, qui pugnant cum tuis paradoxis.
 Sunt enim in promptu. Illic reperies non fæpticas ambi-
 guitates, quas execraris, fed meras affertiones Stoicas,
 quibus delectaris. Tantum ne mihi fraudi fit, quod co-
 miter res afperas uerbis mollioribus tractaui, quo minus
 concitaretur tumultus, rebus plus fatis exafperatis, &
 ueritas artius cluæferet. Et ridicale me iubes tacere
 priorem, quum per te iam fit euulgatum problema, cuius
 ea pars quam tu propugnās periculofe ingeritur au-
 ribus populi. Verū illud urit animū tuum, q̄ adamatā tu-
 am opinionē aufus fim attingere, fecus quam uelles.

Cuius ftudio ante tempus incipis nobis probare rerū
 omnium neceffitatem, affumens ueluti tuo iure, quod non
 dum euicifti, uidelicet nos nihil operari, fed folum decum
 operari in nobis & bona & mala, & tamen mox duos
 facis deos, qui uiciffim infideant uoluntati noftræ, agant
 que quò uelint. Et fic diftinguis neceffitatem coactionis
 & immutabilitatis, quafi nos ifta confuderimus. Quod
 ais hominem peccato captiuum, non poffe fuis uiribus uo-
 luntatem fuam ad bonum flectere, nifi affletur gratiæ fi-
 bilo: fatemur & nos, præfertim fi de flexu efficaci fenti-
 mus. Cæterum illud mihi tecum non conuenit, quod ais,
 G 4 hominem

HYPERASPISTES DIA

hominem in quo operatur gratia, non posse sese auertere à gratia, quemadmodum qui in sole est non posset occidere oculos. Alioqui quur arguuntur apud Paulum, qui semel illuminati, gustato dono coelesti, ac participes facti sancti spiritus, prolapsi sunt ad maliciam? Nec similitudo tua probat nostram uoluntatem omnino nihil agere. Nam iumentum regitur quidem à seffore, tamen obtemperans illi, agit aliquid cum illo. Nonnumquam obnititur freno, calcitrat, resistit, interim & exautit seffore, non quod deus possit exauti, sed quod offensus inobedientia nostra, relinquat nos nostris cupiditatibus. Porro illud è psalmis: Vt iumentum factus sum apud te, & ego semper tecum: legerant et illi, quibus non placet ista rerum omnium necessitas: legerant & Christum a sino insedissee, uerum nihil aliud arguunt, quàm restrictam ac moderatricem gratiam, admonentq; ne gratie repugnemus. Sed ut dictum est, ante tempus abs te dicta, suo loco tractabuntur accuratius.

47 Hæc quidem abs te triumphaliter dicta sunt, sed ante tempus, sed nondum euictio cui niteris. Nunc elatus rebus secundis audes maius quiddam polliceri, quod est in victoria pulcherrimum, te me meo iuglaturum gladio, planeq; conuicturū, me imprudentem negare, quod tanta prudentia conor asserere. Quod ni strennue prestiteris, interposito sacramento, uis omnia que in hoc libro aduersum me scribis, esse reuocata, rursus omnia confirmata que

TRI. PER ERAS. ROT.

mata, que mea Diatriba in te uel asserit uel querit. Age
Luthere, accipimus conditionem, tu uide ne recedas à u-
reiuuando. Iamdudum expectamus istam uiolentam ar-
gumentationem. Fateris, inquis, liberum arbitriū citra
gratiam inefficax esse ad salutem. Agnosco. Ergo submo-
ta gratia nihil faciet boni. Nihil. Igitur non liberum est,
sed captiuum, fātor. Hic mihi concædis, ut liberi arbitrij
uim, quam extenuaui, faciam si libet angelicā, tamen cuius
nullam esse, si per se nihil efficiat. Et obiter admiscas
liberum arbitrium sine gratia, nihilo rectius dici liberū,
quā si dicas ignem frigidum, aut terram calidam, quod
schole uocant oppositum in adiecto. Audi nunc contra.
Primū tu semoues gratiam à libero arbitrio, at ego quē
dico liberum arbitriū aliquid agere boni, coniungo cum
gratia, cui dum obtemperat, feliciter agit, & agit, dum
resistit, meretur à gratia descri, desertum nihil agit nisi
malum, quod hic tu fāteris. Est igitur aliquid quod agit
aliquid: Nec est oppositum in adiecto. Quemadmodum
enim liberos homines distinguimus à seruis, qui pariter
bello capti sunt, non quod iam sint sue potestatis, sed q̄
nati sint ingenui, & si possint uictorum manus effugere
redeant in naturalem libertatem. Sic homo conditus est,
ut haberet liberum arbitrium. Id tyrannus Satan as ca-
ptiuum abduxit, gratia restituit & auget. Nec reijcio so-
phisticam distinctionem de qualitate hominis naturali,
qua aptus est rapi à spiritu, modo illud addas, qua aptus

HYPERSPISTES DIA

est & agere cum agente spiritu. Ea qualitas si, ut dicis, non est in bestiis, sed tantum in hominibus & angelis, agamus gratias deo, qui nos hic à bestiis segregatos angelis æquarit. Vides hic non esse oppositum in adiecto. Poteram autem tibi obijcere titulos sepulchrorum, hic situs est Annibal, quum illic non sit Annibal. Hoc satis erat, ad excusandum abusum uocabuli. Nunc uide quomodo me stringis? Nihil efficit sine gratia, igitur nihil omnino facit cum gratia. Hic in laqueus est, quo me capis? An latini inefficax sonat, quod prorsus nihil agit? An idem declarant facere & efficere? Pharmacum efficax dicimus, non quod aliquo modo mouet corpus, sed quod perficit id cui fuerat destinatum: rursus inefficax, non quod nihil egerit in corpore, sed quod impar fuerit pellendo morbo. Audis uulgo conquerentes, quod quum omnia fecerint, non effecerint tamen quod uolebant. Proinde non est noua significatio uocis huius, sed à priscis hucusque obseruata. Quid, inquis, est uis inefficax, nisi prorsus nulla uis? Ut hic nos doces latine loqui, ita in disputatione satis cum supercilio negas latine dici, nihil agere qui sumit operam inane, quia sic expediebat tue causæ. Quid igitur sibi uult apophthegma Catonis, qui dixit satius esse ociosum esse, quam nihil agere? quid Seneca, quum scribit maximam uitæ partem clabi nihil agentibus? Itane nulla uis est pueri trahentis magnam nauem, quam citra auxilium robustioris mouere non posset? Omnino uis est aliqua sed ineffi

TRI. PER ERAS. ROT.

sed inefficax, simul agens cum robusto trahente, quā sola non possit efficiere quod uult. Hic scilicet uicaris, si tibi largiar, liberum arbitrium absq; gratia non posse dici liberum arbitrium: si largiar liberum arbitriū non posse accipi pro nature habitu, capaci gratiæ diuinæ: deniq; si largiar, inefficax nihil aliud sonare, quā quod omnino nihil facit. Hæc est illa tua uiolenta uictoria. Mihi magis uidetur precaria, perinde quasi quis dicat hosti: iugulo te tuo gladio, modo abijcias clypeū, & ne punctum ferias. Res ipsa loquitur Luthere, quantum absis ab illa tua pollicitatione. Quid superest, nisi ut exas omnium palinodiam, desinasq; meæ Diatribæ contra iusiurandum facessere negocium?

Si me sic teneres ut hic te teneo, quis ferret tuos triumphos? Sed aliās uacabit triumphū agere. Nunc currendum ad reliqua. Quod contendis soli deo tribuendum liberum arbitrium, eo quod solus efficiat quæcunq; uult fateor in aliquo sensu uerum esse, & tamen non dubitamus angelis tribuere immortalitatem, quod solus deus deus sit immortalis, nec ueremur hominem appellare bonum aut sapientem, quod solus deus dicatur bonus aut sapiens. Non enim libet hic tecum arguari, si pugnant inter sese liberum arbitrium & necessitate duci, quā dei uoluntas nihilo magis sit mutabilis quā ipse deus, nemo magis agit omnia necessario, quā deus, qui si potest aliud esse quā est, poterit & aliud uelle
quā uult

HYPERASPISTES DIA=

quàm uult. Rursum si huius uoluntate metiris omnes ho-
 minū actiones, facis omnes æque necessarias, quas nunc
 uis esse contingentes. Deinde si liberum arbitrium dici
 non potest, quod ex suis uiribus nihil efficit, ne arbitriū
 quidem dicatur, quando pro suo arbitrio dicitur agere
 qui libere facit quod uult, neq; minus erit oppositum in
 adiecto, quum dicitur liberum arbitrium inefficax, quàm
 quum tu uocas captiuum arbitrium. Vbi seruitus est &
 captiuitas, ibi nec arbitrium est. Quid quod ne uolunt-
 tas quidem proprie dicatur, quæ nihil eligit, nihil expe-
 tit, nihil agit. Quanquã per me quidem licebit aliam uo-
 cem huic rei tribuere. Nec ad me pertinent, quæ hic con-
 geris de lapidatione, si nominemus liberum arbitrium,
 quum illi tantillum uirium tribuamus. Qui bene docet
 apud populum esse liberum arbitriū, sed inefficax absq;
 dei gratia, non meretur lapidari. Sed sic est tuum ingeni-
 um, nihil loqueris absq; tragicis hyperbolis, quod genus
 sunt & illa, de uehementia ignis tartarei, & de ui ange-
 lica siue diuina. Nec alia re magis studes uideri solus do-
 ctus, quàm paradoxis & hyperbolis, quum nihil sit ac-
 commodatius ad seditionem.

49 Nec uideo tamen quid fuerit opus frigidis illis simili-
 bus de mendico, qui dicatur locupletissimus, quod rex il-
 lum possit locupletare, & de homunculo imbecillo, aut
 si mauis lumbrico, qui dicatur dominus coeli & terræ, si
 deus illi donare uelit, ita tu, ne recedas à tragicis, nos de
 habito

TRI. PER ERAS. ROT.

habitu naturali loquimur, qui tamen si fuerit oppressus
 ui, tamen conditionis uocabulum retinet. Deniq; si te tan
 to pere offendit liberi arbitrij nomen, quod nihil efficiat
 ex sese, tolle simul & arbitrij & uoluntatis uocabulum
 quandoquidem non est arbitrium, ubi nihil potes tuo ar=
 bitratu: nec est uoluntas, quæ per se nihil efficit, ut tu ar=
 gumentaris. Et multo frigidius est quod adfers de titu=
 lis principum, qui stulte titulos sibi uindixant earum re=
 gionum quas alius possidet. Hæc collatio si quid ualet,
 aduersum te ualet. Omnino Luthere in hoc capite friges
 totus, etiam si tibi μόλα ὑπερβολικῆ ὑπερβολῆ uideris
 induxisse uim ignis tartarei. Hæc comparatio magis qua=
 drabit: Hic habet ingenium felicissimū si careret febre.
 Quanquàm quod ais de igni, quem nō pateris ignem di=
 ci si non urat, non tam uerum est quàm asseris, nisi for=
 te ignis non erat, quo resocillabantur tres pueri in fornæ
 æ Babylonicæ, & nisi uana est illorum opinio, qui pu=
 tant primam causam in omnibus nature rebus principa=
 liter agere, adeo ut miraculū esse negent si nō urat ignis,
 aut si non luceat sol, nisi quod præter solitum accidat.

Tandem factus ciuiliior, permittis nobis ut utamur li=
 beri arbitrij uocabulo in rebus inferioribus, quæq; non
 pertinent ad salutē, uelut in possessionibus. Atqui in tua
 assertionem doæ adeo nullum esse liberum arbitrium, ut
 ne festucam quidem moueamus è terra, nisi absoluta ne=
 cessitate, & hic quoq; confirmas arbitriū quod habemus
 in rebus

HYPERASPISTES DIA=

in rebus inferioribus, dei nutu regi. Nimirum eadem te-
 meritate concædis dici liberum, quod pendet ab alieno
 nutu. Si liberum arbitrium prorsus est nomen inane,
 & si neccitate absoluta geruntur omnia, quare hic im-
 mutabilem dei uoluntatem subijcis hominum arbitrio?
 sed hæc aliàs. Tandem post longas ambages disputa-
 tionem tuam redigis in compendium: Si tua, inquis, præ-
 fatio de uerbis dei loquitur, tota impia est: si de uerbis
 hominum, tota frustra scripta est. Ad hoc ita respon-
 sum est, ut ostenderem uiciosum esse tuum dilemma,
 quum sint quæ neq; prorsus sint uerba hominum, neq;
 uerba dei, sed interpretationes uerbi dei, de quibus ali-
 quando dubitare fas est, aut quæstiones ex dei uerbis
 erutæ, in quibus multis modis peccatur: uel quia scru-
 tatio progreditur altius quàm opus est, uel quia natura
 quæstionis est eiusmodi, ut plus conducat ad discordiam,
 quàm ad pietatem, qualis est illa, in opere bono, quod
 est libero arbitrio commune, utra cæussa sit principalis
 aut secundaria, gratia an liberum arbitrium, & pro-
 nunciatur, quantum ad esse substantiale, principale est
 liberum arbitrium: quantum ad esse meritorium, prin-
 cipalis est gratia, uel quia uocatur in dubium, quod iam
 ecclesiæ consensu receptum est, uel quia disputaneur ubi
 non oportet, neq; quemadmodum oportet. Neq; enim
 damno disquisitiones moderatas huiusmodi quæstionum
 inter eruditos, sed uulgus aræo ab huiusmodi conflictati-
 onibus

TRI. PER ERAS. ROT.

onibus. Veluti non expediret apud populum disputari,
 que disputat Thomas de simplici stupro, an sit peccatū
 capitale, differens argumentis ad utranq; partem facien-
 tibus. Hæc ita habere declarat meâ clausula, qua finio to-
 tum hanc disputationem. Proinde tales materias fortasse
 tractare licuerit in colloquijs eruditorū, aut etiâ in scho-
 lis theologicis, quanquã ne hic quidem expedire puta-
 rim, ni sobrie fiat. Cæterum hoc genus fabulas agere in
 teatro promiscuæ multitudinis, mihi uidetur non solum
 inutile, uerum etiam perniciosum. Malim igitur hoc esse
 persuasum, in huiusmodi labyrinthis non esse terendam
 ætatem aut ingenū, quàm Lutheri dogma uel refellere
 uel asserere. Audis Luthere, theatrū promiscuæ multi-
 tudinis, audis non esse terendam ætatem, & dubitas quid
 sentiam? Nec interim impingo tibi, quod tu rem ab eccle-
 sia definitam, reuocas in contentionem. Et si maxime lo-
 quutus essem de uerbo dei, respondi & in hoc peccari,
 si secus quàm oportet dispensetur. Quanquã nobis non
 cum uerbo dei res est, sed cum tuis interpretationibus
 & assertionibus. Nec hic habes quicquàm quod mihi ius-
 re objicias, nisi quod ciuilius tecum ago quàm res po-
 stulabat. Hæc quum sint euidentiora, quàm ut negari
 possint, nimirum intelligis quantum uerborū, quantum
 dilemmatum, quantum dictionum, quantum impieta-
 tis & blasphemiarum in cassum effuderis. Ego uero
 tua dogmata non appello fabulas, sicuti calumniaris,
 sed aio

HYPERSPISTES DIA=

sed aio eos, qui tales quæstiones ancipitibus argumentis tractant apud imperitam multitudinē, esse similes histri omnibus accommodā. Nec es tam rudis latini sermonis, ut nō intellexeris quid sentiā, sed ita tibi propositū erat, quemadmodum Midæ, quicquid attigisset uertebatur in aurum, quicquid nancisci posses uertere in calumniam. Sperabam iam animū istum tuum saltem exaturatū conuicijs, sed modus nullus, omnia loquor inepte & ignoranter, q̄ meminero linguæ quā habet peculiare sacra scriptura simul cum tropis. Et tu qui nihil non apte dicis, sed scienter omnia, sic interpretaris mea dicta, quasi coner ostendere scripturarū obscuritatem ex tropis, quā longe aliud agam: uide licet ut quemadmodum diuina sapientia sermonem suum attemperat ad affectus captiuique nostrum, itidem dispensator diuine scripturæ suam linguam accommodet ad utilitatem auditorum. Si clamas hoc esse rhetorum commentum, audi mea uerba, sic habent: Non quod eiusmodi mutationes cadant in naturam dei, sed quod sic loqui conueniebat infirmitati tarditatiq; nostræ. Eadem prudentia deest illos, opinor, qui dispensandi sermonis diuini partes susceperunt. Quædam ob hoc ipsum noxia sunt, q̄ apta non sunt. Hæc uerba tam dilucida quam habeat mea Diatriba, uide quam apte, quam scite nobis hic ingeris calumniam de scripturarum obscuritate.

Quamquā

TRI. PER ERAS. ROT.

Quamquam quis hoc tibi concesserit, tropos in literis diuinis nihil habere obscuritatis, si modo adsit grammatica, quum in Genesi passim torqueant tropi, & in allegorij prophetarum tantopere sudent eruditissimi uiri.

Exagitas & illud, quod scripsi satius esse, si apud imperitam multitudinem cum Paulo nihil sciremus nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, ridesq; nos si credamus Paulum apud Corinthios nihil aliud docuisse, nisi has syllabas, Christus est crucifixus, quæ si alius Luthere dicret, merito auillator uocaretur. Sed quam es hic inepte falsus, tam in altero es impudens assertor, contendens Christum crucifixum, omnia retrusa, omnes quæstiones, omnia tua dogmata complecti, omnes Christianos esse perfectos, quos non oporteat quicquam cæleri mysteriorum, sed Iudæos esse pueros, ab his recondenda mysteria.

Si Christianis ueluti perfectis nihil est cælādum, quum Paulus ait se habere sapientiā quam loquitur inter perfectos occulte, cuius non putet Corinthios esse idoneos auditores, quod adhuc essent carnales? quum non omnibus Christianis cōmunicauit ea quæ audiuit raptus in tertium cælum? Quum Galatas fouet lacte, differens solidum cibum? Atq; hic rursus oblitus es, quod ante docuisti, uerbum dei esse prædicandum omni creaturæ, nunc fateris Iudæos non esse capaces huius sapientiæ, nec prædicandam nisi inter Christianos. In altero tibi

H repugnas,

HYPERSPISTES DIA-

repugnans, in altero fortiter asseueras quod nemo creditur
 rus est, uidelicet quod quicumque docet Iesum crucifixum,
 simul doceat, quicquid de libero arbitrio, de praescientia,
 de futuris contingentibus, de necessitate rerum omnium
 differitur. Simuliter & in tertio reclamabitur tibi, quum
 ais omnes Christianos esse perfectos.

51 Post haec in ipso disputationis uestibulo, mira copia,
 parique uehementia, tractas quod a uobis cupiebam do-
 cere, quibus argumentis nobis possit fieri certa fides,
 te cum paucis uera docere, quum caeteri sint tot ec-
 clesiae doctores, tot academiae, tot concilia, & tot pon-
 tifices &c. quum scriptura sit utriusque parti communis.
 Hunc nodum utinam possis recte dissolueres. Nam id
 sepe numero tentavi cum tuis, neque quenuquam adhuc inue-
 ni qui potuerit. Fateor ingenue torsit hic scrupulus serio ani-
 mo meo, & si cupis, ut dicis, charissimum fratrem lucrifac-
 ere, nihil prius est faciendum, quam ut hanc remoram
 amoliaris, patiar conuiciorum tuorum colaphos & alapas,
 modo praestes quod cupio. Longum sit hic repetere meam
 orationem super hac re, relegat qui uolet locum in Diatri-
 ba. Nunc uide quam non absoluas quod miro calore sus-
 cepisti. Statim calumniaris quod praefatus me in hac di-
 sputatione non usurum orthodoxorum, aut conciliorum
 praesidijs, sed tantum autoritate scripturae diuinae,
 quo uitem frustraneum laborem apud eos qui nihil ad-
 mittunt, praeter sacras literas, ingenue fateor esse uerum.
 Nec utor

TRI. PER ERAS. ROT.

Nec utor illis, nisi forte alicubi in enarratione scriptura-
rum. Nam meam expositionem protinus reiecisses pri-
usquā audisses totā. Præterea quod nō iudicē eos scripto-
res prorsum inutiles ad iudicandā causam, non inficior.
Ut enim primam auctoritatem tribuo literis diuinis: ita
non asperror, si quid tanti uiri contulerunt ad intelligen-
tiam sacrorum uoluminum, etiam si non nesciam, illos ut
homines alicubi labi. Nec uideo quur ista putaris dicen-
da, nisi forte hoc quoq; credis impium ac blasphemum
aliquid tribuere doctoribus, quibus tantum auctoritatis
tot iam seculis detulit ecclesia catholica, quorum testimo-
nia ne tu quidem grauaris citare quoties commodum est.
Ceterum quod eam collationem ad te totam proprie tra-
his, inique facis, quum ego te nominatim exasperim, ne
uiderentur in te omnia dici, quæ dicebantur in quosdam
mihi propius notos. Numero, dignitate & auctoritate,
atq; etiā tempore uos inferiores esse, res ipsa loquitur.
Eruditionem, ingenium, spiritū, sanctimoniam sic illis
tribui, ut uobis non detraxerim: & odiosam morum ui-
tæq; comparisonem uitauim, ne quem offenderem. Qua-
re nihil ad rem attinebat, hic te meminisse uitæ tuæ, quū
ego uitam tuam ne uerbo quidem unquā attigerim.
Nec sum tam impudens, ut hominis ignoti uitam inse-
cter, nec tam inciuilis, ut ubi de dogmatibus est con-
tentio, uitæ sordes ac domus latebras in mediū adferā,
etiam si qua scire reprehēdenda. Sic & aliās de precariis
H 2 avaritiæ,

HYPÉRASPISTES DI A =

auaritiæ, gloriæq; suspitionē ἀπολογούμενος, quū nullus accuset. In istis enim patiar te deo causam dicere, cui stas aut cadis. Quod si nominis splendor, sanctimonia, dignitas, authoritas eorū quos tibi oppono sic aliquando mouit animū tuū, ut itidē esses affectus atq; ego nunc sum, planeq; desperares posse labefactari tot modis cōmunitā authoritatē, tāto debes equior esse mihi, qui ut minus sapio, ita minus audeo. Teq; obsecro, ut ostendas nobis, quibus rationibus, istum scrupū tibi ipsi ex animo exasseris, tamāq; cōceperis fiducia. Tu quidē appellas iudicē deū, te status sincēritatē tuæ cōscientiæ. Verū hoc agebā, ut indicāres unde nobis constare posset, esse uera quæ tui sibi arrogāt, præsertim quum uideamus eos qui pari cōtentione sibi uindicāt spiritum, tātis de rebus tam atrociter inter sese dissentire. Qui facile credit leuis est corde, meritoq; in nobis desiderares uirilē constantiam, si temere deficeremus ab uniuersa ecclesia catholica, nisi res esset nobis certissimis argumētis cōprobata. Alioqui metuere debebas ne parum firmos haberes discipulos, si tā facile relictis doctoribus priscis, in tuā sententiā iremus. Nec enim hisce commoueor conuicijs, Nihil es nisi si uox, & quid autem sit ostensio spiritus, quid miracula, quid sanctimonia, hæc tria si à te requiram, quantum ex literis & libris te noui, imperitior & ignorantior uideris, quàm ut una syllaba queas ostendere, modo tu scientissimus omnium doceas nos quod scire cupimus.

Sed his

TRI. PER ERAS. ROT.

sed uideris mihi Luthere similis plagosis quibusdam
 literatoribus, qui quum teneram aetatem erudiendam
 susceperint, cedendo, iurgando, conuiciando bonam tem-
 poris partem consumunt. Per tuam omniscientiam, ut
 uidetur, nō licebit uti receptissimis uocabulis, adeo ut nec
 ficus liceat appellare ficus, nec lignonem lignonem. Et ar-
 bitror te tam scite definiturum, quid sit spiritus, sancti-
 monia, miracula, ut declares in ecclesia nec esse spiritum
 nec sanctimoniam, nec miracula.

Quomodo apostoli declararint spiritum suum, non
 cognoui nisi ex actis apostolorum, & ex Euangelio, nisi
 quod in illorū literis uidetur mihi spirare fragrantia quae-
 dam sancti spiritus, quā in multorū scriptis non inue-
 nio. Ex iisdē literis cognoui miracula ab apostolis edita,
 & lego, sequentibus signis à deo confirmatum illorum
 sermonem. Nec alijs uestigijs deprehendo spiritum, san-
 ctimoniam & miracula, in alijs probatis uiris. Spiritus
 quiddam in illorū libris, licet longe infra apostolos, quod
 spiritum & sanctimoniam illorum declarat. Deinde ui-
 tam & miracula didici ex historijs, quarum authorita-
 tem apud me confirmat ecclesiae consensus, qui memo-
 riam illorū tam religiose colit. Aduersus tot argumenta,
 non multū habet pōderis prouerbiū in scholis iactatū,
 Multos in terra pro sanctis haberi, quorum animae sunt
 in inferno. Hoc dictum quum tu ē triuio hauseris, ta-
 men mihi paulo ante exprobraras, quod multa loquar

HYPERASPISTES DIA.

ex usu et publicis sermonibus accepta, quæ mire frigeat, si ad iudiciū conscientiæ uocentur. Atqui illud agebatur, ut quoniam nobis, quibus non est donata discretio spirituum, nō constat de uestra conscientia, ratio quædā ostenderetur, quo possimus tuto fidere uestræ doctrine, reiecta ea quam tanto consensu sequutus est orbis Christianus, à tam multis, tam doctis, tam celebribus uiris traditam. Ex hoc nodo multis modis conaris elabi. Primitus negas quenquam ueterum ædidisse miracula in nomine liberi arbitrij, sed in nomine Iesu Christi. Atqui paulo ante nos docueras, hoc nomen Iesu Christi complecti etiā hæc dogmata quæ tu nunc docēs. Vnde consequitur ut quisquis ædidit miraculum in nomine Iesu, credens cum illius gratia simul operari liberum arbitrium, in nomine liberi arbitrij miraculum ædiderit. Nec ego doceo liberum arbitrium non esse spiritus, sed humanum quiddam, quin potius arbitror apostolos inter perfectos docuisse esse liberū arbitriū quod in nobis simul operetur cū gratia dei, præsertim quū hanc sententiā ex ipsorum scriptis asserant eruditissimi uiri. Aperis aliam rimam ad elabendum. Ais illos quantumuis spirituales, aliquid quando ut homines iuxta carnem sensisse. Non repugnamus, sed quod obijcis est uobis cum illis commune, & credit comparatio, utris potius tribuendus sit spiritus, uobis an illis. Nec exigo à uobis miracula, sed cæteris paribus, argumentor illis potius habendam fidem

TRI. PER ERAS. ROT.

dam fidem qui miraculis claruerunt, quàm qui nullis miraculis commendantur. Proinde non æquum facis, quod uicissim à nobis exigis miracula. Neq; enim nos sumus huius noui dogmatis authores, sed eorum auctoritatem sequimur qui sanctimonia, miraculisq; celebres sunt. Proinde nihilo uereandius à nobis exigis, ut miraculis asseramus liberũ arbitriũ, quàm si quis exigit à Theologis, ut miraculis approbent Euangelij ueritatem. Satis enim est hoc semel miraculis, & orbis consensu suis se comprobatum. Cæterum quod ludens ais, ab his qui asserunt exigi probationem, non ab his qui negant: & rursus adfers è sophistarum, aut iurisperitorum scholis prouerbium, negatiua nihil probat. Primum respondeo legem istam sophisticam in decretis ecclesie nullum habere locum, nisi forte non compelleretur ad probationem, qui negaret Christum natũ ex Maria uirgine, aut negaret matrem eius fuisse perpetuo uirginem.

Ad hæc tu non solum negas receptum dogma, sed asseris tuum. Perinde quasi quis ingressus fundum alienum, ui deiciat eũ qui à tritiano possedit, sic negas esse illius, ut asserat esse suum, an ab hoc nõ exigetur probatio? Imò iura fauebunt possessori titulo præscriptionis, etiam si quid defecerit in probatiõe. Si præscriptio quinquaaginta annorũ repellit uindictorẽ, & constabit ius possessoris, nos plus q̃ mille annis tenemus hoc dogma. Repellendus igitur eras, etiam si tantũ negares nostram

HYP ERASPISTES DIA

dogma, nunc tuum nouum sic asseris, ut uelis nos à tam uetusta possessione depellere. Et quando uideo te uersari in rhetoricis, opinor te scire, in Anticategorijs quoniã intentio coniecturalis à reo retorquetur in actorem, ab utroq; pariter requiri probationem, qualis est illa controuersia inter cæcum & noueram, occidisti patrem. Non ego, sed tu. Hic fit uterq; reus simul & actor, & ab utroq; iudex expectat probationem. Itidem uos dicitis, meum dogma pium est, uestrũ autem hæreticum, nos totidem uerbis regerimus intentionem. Vides quam inepte tibi arriserit prouerbiũ illud, negatiua nihil probat. Deniq; sic loqueris, quasi nullus ueterum unquam probarit liberum arbitrium, quum ea res tot libris ageretur & hodie, nec ab uno. Variat, esto, sed in hoc consentiunt, quod liberũ arbitrium sit aliquid, quod opitulante gratia nõnihil cõferat ad salutẽ. At non admittis humanam probationẽ sine miraculis et authoritate sacrarũ literarum. De miraculis iã dixi, testimonio scripturarũ & illi confirmant suam opinionem, sed illorum interpretationem reijcis. Verum eodem iure nos possumus reijcere tuam absq; miraculis. Promde quod reuolutus ad conuicia iocosq; neq; personæ quam geris, neq; disputationi tam serie cõgruentes, prouocas nostrũ Baal, ut per liberum arbitriũ uel unam ranã creemus, uel unum pediculum occidamus, Primum satis proaciter deum ecclesie, quem tot milia sanctorum adorant, qui statuerunt ac statuunt

ae statuunt liberum arbitrium, Baal appellas, et tuæ cōgregationi uerū deum uindicas. Nec interim tamen quicquam adfers ad soluendam quæstionem.

Nihilo magis ad rem faciunt, quæ congeris capite proximo. Flagitas enim ut doceamus, quod nam opus bonum sancti fecerint uel liberi arbitrij. Et hic putas omnes nos futuros ranis & piscibus magis mutos. Cui non erit in promptu uicissim rogare, quod opus bonum in nobis agat gratia? si nominaris, idem licet fieri à libero arbitrio. Quod si mauis responsionem magis accomodā rei, nullus erit tam rudis aut infans, quin ilico resposurus sit. Non hic agitur de libero arbitrio miraculis asserendo aut abrogando, nobis enim pro miraculo est scripturarum auctoritas, cum definitione ecclesiæ. Quid igitur agitur? Hoc agitur, an constantis animi sit, deficere ab opinione quam tot uiri sanctimonia miraculisq; celebres tradiderunt, deficere ab ecclesiæ decreto, & animas nostras tuæ fidei committere, qui nuper cum paucis exortus es, quibus nec tuæ congregationis proceres uel tecum, uel inter ipsos consentiant: imò quum ne ipse quidem tecum consentias, qui in hac ipsa assertionem aliud dicas in principio, aliud in progressu καὶ ἄλλως ἄλλοι quod prius dixeras. Nā quod obiter arguis liberum arbitrium non esse rem spiritus, sed humanum inuentum, ex eo quod initio confessus sum hanc quæstionem & ante Christum fuisse iactatam inter philosophos. Vides opinor, quā frigida sit tua

ratiocinatio. Mundum fuisse conditum docet Plato cū
 poētis, an ideo Christiani non recte asserunt mundum
 esse conditum, refellentes eos qui docent mundum non
 habuisse initium? Plato docet animas superesse à morte
 corporis, an ideo nobis non est idem asserendum? Philo-
 sophi docuerunt deum esse mentem, summe potentē, ac
 summe bonam, quæ nusquā non adsit, quum nullo loco
 possit comprehendi, an non eadem pie asserunt Christia-
 ni? Aristoteles in œconomicis docet inter maritum & ux-
 orem oportere mutuam esse charitatem, ac perpetuā a-
 micitia, quæ arctior inter homines esse nō possit, an ideo
 Paulus male præcipit: uiri diligite uxores uestras? &c.
 Aliaq; sunt innumera, quæ nobis sunt cōmunia cū Eth-
 nicis philosophis, nec id eleuat authoritatem dogmatū
 nostrorū, sed confirmat, quod illi per lumen nature nō
 nihil uiderunt earū rerū, quas nobis tradit scriptura di-
 uina. Sed non credimus philosophis, nisi cū scriptura cō-
 sciat: fateor, et lib. ar. ex scripturis asserimus, perperā
 iniquis intellectis. Ergo de interpretatione cōtentio est.
 Tu necessitatē rerū omnū paulo ante probabas ex Vera-
 gilio, & lib. arb. ideo non putas asserendū, quod à phi-
 losophis tractatum sit?

56 Reliqua quanto copiosius prosequeris, quoniā nihil fa-
 ciunt ad id quod proposueram, tanto plus uerborū per-
 dis. Exigis ut tibi describamus formam ac uim liberi ar-
 bitrij, quid sit, quid possit, quid agat. Atqui iam ante
 confessus

TRI. PER ERAS. ROT.

confessus es omnia fuisse prodita sophistis, quid sit, quid
 ualeat, quid agat, quomodo habeat &c. Videlicet ita po-
 stulabat tua rhetorica, ut ibi in odium mei laudares so-
 phistas, quos cum nusquam non appelles impios ac blas-
 phemos, ibi negas illos βλασφημειν, quemadmodum
 ego facio. Si blasphemi sunt, si impij, si hostes Christi-
 anismi, si cæci, quum dogma sit mihi cum illis commune
 quomodo liberas illos blasphemia, quam in me crimina-
 ris? Nos cum ecclesia descripsimus uobis liberi arbi-
 trij naturã, uim et actionem, sed ea descriptio que pla-
 cet ecclesiæ catholicæ, tibi tuisq; displicet, probamus ex
 literis sacris, sed nostra interpretatio tibi non placet. Tu
 necessitatẽ probas ex Vergilio, & sacris literis, sed tua
 interpretatio non placet ecclesiæ. Quomodo igitur no-
 bis comprobabis tuũ dogma? Stipulaberis à nobis, ne qd
 requiramus aut recipiamus, præter literas sacras, sed
 sicut tibi concedamus, ut eas tu solus interpreteris, sub-
 motis omnibus. Sic uictoria penes te fuerit, si patiamur
 te non dispensatorem, sed dominum fieri diuinæ scriptu-
 ræ. Porro quod hic uiris sanctis et orthodoxis à me lau-
 datis insultas, haud præter morem tuum facis.

Piget tamẽ loquacitati respondere, quum extra causam
 dicantur omnia. Quando incipies aliquid dicere de
 tribus capellis? Absolue collationem nostram, et indica,
 utris potius debeamus fidere, tibi, an tam Augusto Sena-
 tu? Nostrã orationem ferre non potes, qui nihil sim nisi

HYPERASPISTES DIA.

uox, & nos Archyæ crepitaculum sine fine feremus,
 tot superuacaneis, tot conuicijs et insultationibus radens
 aures nostras? Rursus hic mihi impinguntur mea scrip-
 ta. Admonui, ut relictis humanis inuentiuinculis adeant
 fontes diuinorum uoluminum, & nunc mihi contrarius
 aliud facio quàm doceo. Qui sic? Quia scribo Diatribas
 ælebro decreta pontificum, authoritatem hominum ita
 Et. In Diatriba non uitor uel pontificum, uel conciliorum,
 uel orthodoxorum authoritate ad asserendum liberum
 arbitrium: & si fecissem, aliquanto tolerabilius fecissem
 quàm quod tu mihi libellum Melancthonis citas, ue-
 lut eiusdem authoritatis, cuius sint scripturæ canonice.
 Sed in hoc duntaxat induco collationem istam, ut nobis
 aperias, cur tibi potius credere debeamus quàm illis. Pro-
 inde uides ipse quàm sit impudenter uanum quod adis
 me nihil intentatum relinquere, quo uos auocem à sim-
 plicitate pietatis Christianæ. In Diatriba non meum sed
 ecclesiæ dogma defendo, uerùm absq; presidij ecclesiæ:
 & defendo è sacris literis, non ut commentum hominum
 sed ut sententiam diuinæ scripturæ. Et huius uanitatis
 manifestissimæ adeo te non pudet, ut prioribus semper
 addas impudentiora. Sic enim ex assumptis falsis clicis
 conclusionem falsissimam, Ex quo facile intelligimus, in-
 quis, nec ex animo te ista nobis consuluisse, nec quicquã
 serio te scribere, sed inanibus bullis uerborum tuorum con-
 fidis te orbem posse ducere quocunq; uis. Et tamen nusc-
 quàm

TRI. PER ERAS. ROT.

quàm ducis, cum nihil prorsus dicas nisi meras contra-
 dictiones per omnia & ubiq;. Hæc uere tua sunt Luthe-
 re: ante constitueras excusare animum meū, nunc de ani-
 mo meo pronuncias, quod ne illa quidem ex animo scri-
 psi, quæ iuxta tuam quoq; sententiã recte scripsi. Quid
 autem impudentius, quàm me uelle ducere orbem meis
 scriptis, qui semper solus esse uolui, nec passus sum ullã
 factiuuulam mihi adiungi, id quod tu facis ambiciosissi-
 me. Nec huius animi me pœnitet, malo malo esse ouis gre-
 garia, quàm dux suilli aut hircini pecoris. Iã quum nihil
 dicam nisi meras contradictiones per omnia secula secu-
 lorum & ubiq;, tamen tu nondum uel unum locum pro-
 ferre potuisti, in quo mihi non constem. Hoc crimen non
 prius obijcere debebas Erasmo, quàm tu respondisses ijs
 qui tuas contradictiones plurimas è tuis scriptis deær-
 ptas, tibi libris editis ingerunt. Addis, ut rectissime di-
 xerit, qui te ipsissimum Proteum aut Vertunnum ap-
 pellauit. Nonne sciebam futurum, ut ex maledicis libel-
 lis aliquid mutuareris in me iaculandū? Et tamen is quē
 tu, ut conijcio, dicis rectissime dixisse, tuo Philippo uisus
 est furere, quum illa scriberet, q̄ literis quoq; suis testa-
 tus est. Et si rectissime dixit ille, tu pessime dicebas, quū
 me summū in theologia faceres. Sed nihil est miri, si tibi
 ex summo theologo nūc factus sum Vertūnus, quū idē
 qui tū tibi scribebar hircus insignis hærens in uepribus,
 nunc factus sim porcus de grege Epiuari.

Post

58 Post hæc ridicule repetis nobis nostram affirmatiuã,
 & uestram negatiuam, de qua iam ante dictum est, nos=
 q; uocas insanissimos, qui dogma de libero arbitrio po=
 stulemus à uobis admitti, non ob aliud, nisi quia à multis
 magnis & antiquis sit assertum. Quid fingi potuit im=
 pudenter, quum ego profitear me in Diatribæ conflictu
 æsurum, nisi testimonijs scripturarum probaro quod as=
 sero. Ac rursus hic satis procaciter insultas Græcis or=
 thodoxis, quibus miro lemmate adimis omnem authori=
 tatem, uidelicet, quod sancti nonnunquã errarint ut ho=
 mines, & ostendis periculũ, ne quoniam Petrus fuit san=
 ctus, credamus illum recte monuisse dominũ, ne patere=
 tur. Sic disputat, qui nihil non scite, nihil non apte dicit.
 Pulchre scilicet Petrus adhuc Iudæus confertur cũ Petro
 iam spũ sancto afflato. Et quomõ uideri possit hoc recte
 dixisse Petrũ, absit hoc à te domine, quũ mox reprehẽ=
 sus sit à domino? Vade retro &c.

59 Et uelut hæc tam scite dicta non sufficiat proposuis=
 se semel, addis proximo capite, qui citant ueterum san=
 ctorũ opiniones similes esse his qui ridiculi gratia, garru=
 unt nõ omnia esse uera, quæ sunt in Euangelio, adferen=
 tes illud ex Ioanne: Nõne benedicimus nos, quod Sama=
 ritanus es & dæmoniũ habes? Et rursus: reus est mortis
 Quò ruis Luthere, aut quid tibi uis cũ istis tuis uere blas=
 phemis comparationibus? Qui citat aliquid ex eorum li=
 bris, quorum memoria tot seculis sacrosancta est eccle=
 sie.

TRI. PER ERAS. ROT.

siæ, quorum scripta publicitus leguntur in templis, ni-
 hilo rectius facit quàm qui scurrantur, Judæorum impio-
 rum dicta citantes ex Evangelio? Quoties autem tu quo-
 que citas Augustini Gregorijq; testimonia? Qui minus
 hæc tua comparatio quadrat in te quàm in nos? An in
 his quæ pro te faciunt, locati sunt ex spiritu, in his, quæ
 contra te faciunt, secundum carnem? Ne postula igitur,
 ut in causa liberi arbitrij prosit tibi quod Augustinus to-
 ties abs te stat (ut iactas, quanquam hoc mox falsissimū
 esse docebimus) ne tuam comparisonem in te retorquæ-
 mus, aut si in totū adimis illis authoritatē, desine abuti il-
 lorū testimonijs, si multa pie, si multa præclare dixerūt
 tamen si lapsi in nonnullis, permitte nobis, ut quæ bene di-
 cta sunt utamur, quod iuris & uobis sumitis. Sed iubes
 ex illorū libris eligi meliora, prætermittis his, quæ iuxta
 carnem locati sunt. Elegimus meliora, uos item elegi-
 stis meliora, sed nos ea dicimus meliora, quæ consenti-
 unt cum dogmatibus ecclesiæ, uos quæ faciunt pro ue-
 stris dogmatibus. Quis hic litem dirimat, utri melius eli-
 gant? At hoc inquirebat mea comparatio, ad quam tu nõ
 dum quicquàm respondes, nec uideris omnino responsu-
 rus. Nec tibi uideris hæcenus satis debacchatus in do-
 ctiores ecclesiæ probatissimos, nisi diuo Hieronymo im-
 pietatem, sacrilegiū, & blasphemiam impingeres, eo quod
 scripsit, uirginitas cœlum, coniugium replet terram.
 Planè impium sacrilegum & blasphemum est dictum,
 te depræ-

HYPERSPISTES DIA

te deprauante. Quasi, inquis, patriarchis, apostolis, & Christianis coniugibus terra, non cœlum debeat, aut quasi uirginibus uestalibus in gentibus sine Christo cœlum debeat. Quam nihil tibi frontis in detorquendo. An Hieronymus ibi loquitur de uirginitate quæ cœlebs est absq; Christo? An sic insanit ut talibus promittat cœlum? Rursus an patriarchas excludit cœlo, quod habuerint uxores? Quid igitur dicit? In hoc præfert sanctam uirginitatem sancto coniugio, quod coniugium in hoc institutum est, ut mortale genus cresceret & propagaretur, iuxta illud: Crescite & multiplicamini, & replete terram. Virginitas autem quamuis non augeat in terris hominum numerum, tamen doctrina castissimaq; uita, plurimos attrahit, ac ut ita dixerim, gignit cœlo. Vnde et dominus beatos pronunciat, qui se castrarunt propter regnum dei. Ex hoc numero fuerunt apostoli, quorum ut aliquot legimus fuisse uxores, ita non legimus eos post susceptum Euangelij negocium, uxoribus usos fuisse. Eundem in tua disputatione quam irreuerenter tractas, eo qd scripserit quædam scripturæ testimonia apud Paulum pugnare, quæ suis locis non pugnant. Hic non satis est illum uocasse lusciosum, ineptum, nugonem, nisi tandem execreris illius os sacrilegum. Etiam si quid lapsus esset Hieronymus, poterat excusari ciuilitate, & si non esset locus excusationi, conueniebat errorem modeste corrigi. Hoc opinor officium uelles tibi præstari, si quid accidisset simile

TRI. PER. ERAS. ROT.

Nūc sciebas Hieronymum optime sentire de Paulo, nec illud in eo criminari quod abutretur testimonijs scripturarum, sed quod nihil esset reconditū in scripturis, quod ille non accommodaret ad Euangelij probationem. Qui sic debaccharis in Hieronymum, non pateris alios, quamuis ciuilitate abs te dissentientes.

Iam quod dixeram non esse credibile, deum tot seculis dissimulasse tam perniciosum ecclesie suae errorem, ut nulli sanctorum suorum reuelarit, quod uos Euangelicae doctrinae caput esse contenditis, hoc modo refellis, sophistam agens, ut dicas in nullo sanctorum aut in ecclesia quicquam erroris fuisse dissimulatum, quum sancti non sint nisi qui aguntur spiritu dei, spiritus autem non errat, quumque Christus cum ecclesia sua maneat usque ad consummationem seculi: sed huc tendit tua ratiocinatio, ut intelligi uelis, incognitum esse qui sint sancti, quae sit ecclesia, quum insuper illud conaris persuadere, sic deum moderari res mortalium, ut ibi uideatur esse sanctorum ecclesia, ubi non est, contra ibi sit, ubi non uidetur. Item semper habitos pro sanctis qui fuerunt impij, pro impijs habitos qui fuerunt sancti. Sed haec dum copiose declamas, quid aliud quam confundis ac subuertis prorsus omnne iudicium ecclesiae, & auctoritatem arrogas omnibus hereticorum conuentualis? Negas consequi, si deus passus est uiros eruditissimos longa serie seculorum errare, statim & ecclesiam errasse, illam inquam ecclesiam,

quam tu

HYPERASPISTES · DIA =

quā tu dicis occultam esse, nec ostendi posse. Unde igitur tibi constat, quod Vuicleuus fuerit uir sanctus, & Arianū fuerint heretici? An ideo sanctus est Vuicleuus, quod damnatus sit ab ecclesia, quā tu papisticam uocas? Eadem ratione dicēs & Arium fuisse sanctum, quod ab eadem ecclesia dānatus sit. Hic si prouocabis ad scripturas, quæro num de fuerint Arianis scripturæ. Nō de fuerunt iniquis, sed eas perperā interpretabātur. Sed unde nobis hoc constat, nisi quod illorū interpretationem reicit ecclesia, diuersæ partis approbavit. Idem dici poterat de Pelago, qui tibi quoq; est impius hereticus, non perinde, opinor, quod damnatus sit ab ecclesia Romana, quā quod repugnet tuo dogmati. Verum donec mus fieri posse, ut generale conciliū sit ita corruptū, ut aut nemo sit qui spiritu dei agatur, aut si quis est, non audiatur, sed ex malorū opinione fiat senatusconsultū, tamen probabilius est illic esse spiritū dei, quā in priuatis conuentualis, in quibus ferè deprehēditur spiritus satanæ. Si nō potest ostendi ecclesia dei, & tamen oportet esse aliqua certa iudicia, tutius opinor publicā auctoritatem sequi, quā huius aut illius opinionem, qui contentis omnibus, iactet suam conscientiam ac spiritum. Si factis est dicere, habeo spiritū, credendū est igitur multis diuersa nobis ingerētibus, quum uera non possint esse, quæ dissonant. Quanquā ego non hoc agebam, an credendū esset, quicquid sancti docuissent, aut indubitatum esset quicquid

TRI. PER ERAS. RÖT.

mus ab Evangelio. Tu nullum cōuiciandi modum nosti,
 neq; quicquā omnino probare potes in eō qui refragatur
 tuæ sententiæ, hic tametsi in disputatione satis scurriliter
 deliciatur in Diatribam: Quid agis mea Diatriba, et do-
 mina Diatriba, tamen te moderator est, nisi quod studuit
 obseruare decorū personæ quā sustinet. Quinquā quæ
 hic disputat de sanctis, de ecclesia, non multum faciunt
 aduersum me, qui non pugne aduersus tuam sententiam
 ex illorum autoritate, sed ex diuinis literis. Ceterum
 posita rerum æqualitate, ex quibus tu iudicari uis, & ho-
 minum sententia in æquilibrio nutate, quæro an aliquid
 momenti debeat habere ueterū & ecclesiæ autoritas.
 Hic erat scopus disputationis meæ, ad quæ oportebat argu-
 menta tua dirigere. Fateris esse ecclesiam quam allego,
 fateris esse sanctos quos adduco, sed distinguis canonem
 charitatis quæ fallitur, & fidei quæ nō fallitur, quæ di-
 stinctio huc tēdit, ne quæ credamus sanctū, nisi diuinitus
 declaratū. Charitas credit omnes sanctos qui baptizati
 sunt, fides nō itē. Ut hæc ita habeāt, tamen quoniā chari-
 tas quæ sperat omnia, multis etiam argumētis cōfirma-
 ta credit orthodoxos patres fuisse sanctos, in ancipiti-
 re tantum habere momenti debet, ut in eos simus procli-
 uiores, qui tot seculis publico orbis præiudicio cōmenda-
 ti sunt, quā in eos qui nō alio nomīne cōmendantur,
 nisi quod baptizati sunt. Itaq; si uultis illorum autori-
 tatem nihil ualere ad cōfirmandam opinionē, nec uestra
 nec ullius

HYP ERASPISTES DIA =

nec ullius omnino ualere debet. Ad electionem meliorum iam respondi, quemadmodum ad scripturae testimonia, quum & electio sit utriusq; partis, & interpretatio. Proinde nec illa cantilena ad me pertinet, qua dicitis quosdam posthabito iudicio confusa uorare omnia, aut peruerso iudicio meliora respicere. Ut tales aliqui sint, tamen non est tam male suspicax charitas, ut talem opinionem concipiat de proceribus ecclesiae, nisi quod praescribunt, manifestam praeseferat impietatem.

63 Sed tandem accedis ad nodum questionis. Si, inquis, abscondita est ecclesia, si latent sancti quid cui credemus? & ut tu argutissime disputas: quis nos certos faciet, unde explorabimus spiritum si eruditionem spectes, utriusque sunt Rabini: si uita, utriusque peccatores: si scripturam, utriusque amplectuntur: si scripturam iudicem facimus, huius multis in locis inerta est interpretatio, & utraque pars scripturam ad suum trahit sensum. Unde sequitur ut hic scepticos agamus, nisi quod tu, inquis, omnium optime facis, qui sic te dubitare dicitis, ut ueritatem quaerere te discere testeris, Interim in eam partem inclinans quae liberum arbitrium asserit, donec ueritas elucescat. Finge mihi nullum esse sensum genij aut phraseos, an mihi Lutheri putas obscurum quis haec scripserit? Non tam dissimili uoce sunt psittacus & coturnix. An tu unquam dicere sustineres, ut tu argutissime disputas, cui ignoranter & inscienter.

TRI. PER ERAS. ROT.

quicquid ecclesia definisset, sed æquatis cæteris, uolebã
 hoc probabilius uideri, quod à talibus uiris probatum
 esset, & publica ecclesiæ autoritate confirmatũ, quàm
 quod hic aut ille de suo proferret. Nec tu tamen audes
 dicere, quod hic ab origine mundi semper fuerit eccle-
 siæ status, ut dicerentur populus dei qui non essent: alij
 rursus essent, qui neq; sancti dicerentur, neq; populus
 dei, sed sic proponis, quis scit: Si fateris nesciri, quid agit
 tua assertio, quæ conciliorum & orthodoxorũ omnium
 autoritatem reijcit, ac rescindit omnia serè ecclesiæ de-
 creta? Si nobis cõstaret in uestra ecclesia esse spiritũ dei,
 merito hãc reijceremus cũ uestra pugnantẽ. Nũc quũ fã-
 tearis incertum esse ubi sint sancti, ubi sit uera ecclesia,
 quæ non errat, aut incerti fluctuabimus, aut sequemur ea
 quæ ueris sunt propiora. Quod autẽ me prouocas, ut ex
 Papæ regno uel unũ proferã episcopũ qui suo fungatur
 officio, aut unũ conciliũ, in quo sit aliquid decretũ quod
 faciat ad Christianã religionẽ, ac non potius ad prophã-
 nas nugas de pallijs, dignitatibus ac censibus, quod ad
 priorem partem attinet, ut fateor esse paucos episcopos,
 qui uere agant episcopos, ita quosdam proferre liceret,
 in quibus non desideres pij præsulis officium, inter quos
 numero Io. episcopum Roffensem. Sed hunc protinus
 reijcies, quod in te scribat, & ideo nihil habe-
 bit ponderis tua reiectio. Nec est quod hic clames
 me in gratiam illius scribere, nihil ab illo census uel

HYPERASPISTES DIA

accipio uel ambio, & in multis disidet à meis opinio-
 nibus, nec meis studijs ita multum tribuit. Postremo
 quid illo tuo simili dissimilius? Ciceronem deus permi-
 sit errare in caussa liberi arbitrij, ideo non est dissimi-
 le ueri si quis dicat, quod deus permiserit doctissimos ac
 sanctissimos ecclesie uiros similiter errare. Quid deus
 reuclarit Ethnicis philosophis aut oratoribus, non ex-
 cutitur in presentia, sed quid fugerit illòs, qui gustau-
 runt spiritum dei, & in diuinis literis multos annos
 diligentissime sunt uersati. An ideo non assequuti sunt,
 quia uariant sententijs, aut quia disputant suspensa sen-
 tentia? Sic nec uos consentitis in uestris dogmatibus. Et
 hic dicitis, quis scit? Verum an ideo Christiani non con-
 stantissime credunt resurrectionem corporũ, quod phi-
 losophi summi uacillanter de ea disputant? Adde quod
 deus sanctos suos abscondit, & nobile margaritum
 non obijciendum porcis, ne impius uideat gloriam dei:
 & tamen Euangelium dicit, ex fructibus eorum cogno-
 scetis eos. Si arbor bona iuxta atq; mala ex fructibus co-
 gnoscutur, est aliquod de pijs & impijs iudicium etiam
 in hoc seculo, licet certissima sint dei iudicia. Et hic erat
 locus disputandi de comparatione fructuum, nisi decre-
 tum esset eam Camarinam non mouere.

62

Hic Luthere suspicor mihi rem esse cũ rhetore, cuius
 modestiam utinam tu in omnibus tuis scriptis fuisses ini-
 tatus, longe pauciores abs te alienasses, aut si tibi credi-
 mus ab

TRI. PER ERAS. ROT.

scienter dico omnia? An tu sic loqui posses, nisi quod tu omnium optime facis, quū hactenus tam petulāter debacchatus sis in Erasmus uelut in Scepticum & Scepticis deteriozem, nimirum totum Lucianicum & Epicureū? Rursus, posses tu dicere: Neq; nihil dicis, neq; omnia, qui ubiq; iactas me nihil dicere, neq; quicquam adferre pręter bullas & ampullas uerborum? Verum hæc quomodo se habeant non ita multum refert.

Tandem explicaturus nodum, facis quod in Sophisticis soles calumniari, inducis duplicem claritatem scripturę diuinę, item duplex iudiciū probandorū spirituum. Alterum est, quo quisq; singulari dono dei illustratus, certissime iudicat & discernit omnia dogmata: de quo Paulus. 1. Cor. 1. Spiritualis omnia iudicat, & à nemine iudicatur. Et hæc appellas interiorē claritatē scripturę diuinę. Hoc, inquis, forte uoluerūt qui tibi responderunt, omnia esse iudicio spiritus decernēda. Imò noui quendā, cui nō crediderim hūc adesse spiritū quē sibi uindiciabat, quum cum cōpererim certissimis argumentis mendacissimum simul & gloriosissimum ac maledicentię insatiabilis. Deinde non hoc sensit quod tu interpretaris, quum enim illi fuisset hactenus assensus, ut hunc aut illum suus spiritus redderet certum, perrexi querere, unde hoc mihi constaret, qui non haberem donum dijudicandi spiritus alienos: ita fieri ut, quod tu quoq; fateris, illius certitudo meam dubitationem non eximeret, ille

HYPERASPISTES DIA=

reuoauit disputationem ad scripturas: rursus quū obijce
 rem uarias interpretationes, nihil aliud respondit quam
 spiritus, spiritus. Quare si tu potes hoc quod aggressus
 es dissoluere, rē nō mediocrem peregeris. Fateris igitur
 hoc iudicium nihil prodesse alijs, sed tantum illi qui hoc
 spiritu præditus est. Alioqui phanaticis omnibus esset
 habenda fides, maiore contentione iactantibus se habere
 spiritū, quam illi qui uere donū hoc singulare possidet.
 Ostēdis igitur & aliā scripturæ claritatē, uidelicet exter
 nam. Item externā spiritus declarationē, qua pro aliorū
 etiā salute certissime iudicamus de spiritualibus deq; do
 gmatibus omnium. Age iā inhians expecto certitudinem
 istam. Addis hoc iudiciū maxime pertinere ad duces ac
 præcones uerbi, quos arbitror uel episcopos esse uel
 theologos, qui si inter sese cōcordarent in explicandis sa
 cris literis, haberemus quod certum sequeremur, nūc no
 stri præcones aliud docent quam tu, & tui sic inter sese
 dissentiunt, atq; adeo tibi fortiter reclamant. Vbi est igitur
 certum iudicium quo etiam in ecclesia probamus, aut
 improbamus dogmata ex sacris literis, quæ regula est
 certissima, lux spiritualis, sole clarior? At sentis ipse te
 nihil agere, nisi hoc quod assumis, quum sit controuer
 sum, probaris, teq; facturum polliceris.

65 Age sequimur, si forte præstes, quod promittis, certe
 cupimus. Moses dicit Deuteronomij. 17. de iudicio de se
 tendo ad sacerdotes, si qua difficultas inciderit, quā in
 dias inter

TRI. PER ERAS. ROT.

dies inter se uariantes non possint explicare &c. Quo-
 modo, inquis, iudicabunt de re controuersa secundū legē,
 nisi lex sit externe clarissima? Respōdeo duobus modis
 primum si lex fuerat externe clarissima quibuslibet sen-
 su communi præditis, cur ipsi iudices nō explicabant no-
 dū, quos probabile est non ignorasse legem, nec ideo di-
 cuntur uariasse sententijs quod legem non tenuerint, sed
 quod causa fuerit difficilis. Et ideo reijcitur ad sacerdo-
 tes tanquā legi peritiores. Altero modo sic respōdeo
 Moſen non illic sentire de difficultatibus quæ exorimur
 circa quæſtionem liberi arbitrij aut ſimilibus, sed de
 craſſioribus, quarum aliquot illic exprimit exempla, ui-
 delicet inter ſanguinem & ſanguinem, cauſam & cauſam,
 lepram & non lepram. Porrò quod adducis ad cō-
 firmationem argumenti tui, de legibus prophanis, per
 quas lites componi non poſſent, niſi eſſent clariffimæ,
 contra te facit. Nā ut nō inficiamur per leges plurimas
 dirimi controuerſias, ita manifeſtū eſt in legibus prin-
 cipū plurimas eſſe tenebras. Alioqui quorſum attine-
 bat tot annis cognitioni legū dare operam, ſi tam diluci-
 dæ ſunt, ut unicuiq; ſint clariffimæ, qui linguam teneat
 neq; careat ſenſu communi? Inanem igitur operam ſum-
 pſerūt, qui tot uoluminibus conati ſunt legū difficultates
 explicare. Ineptiūt iudices & ſenatus, qui nonnunq̄ an-
 nis aliquot fatigantur in unius cauſæ cognitione. Nō re-
 cte dixit ille, qui iuris nodos & legū ænigmata ſoluat.

Nec ualet tua collectio, si tāta lux est in legibus propheta-
nis, quanto maior esse debet in literis, quae pertinent ad
aeternā salutē. Primū maior est rerū obscuritas, quae tra-
ctantur sacris uoluminibus: deinde nō impie dictum est
quū ab alijs orthodoxis, tū ab Augustino, cui tu non sine
caussa multū tribuis, deū obscuritatē aliquā data opera
reliquisse in sacris literis, quo magis excitaret nobis scri-
tandi studium.

66 Adducis ex. Psal. 118. Præceptū domini lucidū illumina-
nās oculos. Sed præceptū dicit lucidū, nō uniuersam scri-
pturā, quae etiā si lucida est Dauid aut alijs afflatis pro-
pheticō spū, nō statim dilucida est oībus qui tenent gram-
maticā, & habent sensum cōmunem, quod tu toties affir-
mas. Rursum adfers ex Psalmo. 118. Declaratio sermo-
nū tuorū illuminat, et intellectū dat paruulis. Accipio
testimoniū, si tales paruulos sentias, qualis fuit Dauid,
& super quos requiescit spūs domini, sin de quouis q
sciat linguā, multo secus habet res. Rursum quod citas
ex Esaie ca. 8. Ad legē magis & testimoniū &c. Nō di-
cit propheta nihil esse obscuritatis in sacris uoluminibus
sed minuitatur illis tenebras, q cōsulant Phytones ac uen-
triloquos. Nā eodē in loco additur, nūquid nō populus
à deo suo requiret uisionē? &c. Latebat Christus in lege
& tamen uerba legis nō quibuslibet erant perspicua qui
sciebant Hebraice, sed à scribis in lege exercitatis peteba-
tur cōsiliū ex lege, ueluti quū Herodes; cōsuluisset. de pu-
ero Iesu

TRI. PER ERAS. ROT.

ideo quicumq; illorum sciebat grāmaticam intelligebat
quicquid est difficultatis in sacris literis.

Christus erat lux mundi, sed tamen in eo latebat diui-
na natura, neq; statim nos assequimur quicquid est in
Christo. Istiusmodi testimonia sexcēta poteris uel ex in-
dicibus congerere, in quibus luminis mentio.

Sed his etiam frigidiora sunt quæ sequuntur. Quid fa- 67
ciunt apostoli, dum suas prædicationes per scripturas
probant, an ut nobis tenebras suas maioribus tenebris
obsarent? uel ut notius per ignotius probent? Quando
nobis hic desines ingerere prophetas, baptistas, & apo-
stolos, de quorum spiritu nemo dubitat, & quorum est
sacrosancta authoritas? Illi quoniam habebant intus spi-
ritum magistrum, quod erat obscurum in literis prophe-
tarum explicabant. Nos de tuo tuorumq; spiritu loque-
bamur, qui profiteris nihil esse in sacris literis, quod tibi
sit obscurum, si modo grammaticam teneas: exigebamus
q; ut istius æritudinis tuæ faceres fidem, quod adhuc fru-
stra conaris. Christus, inquis, apud Ioannem, iubet Iudæ-
os scrutari scripturas de ipso loquentes, quæ si obscuræ
sunt, reddit illos ambiguos. Imò si nihil habent obsuri-
tatis, quid sibi uult illud uerbum, scrutamini? Non enim
dicimur scrutari solem, qui est expositus omnium oculis
sed quod abditum est scrutamur. Et tamen quum addit
dominus, illæ enim de me loquuntur, multum lucis ad-
didit, indicans scopum prophetiæ. Sic in Actis docti mo-
nitiq;

HYPERASPISTES DIA-

nitiq; per Paulum scripturas cū his quæ gerebantur ac
 tradebantur conferebant, multa non intellecturi, nisi lu-
 cem hanc addidisset Apostolus. Nos igitur non fecimus
 eas obscuras, sed ipse deus sic aliquam obscuritatem il-
 lis inesse uoluit, ut tamē esset omnibus satis lucis ad salu-
 tem eternam, si quis intendat oculos, nec desit adiutrix
 gratia. Nemo negat certissimam ueritatem in sacris libris
 sed ea nōnunquam figurarū & ænigmatum inuolucris
 obtecta est, ut egeat scrutinio & interprete, siue quod
 deus sic uoluerit exercere simul et excitare nostram tar-
 ditatem, quemadmodum ait Augustinus: siue quod iu-
 cundior est ueritas, & acrius afficit animos hominum
 quum eruta fuerit, et per tenebras inuolucrorum nobis
 eluxerit, quàm si fuisset oculis quorumlibet exposita, si
 ue quod thesaurum illum sapientiæ noluerit quibuslibet
 propositum. Proinde nihil agis, unum aut alterum locū
 proferens, qui nihil habeat obscuritatis. Deus creauit cœ-
 lum & terram. Hunc locum proponis, ut nihil haben-
 tem obscuritatis. Neq; enim in uerbis est quicquam tro-
 pi, uel ambiguitatis. Et tamen uides quàm hic quoq; si-
 darint interpretes, quid hic dicat cœlum, quid terram, et
 an ordine crearit singula an simul uno uictu omnia. His
 explicatis restat allegorie nubilum, ut uocat Hierony-
 mus. Dias, eiusmodi difficultatū cognitio non est necessa-
 ria ad salutem: idem sibi uoiebat specus coricius, qui ti-
 bi stomachū mouit, quū altius scrutamur diuinas scriptu-
 ras quā

TRI. PER ERAS. ROT.

ero Iesu, ubi foret nasciturus. Iterū Zachariæ ca. 2. iubet
 populū ex ore sacerdotis legē requirere. Pulcherrimus
 scilicet angelus, inquis, qui nunciet quæ tū ipsi sunt am-
 bigua, tum populo obscura. Quin igitur uos Zachariæ
 monitis obtemperantes, legem requiritis ex ore sacerdo-
 tum & pontificū? Ad hæc quid erat necesse discere legē
 à sacerdote, quū quiuīs e plebe, qui sciret linguam & ha-
 beret sensum communem, facile posset legem clarissimā
 intelligere? Ergo qui iubet legem requiri ex ore sacerdo-
 tis, significat eam non quibuslibet esse perspicuam, sed
 ostendit idoneum legis interpretem. Iterum ex Psalmo
 118. Lucerna pedibus meis uerbū tuum, & lumen semi-
 tis meis: non tractat de perplexis questionibus, sed de
 præceptis recte uiuendi, quæ prælucent & indicant, quod
 expetere, quid fugere debeamus. Et si maxime torque-
 as ad totam legem, non quadrat in quemlibet grammati-
 cis peritum quod quadrat in Dauid. Hactenus ex uete-
 ri testamento, sed qualia trecenta possis adducere, pergis
 ad nouum, ad Rhomanos secundo Paulus dicit Euange-
 lium in sanctis scripturis promissum. Qualis autem, in-
 quis, testificatio, si obscura est? Si nihil erat obscurum in
 prophetarum oraculis, & figuris legis, cur umbræ uo-
 cantur? Et cur lucem uocamus Euangelicam, nisi quod
 quæ figurarum inuolucris tegebantur in lege, per Eu-
 angelium sunt in apertum prolata? An ibi nihil ex-
 rat de Christo prædictum, quod non omnibus esset
 clarissimū

HYPERASPISTES DIA:

clarissimum, modo scirent Hebraice? Imò nec discipuli domini post tot sermones auditos, post tot uisa miracula post tot notas & indicia, quæ de Christo prophete prædixerant, intelligunt scripturas, donec Christus illis aperiret sensum, ut intelligerent scripturas. Iam Paulus ad Corinthios de claritate Mosi Christiq; disputans, tantum eminentis claritatis tribuit Euangelio, ut dicat id quod claruit in hac parte, de lege loquitur, ne glorificatum quidem fuisse. Quid quod data opera deus uoluit uaticinia de Christo non quibuslibet esse perspicua, quem admodum etiam in terris prædicari noluit ante mortem, quod esset Messias, quod sic expediebat ad peragendum humane salutis negocium. Cæterum ubi iam apostoli nunciarent ea esse peracta quæ prophete prædixerat, tum & lex collata cum factis erat dilucidior, factumq; est, ut et lex astrueret fidem Euangelio, & Euangelium illustraret legis ænigmata. Nimirum hoc sensu Petrus, qui propheticum sermonem similem facit lampadi lucenti in caliginoso loco, nec omnia reliqua facit tenebras, quum Paulus etiam ethnicis philosophis tantum tribuat lucis, ut deum & huius sempiternam diuinitatem nosse potuerint. Omnis ueritas lux est. Et ab illis plurima uera prodita sunt, quæ cum Christianorū dogmatibus conueniunt. Ioannes erat lucerna ardens, quod prædicaret uerbum dei. Eadem de causa Paulus Theſſalonicenses mundi luminaria uocat, quod uerbū uitæ tenerent, at non

ideo

TRI. PER ERAS. ROT.

ras quā necesse est, aut quā pro captu nostri ingenij, tū
 humanæ mentis oculis occurrere tenebras, in quibus ab=
 strusa est æternæ sapientiæ maiestas, adoranda potius
 quā peruestiganda, quod idē quū ipse docet alijs uer=
 bis, distinguens lumen gloriæ & gratiæ, me docente im=
 piū est, quod te docente piū. Verbū caro factū est. Quid
 apertius? Verum nobis, quibus explicatum est mysteriū
 legat eadem uerba Demosthenes si reuiuifcat, non intelli=
 get. Ac nos quidem filium dei suscipisse naturam huma=
 nam scimus & profitemur omnes. Et tamen multa tra=
 ctantur circa hæc uerba, quomodo solus filius suscepit
 hominis naturam, & quomodo diuina natura per ani=
 mam humanam in eandem hypostasim adglutinari sibi
 corpus mortale, & quomodo ex guttula purissimi san=
 guinis spiritus sanctus finxerit illud sanctum corpus sai=
 lum, araneoli, ut aiunt, magnitudine, & an anima Chri=
 sti statim ut creata infusaq; est corpori, fuerit donata bea=
 tifica uisione, & an deus potuerit illi plus impartire gra=
 tiæ quā impartijt. Hæc aliq; innumera existunt cir=
 ca hæc uerba, uerbum caro factum est. Idem dicis de arti=
 culis fidei, quos quū nemo non intelligat, hausimus ex sa=
 cris literis, utiq; clarissimis, alioqui q̄ possumus eas ær=
 to uel credere uel docere? Addis, quid faciūt q̄ adhuc ho=
 die sacras literas prædicant, eas interpretātes ac decla=
 rantes? Quæ si obscuræ sunt, quis nos certos facit, ipsam
 eorū declarationē esse certā? Alia noua declaratio? Quis
 & illam

HYP ERASPISTES DIA=

Et illam declarabit? Ita fiet progressus in infinitum.

Hæc tu Luthere satis declamatorie, uerū si quod doces, ad sacram scripturam non opus est, nisi grammatica, quid necesse est audire prædicatorem declarantem, et interpretantem? Satis erat populo, qui sacros libros nō habet, prophetam aut Euangelium prælegere, nec aliud quicquā explicare, quā si quid forte difficultatis lateat in uocibus. Quod si urgeas, quid faciant præcones Euangelij, dicam: Frequenter ex iisdem uerbis, ut tu uis uideri, clarissimis, eliciunt diuersas sententias, quas ex corde silicæ hic ignem excuteret, ille aquā. Nec est quod hic reclaims, hoc à Papistis et Sophistis carnalibus fieri, faciunt hoc tuæ cōmunionis præcones, qui non minus constanter sibi spiritum uindicant quā tu. Si sacra scriptura est undiquaq; clarissima, unde hæc tenebræ inter uos unde tanta de sensu scripturæ digladiatio? Tu probas è literis arcanis, in eucharistia esse corpus domini naturaliter: Zuinglius, Oecolampadius & Capito ex iisdem literis docent esse tantū in signo. Hoc erat caput huius disputationis, ut nos faceres certos, te unū uerissima clarissimaq; docere, in quibus hæctenus hallucinati sunt orthodoxi patres, hallucinati sunt ecclesiæ proceres, quorū iudiciū si nō pateris usq; quaq; certū haberi, certe patieris talium uirorū iudicio tantum esse ponderis apud nos infirmos simplices & imperitos, quantum est tuo aut Vuicleui. Quod si tibi ius sumis, ecclesiæ decreta quoties cōmodū est re

TRI. PER ERAS. ROT.

est rescindendi, permittes & illi uicissim, ut par pari referens, tua rescindat ac damnet. Et si putas æquum, ut cum tot orthodoxis cedat ecclesiæ senatus totus tibi nullo prophete surgenti, cedere debes & alijs qui post te surgunt. Hæc argumentando tantū dicta sunt. Sed persequar orationis tuæ cursum. Si scriptura, inquis, obscura uel ambigua est, quid illam opus fuit nobis diuinitus tradidit? An non satis sumus obscuri & ambigui, nisi de cælo nobis augeatur obscuritas, & ambiguitas, & tenebræ? Hæc ita dicuntur, quasi dicam omnem scripturam esse obscuram aut ambiguam, quum illic fatear esse thesaurum eternæ certissimæq; ueritatis, sed qui alicubi retrusus sit, nec pateat quibuslibet. Nec ideo sol obscurus est, si nubi opertus non appareat, aut si lusciosus in clara luce caliget. Quanquã hæc omnia tibi dicuntur extra controuersiam, agebã de questionibus perplexis, quæ nascuntur e sacris literis, aliter atq; aliter interpretatis. Hic erat proferenda certissima tua lux, quæ coargueret totius ecclesiæ cecitatem. Nam quod cauillaris lucem hanc semper occultatam fuisse in ecclesia, quæ latet nec habetur pro ecclesia, ut hoc tibi donemus, quod probare non potes, probabilius est sanctissimos pariter ac doctissimos uiros ad illam occultam ecclesiam pertinuisse, quam te cum paucis tuis. Nondum igitur præstas quod promiseras, sed pergis: Omnis, inquis, scriptura diuinitus inspirata utilis est ad docendum, & increpandum, & arguendum

K

HYPERASPISTES DIA=

guendū. Atq; hic mire rhetoriaris, aut alius potius tuo nomine, tu enim nō potes decem uerba differere sine conuicijs: Imō inutilis est Paule prorsus, sed ex patribus longa seculorum serie receptis, & sede Rhomana talia petenda sunt, quæ tu scripturæ tribuis, quare tua sententia reuocanda est ubi ad Titum scribis, episcopum oportere potentem esse doctrina sana exhortari, & arguere contradicentes &c. Quomodo, inquis, erit potens, quū tu scripturas ei relinquant obscuras? hoc est, arma stupa & pro gladio tenues stipulas? Non dubito quin hæc tibi uideantur admodum scite dicta, quū nec explicent notandum à me propositū, et alioqui falsa sint. Omitte hic Titos ac Timotheos, quorū alter erat à pucro uersatus in sacris literis, uterq; Paulū habuit præceptorē, adhuc spiritum de quo nullus ambigit. An hodie nullus episcopus poterit uti scriptura diuinitus inspirata ad docendū aut increpandū, si quibusdā in locis hæret? An medicus nihil habet quod consulat ægroto, si quis locus sit in medicorum libris de quo dubitet? An non erit potens in sana doctrina, nisi qui uere sibi possit arrogare, nullum esse locum in arcanis literis, in quo hæreat? Hoc haud scio, an apostoli fuerint ausi profiteri. Vnde post annos mille trecentos ecclesie doctores obturarunt os hæreticis, toties alijs super alios coorientibus aduersus scripturæ ueritatem? An pugnarunt stupeis armis, & pro gladio uerbi quem tu uibras habebant leues stipulas? Et tamen illi qui tantū

TRI. PER ERAS. ROT.

qui tantum ualuerunt præsidio diuinæ scripturæ, faterentur in libris diuinis esse quædam obscura, quædam humanum captū excedentia. Et unde tam diu ecclesia suspendit sententiam de processione spiritus ab utroq; si tanta lux est diuinæ scripturæ, ut ad intelligendū satis sit grammaticæ peritia? Quid autē monstri sit, si quomodocūq; incidete in scripturis ambiguitate, nos imperiti malimus cōsulere sedem Rhomanā quā Vuittenbergensem, eamq; dissentientem? Quis autem credit ecclesiæ Rhomanæ, si sine scriptura pronunciet? Nec illa scripturas interpretatur nisi ex eruditorum concilio, tu pro tuo arbitrato interpretaris ex tuo spiritu, nobis incognito, ne dicam cognito. Nec est quod Christus cogatur ad palinodiam suæ uocis: Ego dabo uobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere omnes aduersarij uestri. Quid tu mihi apostolos obijcis, quum de tuo agatur spiritu? Quod Christus apostolis pollicitus est, præstitit. Tibi non est pollicitus neque quibuslibet, & si tibi quoq; præstitit, doctæ certis argumentis, tibi uni datum esse quod illis tam innumeris negatum est. Hoc agebatur, & hic nodus erat explicandus, & interim prolixis declamationibus eximis tempus, nec præstas quod polliceris. Non ego te confero cū Christo aut cū apostolis, sed hominē incogniti spiritus cōfero cū tot orthodoxis, cū ecclesiæ primatibus, de quorum spiritu ut demus nobis nō constare, tamen iuxta tuam regulam, tot retro seculis, bonam de illis opinionem

HYPERASPISTES DIA.

habuit charitas, licet fides nihil approbet, nisi quod diu-
 nitus fuerit commendatum. Et tamen exigis à nobis, ut
 illorum auctoritatem reijciamus, tua dogmata uelut arti-
 culos fidei teneamus. Saltem concede nobis ius æquale, in
 illorum & tua dogmata, ut de utrisq; licet suspendere
 sententiam. Hæc non ex animi mei sententia, sed tui con-
 arguendi causa dicta sunt. Tandem ab apostolis & Chri-
 sto tua decurrit oratio. Quæ, inquis, tu præscribis formam
 Christianismi, si tibi scripturæ sunt obscuræ? Pro me rea-
 spondebo: In Diatriba non præscribo formam Christiani-
 smi, tantum ostendo quousq; proædere debeat simpli-
 cium inquisitio. Nec plus tribui uolo meæ formæ, quam
 suis scriptis tribui uolunt orthodoxi cæteri, quibus mul-
 ta debemus, quæ ad pietatem attinent. Hoc si tu quoq; sa-
 teris, quum illi fateantur obscuritatem in non paucis scri-
 pturæ locis, aut recanta quod toties confessus es illos mul-
 ta recte differuisse, aut concede nobis aliqua pro uirili do-
 cere, qui tamen non negamus esse nobis nonnihil obsuri-
 tatis in sacris libris. Quod si his fidem omnem abrogas,
 quæ tuis scriptis fidem haberi postulas, qui fateris te ali-
 ubi hæerere, qui nonnunquam uariam adfers interpretati-
 onem, haud facturus, si nihil esset obscuritatis aut ambi-
 guitatis. Idem accidit tuis, alibi dubitans & hesitans
 loquitur Pomeranus, et Oecolampadius, deniq; ipse Phi-
 lippus, cui nihil non tribuis. In hos atq; adeo in te ipsum
 recidunt hæc omnia, quæ tanta uehementia copiaq; in
 eos deo

TRI. PER ERAS. ROT.

eos detronuisti, qui putant in scripturis aliquid obscurum esse. Postremo fateris ipse in arcanis literis obscuritatem incidere ex imperitia uocum, & addes opinor, ex deprauatione codicū, ex tropis, ex locis inter se pugnantibus. Hoc dato, redeūt huc omnia illa incōmoda quæ commemorasti de obscuritate. Non enim refert unde sit obscuritas, modo sit ulla. Hanc certe negare non potes. Quod si detrahis omnem fidem ijs qui hærent alicubi, hæres tu hærent tui quibus uis nos certam habere fidem: nec hærent solum, uerum etiam sic inter se disident, ut tua quoque fortiter reijciant damnentq; nec alio præsidio quam sacræ scripturæ. Hic profer omnem eloquentiæ tuæ dissimulatæ copiam ac dinosim, dicturus in te ipsum ac tuos, quicquid in nos dixeris. Quod addis enthymema, si scripturam negas dilucidam, fateris multo minus dilucidos esse sanctos quos adduco: aliqua probabili specie diceres in me, si ex his impugnassem tuum dogma, nūc è sacris literis tecum congregior. Nec in aliud profero dotes ac numerum illorum, nisi ut te adigam ad proferendum argumentum euidens, quo sciamus tibi tuto posse credi, & ab illis pie discedi: Id quum receperis, tamen post tot colaphos, alapas, & sputa, nihil nos docēs quod ad rem pertinet.

Fateris me nō de tota scriptura sentire, sed de locis ex quibus oriūtur huiusmodi quæstiones. Id si fateris, quorsum pertinuit, tot uerbis ita loqui, quasi totam obscuram

K 3 dixerim

HYPERASPISTES DIA

dixerim. Verū illud, ut inquis, ad me pertinet, quod ego fatear aliquid esse obscurū, tu nullā scripturæ partem uis obscurā esse. Audio, uolo, uerbū imperiale, at ego malebam uocē doctoris. Quod tu affirmas, ego opto, quod tu dicis te scire, ego discere cupio, nec mihi satis est hoc asseruari abs te, æritudinē effragito, quā tu profiteris. Docet nos externā scripturæ claritatē, quandoquidē hanc adimis ipsi ecclesiæ, ecclesiæq; lūminibus, summoq; cū orbis tumultu tibi uindicas. Nec uerū est quod assumis, ecclesiam ex obscuris scripturæ locis pronunciaſſe de lib. arb. licet huius quæſtionis abyſſum fatear esse imperueſtigabilem, eoq; nō altius penetrandū quā sat est: sed mihi persuasum habeo ueteres & ecclesiā ex ipsis per se quidem claris scripturæ locis asseruisse quod asseruerunt. Nec tamen statim hac in re autoritas ecclesiæ interposuit suam sententiā, sed intentis aliquandiu oculis in scripturæ lūam, tandem perspecta manifesta ueritate pronunciauit. Fit enim frequenter, ut qui ē tenebris procedunt, nihil uideāt in media lucē solis, nisi aliquandiu intenderint oculos, & per tenebras quædam nō statim uidemus, sed intendentibus oculis paulatim incipiunt nobis esse perspicua, quæ prius erant ambigua: quod idem accidit in rebus quæ procul absunt à nobis. Sed ita ciuilitatis causa finxi, interpretationem utriusq; partis esse ambiguam, ut rebus æquatis, ostenderes aliquid quod nos in medio uacillantes in tuam partem inclinaret. Simili modestia

uocati

TRI. PER ERAS. ROT.

uocari Diatribam, non assertionem, & concludo me se-
 qui probabilem opinionem, non quod ambigerem de re-
 cepta semetita, sed quod tua periculose proferretur apud
 multitudinem, uel quia sic populus discit diffidere de-
 cretis ecclesie, fieriq; possit, ut tandem incipiat dubita-
 re de certissimis artiaulis fidei, uel quia tutum non est, de
 receptis artiaulis apud idiotas in utranq; partem dispu-
 tare, uel quia questio recessus habet profundos, a qui-
 bus arandi sunt imperiti, cum his satis sit tenere dogma
 quod tradidit ecclesia. Nec in hoc tecum sentio, quod
 equas omnes artiaulos fidei. Sunt enim quidam tam eui-
 dentes, ut de his nefas sit disputare. Quod genus sunt,
 Christum esse natum ex uirgine, passum sub Pontio Pi-
 lato: quidam tales ut post diutinam disquisitionem, tan-
 dem fuerint publica autoritate comprobati, de quibusda-
 ne nunc quidem satis conuenit. De perpetua uirginitate Ma-
 rie dubitatum est a nonnullis, donec illis occluderetur os
 ex scripturis, rectius enarratis. Dubitatum est a ueteribus,
 an Rhomanus pontifex esset uniuersalis ecclesie pastor
 & licuit, donec accederet ecclesie decretum: & adhuc con-
 trouersum est inter scholasticos, an Rhomani pontificis
 autoritas sit grauior autoritate synodi generalis. Pro-
 inde si tuum dogma uis aequae credi, atq; credimus sym-
 bolu apostoloru, profer testimonia scripturarum aequae di-
 lucida, doce tuum dogma statim ab apostoloru temporibus
 unum cum Euangelio ad nos decurrisse. Igitur ut illa

HYPERASPISTES DIA.

certissime credo, ita mihi dubium non erat dogma de libero arbitrio, posteaquã de eo pronunciauit ecclesia catholica. Quir igitur disputas, inquis, tanquã rectiora sequitur si quis doceat, quur Diatribam appellare maluisti, quã consutationem, quin hortaris omnes, ut meo reiecto dogmate, constanter teneant quod tradidit ecclesia? Non de erant mihi uocabula, quibus & meam disputationem & tuũ dogma uocarem, quæ tibi iam noua non sunt sed tentare libuit, an hac ciuilitate uel sanari posses, uel ad nitius respondendum inuitari. Deniq; uidebam res hominum plus satis exulceratas, nolui mei calami seuitia oleũ, ut aiunt, camino addere. Deniq; ne disputaſsem quidem, nisi tu fabulam hanc sic euulgasses, ut in textribus ac sutrinis nunc passim disputetur, nullum esse liberum arbitrium, sed omnia mera necessitate geri: Et quasi parum hactenus profeceris, narrant hanc tuam disputationem à Iona uerti in linguam germanicam, quo textores & agricolas in me concites, quos concitatos placare non possim, lingue ignarus.

69 Per omnia circumactus, tandem huc euadis, ut communem sensum facias arbitrum de certantiũ de claritate scripture. Resistunt enim, ut ais, & qui clarissimis scripture testimonijs cõuicti sunt, sed cõmunis sensus indicat eos nihil habere, quod merito contradicãt. Sic confutati Sadducei obmutuerunt quidẽ, at nõ discesserunt ab errore. Ineptũ fuerit referre quid Sadducei potuerint respondere.

TRI. PER ERAS. ROT.

spondere, nimirū animas defunctorum nō recte dici ho-
 mines, deinde nihil absurdi, si deus dicatur Abrahamā, Isaac
 ac Iacob, à quibus cultus fuerat dū uiuerēt: quemad-
 modū patres superstites filijs, nomen patrū retinēt iuxta
 communē loquendi usum: at illic agebatur de resurrecti-
 one corporū, quæ nō euincitur ex hisce uerbis. Dices, cur
 igitur obmutuerūt? quia uirtus diuina erat in uerbis do-
 mini, quæ credentiū animos attrahebat, impiorū consci-
 entias percellibat. Verū hæc extra rē. Ergo si tu quoq;
 uis nobis os obturare, ut hiscere nō audeamus, profer si-
 milia ē scripturis testimonia, ostende nobis spiritū in te lo-
 quentē, cui si tememus repugnare, sensus omnīū commu-
 nis damnet nos, te probet. Atqui plurimi et hodie tibi re-
 clamāt, qui uidentur habere sensum communē, et ortho-
 doxis illis patribus, totiq; populo Christiano, quis neget
 fuisse sensum communē? Tibi tuisq; probabilius est de-
 esse sensum communē, tibi qui tanta maledicendi impo-
 tentia debaccharis in eos, qui uel cōmunicandi gratia do-
 gmatibus tuis contradicūt: tuis, qui addicti factioni im-
 modico tui studio probant quicquid doaueris, aut os ē qd
 Si prouocēs ad spiritū, rursus exigo signū euidens. Relin-
 qua quæ adducis trāsilio, quando nihil faciūt aduersum
 me. Nec de Ioāne Husso meū est iudicare, habuit suos iu-
 dices apud homines, utinā inuenerit mitius iudiciū apud
 deū. Illud tantū dicā, me minus male sensisse de hoīe, pri-
 usquā de gustafse librū quē cōscripsit in pontificē Rho-

HYPERASPISTES DIA=

manū. Qui cōuenit tam operosa maledicentia cū spiritu Christi? Nec hic ad rē facit, qualis fuerit Papa qui damnauit Husū, mihi ignotus est, & habet Papæ suū iudicē cui stant aut cadūt. Illi mei iudices sunt, nō ego illorū. Porro quod ais quosdam fingere simplicitatē, quo excusatus resistant cognitæ ueritati, dicentes: Homo sum, errare possum, doceri cupio, moxq; subiiciūt, nō est mihi satisfactum, uim facit scripturis & c. siue hoc in me dictū est, siue in alios, ego me arte ex illorū nūero eximo, qui scientes ac uolētes repugnāt cognitæ ueritati, præsertim in articulis fidei. Tu quomō quod facis excuses uideo. Sed nihil adhuc audio quod nodū dissect, quo nobis euidenter tuū probes spiritū. Verū ita mecū pugnare uideris, quemadmodum canis ille ab Albanie rege dono missus Alexandro, pugnauit cū elephanto. Is enim arte circūfiliens et allatrans, hac atq; hac delassauit beluā, crebro rotatu adigens in uertiginē, atq; ita deiecit. Plurimos ingenio doctrinaq; præstantes, dignitate, quosdā etiā miraculis ac martyrio claros fuisse, qui tuū dogma reiiciūt nō negas, fateris & sanctos fuisse, uel donas potius & nos accipimus, iā causam facimus cætera equalē, restat in hoc statu, ut euidentissimū proferas argumentū, quare à uobis talibus potius stare debeamus, q̄ ab illis talibus, ne repetamus totā collationē. Excusas illos, q; forte resipuerint ante mortē, alioqui damnandi. Id uerisimile non est, qui tot uoluminibus constanter eadem senserint, sub mortem

TRI. PER ERAS. ROT.

mortē mutasse sententiā. At Bernardus moriturus dixit: Perdidit tempus, quia perdit uixi. An hoc erat anere palinodiæ? Quis sanctorū hæc nō dixit? Hæc uox est modestiæ, non palinodiæ. Sacre scripturæ tam expositā claritatem nondū probare potuisti, & de hoc mox aliquid attingemus, & si probasses, probabilius est te cecitate quā illos. Si spiritū alleges, in illos pronius est charitatis iudiciū, ut largiamur non esse certum: Si electionem potiorū, consensaneū est illos cum ecclesia quæ potiora sunt elegisse: Si sensum communē, propensior est in illos opinio sensus communis. Si respondeas non esse mirū, uiros spirituales aliquando iuxta carnem sensisse, totidem uerbis responsum tuum in te retorqueri poterit. Si respondeas mundū esse regnū Satanæ, eoq; non mirū tot tantosq; uiros tam longa sculorū serie excæcatos, nō uidisse lucem scripturæ, totū hoc multo probabilius in te retorquetur. Nam & tu carnem circūfers, & in communi mundo uersaris, in quo regnat Satanæ.

Nec expediunt te ex angustijs, quæ multa subnectis de excæcatis in gloriam liberi arbi. de his qui audientes non audiunt, & intelligentes non intelligunt, quæ magis in te quadrant, quā in ecclesiæ lumina. Neq; conuenit huic loco, q; tu tecū comparas Christū, discipulos tuos apostolis, doctores ac principes ecclesiæ Iudæis: quodq; tuam doctrinam uocas lucem, patrum & ecclesiæ decretum tenebras. Si nos urgere uis collationibus,
alias tibi

HYPERASPISTES DIA=

alias tibi querere oportet, istas nō recipimus. Multo stultius adducis hic Arianos & philosophos. Arianos uidecavit ecclesia, & eius sententiam approbas. At eadem damnauit tua dogmata, & tamen hic nō grauo te auctoritate ecclesie. Nihil nobis cū Iudæis, qui Christū agnosceimus seruatorem. Errauerunt & eruditissimi philosophi: quasi ego scripserim eruditos, magno ingenio preeditos non posse cœatire. Ex una particula nectis euhymema, collige acruum coniecturalem, & hinc ostende tibi potius fidendum quā illis. Quā uero sophisticum illud: Negas esse uerum, quod dixi scripturam aliquoties non percipi ob imbecillitatem humani ingenij. Nihil, inquis, aptius capiendis uerbis dei imbecillitate ingenij, propter imbecilles enim, & ad imbecilles Christus & uenit & mittit uerbum dei. Si imbecilles uocas, ut ego sentio, rudes & infirmos, quales erant Galatæ, aut quales multos uidemus, nec humanis aptos disciplinis: quin à talibus potius petimus scientiam scripturarum, quā ab eruditis theologis, aut quā abs te, qui tantam scientiam tibi uindicas? Sin appellas imbecilles modestos ac morigeros spiritui sancto, tecū sentio, sed hanc imbecillitatem mirū quā in tuis scriptis desiderē. Perinde quasi rem omnē gesseris dextro Marte, properas ad metam diuinationis, sed antequā id patiar, pauca dicam de scripturarum obscuritate, quanquā super hac re satis ante dictū arbitror. Etenim nisi doas, eas esse sole clarioras, modo
 detur

TRI. PER ERAS. ROT.

detur grammaticæ peritia, fateris te non posse nodum explicare de probatione tui spiritus. Hic si tibi decantem, quantopere ueteres omnes querantur passim de scripturæ difficultatibus, quantum desudent in explicanda Genesi, quantam caliginem Hieronymus uiderit in initijs & postremis Ezechielis, quoties hæreat Augustinus: respondebis nõ esse mirum, si in sole impingant lusciosi & si tibi protulero illud è psalmo: Abyssus abyssum inuocat, quod Augustinus ac Hieronymus interpretantur de caligine mysticæ scripturæ. Item illud: Dies diei eruat uerbum, & nox nocti indicat scientiam, quod exponunt similiter. Rursus illud ex Ezechiele de torrente, cuius aquæ sic intumuerāt, ut transuadari non possent Item ex psalmo decimo septimo. Et caligo sub pedibus eius, adducitur & hic sensus de profunditate scripturarũ Iterum in uersiculo, posuit tenebras latibulum suum, Hieronymus interpretatur Christi natiuitatẽ nobis esse obscuram, quam tu uis esse clarissimam. Item illud: Tenebrosa aqua in nubibus aëris, interpretantur de obscuritate scripturarum. Aliaq; similia testimonia si proferam, adferes mihi nouam interpretationem, reiecta ueterum expositione, ac scripturam ad tuæ caussæ commodum detorquebis. Verum illud uelim expedias: Si linguæ peritia sensusq; communis sufficit ad scripturæ perspicuam intelligentiam, quid Pauli tempore fuit opus prophetis apud eos qui linguis loquebantur? Paulus diuersa facit

47
dona

HYPERSPISTES DIA=

1. Cor. 14. dona, linguarū & prophetiæ, ac prophetiæ donum longe facit eminentius dono linguarum. Hoc euidenter arguit, esse quiddam in scripturis reconditum, quod nō sit cuius dilucidum, qui linguas teneat. Rursus si uerum est quod tu dicis, si qui dei spiritū habet, nihil sentit obscuritatis in sacris uoluminibus, quur qui prior prophetabat iubetur tacere, ubi surrexerat alius propheta, cui fuerat reuelatum? Plures habebant donum prophetiæ, & tamen quod huic erat dilucidum, alijs fuit obscurum, propterea quod non omnibus omnia largiatur spiritus, sed diuidat singulis pro sua uoluntate. Proinde mira est tua felicitas, qui profiteris nihil esse in sacris literis, quod tibi non sit clarissimū. Et post auditas prophetias, Paulus uult iudicari quæ dicta sunt: Prophetiæ, inquit, duo aut tres dicant, cæteri taceant. Deinde inter dona spiritus refert & discretionem spiritū. Hæc arguunt scripturam non tam esse quibuslibet obuiam & expositam, quam tuis uideri. Rursus ait, uidemus nunc per speculum & in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Audis enigmata & tu mihi prædicas clarissimam claritatem. Fide uidemus, & fidei lux est in diuinis literis. Et inibi: Ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus. Ac mox: Nunc cognosco ex parte, tunc autem cognoscam sicuti cognitus sum. Prophetiam Paulus appellat scripturæ mysticæ interpretationem, eam quur fatetur imperfectam, si nihil non est clarissimum? Et si Paulus agnoscit hic imperfectum

TRI. PER ERAS. ROT.

perfectum quiddam, ubi sunt, qui nunc iactant omniscientiam? Velim ut saltem hunc locum nobis reddant dilucidum, sicut cognitus sum.

An quisquā est qui sic cognoscit aut cognoscat deum, sicut cognitus est à deo? Puto hoc ipsi deo proprium esse ut seipsum cognoscat perfecte. Legebat eunuchus Esaiam haud dubie peritus linguae, & tamen sensum latentem non intelligebat. Iam epistolas, opinor, Pauli numeras inter scripturas sacras. Atqui de his sic pronunciat Petrus: Charissimus frater noster Paulus secundum 2. Petri. 3. tam sibi sapientiam scripsit uobis, sicut & in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quaedam difficilia intellectu &c. Respondebis: erant difficilia rudibus. At tu nihil requiris nisi peritiam grammatices. Si dixeris illis defuisse spiritum, quæstio redit in orbem: Si quidem hoc pollicitus es te probaturū nobis tuum spiritum. Sed hinc quoque facile elaberis, si modo probaris quod assumis, dices nos obstinata malicia oppugnare cognitā ueritatem, quemadmodū faciebant pharisei. Quis autem comprehendat eum, cui tot sunt parati cuniculi per quos effugiat? Age ueniam ad eos quibus tu tribuis spiritum, quem, ut scribis, hauserunt ex tuis libris, unde tanta in horum scriptis dissensio? Si idem spiritus agit omnes, quum tractent eandem scripturam, non potest esse tam perspicua claritas, ut sufficiat linguae peritia, & sensus communis. Sed dices Zuinglium & Oecolampadiū
amisisse

HYPERASPISTES DIA=

amississe spiritū, posteaquā in te cœperunt scribere. Phi-
 lippus Melanchthon nōne in suis cōmentariolis aliquan-
 do contanter loquitur, & suspendit sententiam? Atqui
 hoc negas esse fas in sacris literis, in quibus perspicua ue-
 ritas est asserenda fortiter. Oecolampadius nondū abs te
 dissentiens, non negat obscuritatem esse in Esaia, sed sat
 habet, si adimat desperationem pio seduloq; lectori, &
 in præfatione adeo nō profitetur se nihil nō explicasse,
 ut fateatur se frustra conaturum fuisse, ni commentarijs
 Hebræorū fuisset adiutus. Interim aliquanto reuerenti-
 us loquens de Hieronymo quā tu, qui talem uirum bla-
 sphemū & sacrilegū facis in hoc tuo libro, numeris om-
 nibus absoluto. An Pomeranus sic abs te laudatus in ca-
 narrandis psalmis non alicubi sæpticus est, & suspensio
 gradu per aristas, ut ais, incedit? Verū de alijs fortassis
 inuenies quod terguerseris, urgebo te tuis ipsius dictis,
 nūc iniuria est ac blasphemia in scripturā sacram, si quis
 illi tribuat aliquid obscuritatis, hoc paradoxū uide quo-
 modo conueniat cū tua præfatione in psalmos. Sic ibi lo-
 queris: Psalteriū profiteor etc. Verū ita profiteor, ut no-
 lim ab ullo id de me præsumi quod nullus adhuc præsta-
 re potuit, sanctissimorū & doctissimorū, id est, psalteriū
 in oībus suo legitimo sensu intelligere & docere. Sat est
 aliquot, & eosdē ex parte intellexisse. Multa sibi refer-
 uat spiritus, quo nos semper discipulos habeat, multa so-
 lū ostēdit ut alliciat, multa tradit ut afficiat, et ut beatus
Augustinus

TRI. PER ERAS. ROT.

Augustinus præclare dixit: Nullus unquam ita loquutus est, ut ab omnibus in omnibus intelligeretur, multo magis ipse spiritus sanctus solus omnium suorum uerborum intelligentiam habet. Quocirca ingenue me confiteri oportet, me ignorare, legitimam habere nec ne intelligentiam psalmorum. &c. Rursus aliquanto inferius: Quid ergo reliquum, nisi ut mutuum iuuenus, labentibus, tanquã uel ipsi lapsi uel lapsuri ignoscamus. Rursus inibi: Scio esse impudentissimæ temeritatis eũ, qui audeat profiteri, unum librum scripturæ à se in omnibus partibus intellectum. Quin quis audeat præsumere unum psalmum rotunde ab illo intellectum? Immane quantum dissonat hæc oratio Luthere à paradoxo quo tanta assueuratione docet in hoc libello, de mira claritate scripturæ, quæ nisi concedatur, omnia uertentur in alignem, neq; quicquã erit in rebus humanis certi. Quis credat esse eundem hominem qui hæc scribit et narraturus psalmos, et qui nunc prouocat uniuersos ut uel unũ locum proferant qui tibi sit obscurus. Quorsum uero nunc attinet, è tuis commentarijs decerpere locos, ubi profiteris te destitutum ab interpretibus inter ipsos uariantibus, animi tui somnium sequi. Rursus ubi fateris te prorsus non intelligere, quomodo uersus cũ præcedente cohereat, ac tuam opinionem delirationem uocas. Hoc in psalmo 17. inibi dicis, Ecclesiæ doctrinã esse supra captum humanum, et hic sufficit grammatices peri

HYPERSPISTES DIA=

ces peritia. In psal. 19. hunc in modum loqueris: Expo-
 suimus hunc psalmum pro exemplo fidei de rege quo-
 cumq; necdum certum an legitimum sensum attigerim:
 mox interpretationis tuæ iudicium reijcis in lectorem.
 Iterum in 20. fateris te incertum de solo ne Christo, an
 de quouis rege debeat intelligi, & mihi objicis Septi-
 mam Theologiam, qui non ausim de perplexis diffulta-
 tibus scholasticarum questionū pronuntiare. Vbi tum
 erat ille Stoicus assertor? ubi ille Omniscius? Mihi di-
 cis, nō sic suspense loquitur, nisi Lucianus & Epicurus,
 & tu in opere maxime sacro eodem modo loquens, ig-
 noscis tibi. In calæ huius libri tui dicis: penes nullū uo-
 lo esse iudicium, sed omnibus suadeo ut præstent obse-
 quium, & in psalmo iudicium defers lectori. Quomo-
 do in his tibi constas, qui me Proteum facis? An tum tē-
 poris nondum habebas spiritum? Non dicas, opinor.
 Vtinam autem in ea modestia perseverasses. Ibi uete-
 res Orthodoxos, sanctissimos & eruditissimos patres
 appellas, hic me rides, qui tribuam illis sanctimoniam,
 ipse cæcutientiam, ignorantiam, imò blasphemiam &
 sacrilegium impingens: nec aliter excusas eos potuisse
 seruari, quàm si uel secus senserunt atq; scripserunt,
 uel erroris pœnituit ante mortem. Porro quum inter-
 nam claritatem sic requiras ab omnibus Christianis, ut
 sine hac nō facias illis ullam spem salutis, quid aliud cen-
 sebimus, nisi illos omnes perisse, qui tam necessariū arti-
 culum

TRI. PER ERAS. ROT.

alium fidei non dicam ignorarint sed impugnarint, pro-
 fligantes necessitatem, ac liberum arbitrium profitentes
 Ego toties uocor blasphemus, qui dubitem ac disputem
 de tuo dogmate, & obscurum putas, quid de illis eadē
 sententia pronuncies? Et hic rursus nouam parado-
 xon. Qui spiritum habet, ei nihil obscurum, qui non ha-
 bet, ne iota quidem unum intelligit. Nil medium est.
 Quisquis igitur profitetur sese dubitare aliabi in scri-
 pturis, aut spiritum habet, & mentitur esse obscurita-
 tem, quum nulla sit, aut non habet, & ne iota quidem
 unum intelligit. Tertullianus insignis Ecclesie do-
 ctor, postea in Montani dogma prolapsus, discessit ab
 Ecclesie communione. An is amisso spiritu, ne iota qui-
 dem intelligebat. Sed interpretaris, non intelligit, id est,
 non sentit, non afficitur. At nos agebamus de certitudi-
 ne doctrine, non de ignoto hominis affectu, de quo
 fateris neminem certo pronunciare posse, præter unum
 deum. Etenim quum iuxta Paulum sint spiritus impo-
 stores, & angelus Satane sese transfiguratur in angelum
 lucis, falli potest & is, qui se credit agi bono spiritu.
 Quod si totam intelligentiam diuine scripturæ tribuis
 diuino spiritui, quæ excipis solam imperitiæ gram-
 maticæ? An in re tanti momenti spiritus patietur gram-
 maticam ob stare saluti hominum? Qui non grauatur im-
 partiri tantas diuitias æternæ sapientiæ, num graua-
 bitur impartiri grammaticam & sensum communem?

HYPERASPISTES DIA

Blasphemus est in deum, qui uel tantillum tribuit libe-
 ro arbitrio, & tu pius es, qui tantum tribuis grammati-
 cæ, ut sola tenebras inducat clarissimæ luci scriptura-
 rum? Qui queruntur esse tenebras in scripturis, haud
 quaquam negant esse clarissimas ipsi spiritui, qui scri-
 pturarum est author, Sed has tenebras imputant imbe-
 cillitati naturæ humanæ, quod quum apertissime profi-
 tearis in præfatione tua, quam modo citavi, hic fortissi-
 me negas, affirmans nihil esse apacius diuinæ scriptu-
 ræ quam imbecillitatem humanam. Ceterum ut ur-
 geamus hoc quod agebatur, doce quibus argumentis no-
 bis constare possit, te spiritum habere magistrum, nec
 falli in enarranda scriptura, quum in hac hallucinati
 sint omnes ecclesiæ doctores. Fateris inesse nonnihil
 obscuritatis ex imperitia linguarum. Hic igitur quum
 plures inter se dissentiunt, quorum unusquisq; sibi iun-
 dicat linguarū peritiam, quomodo mihi constabit, quis
 cæcitat in lingua quis non? Nam hinc (ut ais) pendet
 interpretationis æritudo. Nec omnino negas aliquid
 obscuritatis oriri ex tropis, quos tametsi doces non te-
 mere admittendos in enarrationibus, tamen uelis nolis
 frequenter occurrunt in prophetis, in parabolis, in æ-
 nigmatibus. Nec mihi placent affectati tropi, præser-
 tim qui subuertunt sensum historicum, uerum si tropo-
 logias excludas à sacris libris, perit bona pars & iun-
 cunditatis & utilitatis arcana scripturæ. Ad hæc, si fa-
 teris

TRI. PER ERAS. ROT.

teris ex grammatices imperitia, nasci caliginem, fateberis simul & ex translationibus, & ex deprauatis exemplaribus oriri tenebras. Queritur hoc & Oecolampadius in Esaia. Ergo quum alius dicit esse tropum, alius negabit, aut si fatetur uterq; tropum esse, sed in interpretatione tropi dissident, unde mihi constabit, quis illorum attingat scopum? Ex collatione locorum? Habet utraq; pars quæ conferat: Adhuc hæreo dubius. Similiter quum audio plures inter sese dissidentes, quorū quisq; contendit suum exemplar uacare mendis, quæ res mihi adimet ambiguitatem? Iam quis audebit affirmare: aut si quis affirmet, quis crediturus est, ex locis inter se pugnantibus non frequenter oriri magnam caliginē? Quid simplicius Euangelicæ historia? Et tamen à quot qualibusq; uiris hic sudatum est, ut quæ dissident redigantur in concordiam? Adnissus est summis uiribus Augustinus, nec effecit quod uoluit, saltem hoc officium nobis præsta, quo minus tibi diffidamus. Multis obstat ingenij tarditas, quo minus assequantur quod docent sacre literæ, multis oscitantia, multis animus addictus humanis affectibus. Nam contentiosi torquent scripturam ad sua dogmata, quum contra fieri oportuerit. Deniq; spiritus non omnibus patefacit omnia. Totidē igitur modis ambigenus de interprete, & quicquid malorum exaggerasti aduersus eos qui putant in scripturis esse nonnihil obscuritatis, quicquid conuiciorum in hos

HYPERASPISTES DIÁ

congesti regetur in te, qui non potes effugere quin fa-
 tearis, aliquo pacto caliginem esse in diuinis libris. Sed
 tibi nulla est caligo. Ponamus esse uerum quod dicis,
 sed quomodo nobis isthuc facies perspicuum? Nam hoc
 probandum suscepas, confessus te nihil agere aduer-
 sus meam questionem, nisi dilucide probasses. Ceterū
 quum omnibus tentatis, id nō possis, ueluti Proteus uin-
 culis tenacibus astrictus, redis in natiuam formam, &
 nobis inuidiam moues, quod scripturam faciamus ob-
 scuram: perinde quasi negemus in illa quicquam esse lu-
 cis. In multis locis tenebras esse dixi, sed quas spiritus
 aperiri uelit quantum nobis satis est ad salutem. Nam
 quaedā abstrusa seruat futuro seculo. Si tu colligis hinc
 nihil certo probari per scripturam, dic mihi, quomodo
 tot seculi orthodoxi patres erudierunt populū Chris-
 tianum, quomodo propulerūt hæreses ab Ecclesia, an
 per scripturas ambiguas & non intellectas? Tandem
 Satanam in crimen uocas, cuius opera fit, ut tam pau-
 cis sit dilucida scriptura, qui si dormiret, uno sermone
 dei semel audito, totus mundus cōuerteretur.

71 Hic quum prorsus hæreras in uado, tamē ueluti rebe-
 ne gesta, minitaris te meis me laqueis irretiturum, & oc-
 curris syllogismo utrinq; cornuto, sic obtorto, ut nullum
 sit effugium. Ex uerbis, inquis, tuis iustificaberis, & ex
 uerbis tuis condemnaberis. Dicis scripturam hic non
 esse dilucidam. Quod si uerum non est, quur tu in Dia-
 triba

TRI. PER ERAS. ROT.

triba suspendis sententiam, si uerum est, quid agunt orthodoxi, quorum ingenium, eruditionem, sanctimoniam, miracula, martyria, dignitatem, uetustatem, multitudinem iactas, qui ex ambigua scriptura asseruerunt liberum arbitrium? Quò me uertam, adeo cōstrictus hinc atq; hinc obuijs cornibus? Scilicet alterum tui syllogismi cornu præcidam, deinde cum altero mihi res erit. Mea Diatriba non dicit scripturas in hac materia esse obscuras. Sic habent illius uerba: Verum hic de scripturis non est conuersionis, de sensu scripturæ pugna est: In auius interpretatione &c. Audis ne? pugnam esse dico non obscuritatem. An ideo scripturæ, quibus conuictus est Arius fuerunt obscuræ, quod eas oppugnarit? Et si concessissem in ea quæstione scripturam fuisse obscuram, quod non facio, sic concessissem quemadmodum in scholis argumentandi causa multa donantur aduersarijs. Eam concessionem si uelis arripere, necesse est ut fatearis utriusq; partis interpretationes esse ancipites. Dices, ergo si dilucidæ sunt in hac parte, quibus usi sunt ueteres ad asserendum liberum arbitrium, quur tibi placuit Diatribæ titulus, quur profiteris inquisitorem non assertorem, quur in fine dicis, contuli, penes alios esto iudicium? Respondeo, quur qui in scholis disputant, altero probante quod habet scriptura, altero per scripturas alias ac rationes impugnantem, senioribus aut præfidenti ut uocant deferunt iudicium? Potest enim

L 4 fieri

HYPERASPISTES DIA-

fieri, ut liberum arbitrium recte sit assertum à ueteri-
 bus è sacris & clarissimis scripturis, quum ego aduer-
 sus tuorum argumentorum aciem parum dextre de-
 fendam. Et iam ante reddidi consilij mei rationem, ut
 experirer, an tu posses absq; conuitijs disputare, & ne
 rebus exulceratis, oleum quod aiunt, adderem camino,
 & hanc meam ciuilitatem toties mihi impingis in os,
 quam probare magis & imitari debueras. Si te dele-
 stat assertio, quid opus erat assertore me, de quo & or-
 lim pronunciauit Ecclesia, & nuper suam sententiam
 confirmauit? Habebant igitur, inquis, dilucidam scri-
 pturam, fateor, quantum satis erat ad discutiendam am-
 biguitatem de libero arbitrio. Quia tum postea?
 Quia tu igitur, inquis, facis scripturam hac in parte ob-
 scuram? Non hoc fecit mea Diatriba, sed tu comminisceris,
 ut modo declarauit. Si contendis nihil prorsus ob-
 scuritatis esse in sacris literis, ne mecum agas, sed cum
 uniuersis orthodoxis, quorum nullus est, qui idem nõ
 prædicet. Cæterum quoties Diatriba meminit obscurita-
 tis in hac materia, aut uestro nomine loquitur, aut conce-
 dit argumentandi gratia, quod poterat non donare.
 Quod genus est illud: Hic si neges hac in parte diluci-
 da esse scripturã, in qua tot summi uiri caligarint &c.
 An putas hoc sub mea persona dici, in qua tot summi
 uiri caligarint: ista uestra uox est, quam arripio contra
 nos, qui uestram interpretationem uultis haberi pro or-
 rano.

TRI. PER ERAS. ROT.

Oraculo. Simile est illud, Si tam dilucida est, quæ tot sæ-
culis uiri tam excellentes hic cæciterunt, idq; in re tante
momenti. Hæc uerba non damnant ueteres cæcitiens-
tiæ, sed urgent uos, ut aut fateamini illos uidisse uerū,
aut ne postuletis uestram interpretationem haberi no-
bis pro cælesti oraculo. Rursus quum aio, si nullos, quā
hodie tot obscuritates torqueant doctos, nulla erit in-
terpretatio certa. Hæc argumentatio quid aliud agit,
quàm ut patiaris & tuam interpretationem eodem iu-
re reijci, quo tu reijcis omnium?

Proinde uide quàm atrociter, sed extra causam illā
tibi dicta sint. Deniq; quæ leuitas & temeritas animi
sanguinem fundere pro re incerta & obscura? Hoc ea-
nim non martyrum Christi sed dæmonum est. Vides
hoc cornu præcisum? Vbi uero erat tua mens, quum
scriberes, hoc non est martyrum sed dæmonum? An
dæmones habent sanguinem quem fundāt? Deinde quis
dixit sanctissimos uiros pro libero arbitrio fuisse san-
guinem? Dicis, pro scriptura sacra fuderunt, quam tu
facis obscuram. Rursus ita loqueris, quasi dixerim to-
tam obscuram esse, aut si mihi ac tibi sit obscura, fuerit
simul illis obscura qui definerunt de libero arbitrio.
Cyprianus fudit sanguinem suū, demus fuisse pro scri-
ptura. Nihil igitur usquam fuit obscurum Cypriano in
tota scriptura. Finge Augustinum occisum, quum à Do-
natistis essent illi structæ insidiæ, relatus fuisset inter

HYPERSPISTES DIA=

martyres, an absurdum putas si quid illi fuisset obscurum? Et huic tam friuolo fundamento nituntur ea quæ dicis in fine capituli. Hoc est aliud nihil, quàm illos facere imperitissimos cognoscendo, & stultissimos asserendo.

Discessus est ille *negativos*, sed me miserum occurrit alius. Si illos, inquis, recte sensisse credis, quur non imitaris? Si non credis, quur iactas tanta buca, tanta copia. & c? Credo illos recte sensisse, qui asseruerunt liberum arbitrium, quemadmodum asserit ecclesia. Quur igitur, inquis, tu non asseris sed disputas? An quisquis disputat, anceps est? Non disputo ut dubius, sed ut te nostræ assertionis inuasorem confutaturus. Nihil magis ad rem faciunt quæ infulcis: Iam & tu pone ob oculos & tecum expende, utrum plus tribuendum esse iudices, tot eruditorum, tot orthodoxorum, tot sanctorum, tot martyrum, tot ueterum ac recentium Theologorum, tot academiarum, tot conciliorum, tot episcoporum & summorum pontificum præiudicijs, qui scripturas dilucidas esse senserunt, & id tum scriptis tum sanguine confirmarunt: an tuo unius priuato iudicio, qui negas scripturas esse dilucas, qui forte nec unquam lachrymam uel suspirium pro doctrina Christi emisisti. Omitto quod tuo more iudicas, quid lachrymarum aut suspiriorum ego fundam.

Quid hic agis Luthere? ueteribus fuisse scripturam dilucidam, unde asseruerunt liberum arbitrium? Quæ tandem

TRI. PER ERAS. ROT.

tandem igitur fronte blasphemiam uocas, quod illi deficiunt ex dilucida scriptura? Et toties mihi recinitur hoc mendacium, quod hic scripturas faciam obscuras. Aio interpretationes uariare, et hoc in contentionem uocabam, utri potius esset assentiendum, ueterum ne probatae tot seculis, an tuae nuper exortae? Imò hoc illic ago pro uiribus ut persuadeam, ecclesiae Doctores non errasse in asserendo libero arbitrio, ac te potius cauti re. Ita loquor: Hic si negas hac in parte esse dilucidam scripturam, in qua tot summi uiri caligarint, circulus ad caput redierit. Vides haec sub aliena persona dici, in qua tot summi uiri caligarint. Haec uestra uox est, non mea: et si uerum est quod dicitis, aut fuit illis obscura scriptura, aut impie resisterunt spiritui sancto. Neque quicquam periculi sit, si quis dicat et in hoc argumento fuisse illis scripturam alibi obscuram, at nihilo minus etiam ac certam esse assertionem. Siquidem in Concilijs quod alijs obscurum est, alijs aperit spiritus, sic ut ex collatione singulorum nihil resideat obscurum, dum suam quisque apocalypsim adfert. Quod si trahis nos ad uniuersam scripturam, fateor illic quaedam obscura mihi meique similibus. Obijcies ilico tantas turmas summorum uirorum, quorum iudicio plus tribuendum est, quam meo unius priuato. Quid ego audio? meum unius priuatum iudicium est, quod nemo laudatissimorum uirorum, quos per ironiam reuocases, fassus non est? Quis enim illorum

HYPERASPISTES DIA

*in enarrandis arcanis uoluminibus non queritur de ob-
 sacritate scripturæ: non quod illam accusent, ut tu calum-
 niaris, sed deplorent humani ingenij tarditatem, non
 quod desperent, sed ut gratiam illius implorent, qui so-
 lus quibus uult, & quando uult, & quantum uult clau-
 dit, aperitq;. Idem quum ipse toties fatearis in cõmentarijs
 tuis, quur appellas meum unius priuatum iudicium
 & illis me facis aduersarium, qui mecum faciunt. Tu
 facis illis scripturam obsacram, qui fortiter illorum in-
 terpretationes reijcis. Id ni fecisses, non esset pugna. Fe-
 stiuiuer uero, quod comparationem qua te cum tot uete-
 ribus componebam, deuoluis in me. Ego non postulo,
 ut reiectis omnium illorum sententijs in re tanti momẽ-
 ti, mihi uni fides habeatur, id quod tu non in hoc tantũ
 dogmate flagitas, atq; etiam exigis ueluti tuo iure, mini-
 tans omnes delendos ut lutum platearum, qui tibi resi-
 stunt prædicanti uerbum dei. Par est igitur, ut artis ar-
 gumentis ostendas, quur tua unius sententia debeat no-
 bis esse potior tot ac talium uirorum iudicio, ne toties
 repetam omnes circumstantias. Si certam habebas opi-
 nionem, inquis, quid sibi uult Diatriba & collationis
 uocabulum? quur suspensa sententia disputas in utran-
 q;, quid pro, quid contra. Si hoc arguit ancipitem ani-
 mum, uocentur in ius omnes Scholastici. Thomas quæ-
 rit, an Eucharistia sit sacramentum ecclesie, & adfert
 in utranq; partem argumenta, num ideo dubius est de
 10*

TRI. PER ERAS. ROT.

re quam disputat? Fecit idē Hieronymus aduersus Luciferianos, Augustinus aduersus Manichæos, an statim dubium erat illis de quo disputabant? Quomodo tandē refellere poteram argumenta tua nisi reansuissem?

An non uides eiusmodi collationes frequenter & apud ueteres fuisse, si forte res sine tumultu componi posset. Tituli ciuilitas opposita est isti ingenio tam irritabili, opposita est quibusdam plus satis ad seditionē propensis. Deinde quoties philosophi pro sua quisq; secta inter se digladiabātur, nam has Diatribas appellabant, erant omnes suspensa sententia, an potius suā quisq; sententiam uolebat esse inuictam? Vides ut nihil odiosius in me criminari, quā quod disputator, quā criminator esse malui: & hic conor, ut ais, te obruere diluuiū quodā orationis, sed res in diuersum exit, ego inuoluor undis, tua arca in sublimi fertur secura. Imò tua scapha hic hæret in Syrtibus, nec explicas quod promiseras, quum nullum non moueris lapidem. Et tamē perinde quasi dextro Marte rem gesseris, adornas triumphum.

Cornuto, inquis, syllogismo te teneo. Aut falsum est, quod dicis illos fuisse præditos admirabili peritia scripturarum, tum uita & martyrio, Aut falsum est, quod dicis scripturas non esse dilucidas. Io pæan, Io triumphæ. An sit falsum, in scripturis esse aliquid caliginis, iam discussum est. Illud sine controuersia falsum est

HYPERSPISTES DIA=

est, quod ais me prædicare ueteres ex obscuris scripturis asseruisse liberum arbitrium. Sed fingo mihi uelut imperito non esse perspicuum utri rectius interpretati sint scripturas, illi tot ac tales, an tuam paucis: & per hanc fictionem exigo abs te certas probationes, quæ ab illis deficientes, debeamus in tuam sententiam ire pedibus. Crebro ni fallor uidisti in scholis disputandi gratia contædi aduersario quæ uera non sunt. An si quis in disputatione fingeret se esse Tarquinium, te Apollinem, num urgeres hominem serio concessis? Addis impudentem hyperbolen, me toto libello Diatribæ nihil aliud agere, quam ut persuadeam scripturam non esse dilucidam. Quid autem attinet in refellenda manifesta uanitate operam sumere? Nec his contentus addis aliud commentum impudentius. Negas me serio tribuisse sanctissimis uiris peritiam scripturarum, tantum ut rudi uulgo scutum facerem, Luthero autem negocium facerem, ut causam eius inanibus uerbis grauarem odio & contemptu. Si hoc spectassem quod fingis, non ita moderatus fuisset stilum, non tanta circumspectatione cauissem, ne quid unguium aut dentis esset in Diatriba, non sic ad uigilassem, ut causam per se odiosam agerem non odio se. Si in gratiam principum adidisset Diatribam, non poteram illis magis gratificari quam si totis eloquentie uiribus in te fuisset debacchatus. Nunc adeo non odio se scripsi, ut me nonnullis suspectum reddiderit mea modestia

TRI. PER ERAS. ROT.

desia, & tamen mihi non erat obscurum, quam amant
 ter de me iam pridem & senseris & scripseris. Sed mi
 hi certum est, in his quæ sunt fidei nihil tribuere prius
 tis affectibus. An tui contemptum interpretaris, quod
 te cum tot ecclesie luminibus, cum concilijs generalibus
 cum omnibus academijs confero? Quid igitur dicis de
 illis, qui te libris æditis cum longe alijs comparant? Et
 i illos mutus, de mea ciuilitate quereris. Ego latine scri
 bens, uulgo rudi fucum facio, tu qui hanc tuam disputa
 tionem aras uertendam in linguam Germanicam, ut a
 pud agricolas, nautas & ardones traducas Erasmi,
 apud quos mutus est, credis homines doctos latere quod
 agas? Ad seditionem spectas, quam uides hactenus ex
 tuis germanicæ scriptis libellis toties exortam esse. Sic
 nimirum fecerunt apostoli. Ego tecum disputavi iudice
 senatu doctorum hominum, tu causam ad imperitã ple
 beulam transfers, & apud fabros, coriarios & agri
 colas me criminaris, qui tibi fauent, me non nouerunt.
 te criminantem intelligunt, me respondentem non intel
 ligunt.

Quam speciosam petis uictoriam. Iam quod sub
 ijcis, non satis intelligo. Sic enim scribis: Ego uero, neu
 trum uerum, sed utrunq; falsum dico. Primum scriptu
 ras esse lucidissimas, deinde illos, quatenus liberum ar
 bitrium asserunt, esse imperitissimos sacrarum litera
 rum, tum illud neq; uita neq; morte, solũ uero stilo, sed
 peregri

HYPERASPISTES DIA=

peregrinate animo asseruisse. Hactenus contendisti scripturas esse lucidissimas, & id nunc dicis esse falsum. Deinde semper asseruisti ueteres ex scripturis perperam intellectis probasse liberum arbitrium, & nunc hoc quoque dicis esse falsum. His duobus annexis & tertium, uidelicet falsum, quod hactenus uoluisti uideri uerissimum. Sed facessat uerborum calumnia, quid scriberis in propatulo est, quid sentias satis coniecto.

Quamquam hic tu nullum faceres calumniandi finem si quid effutissem eiusmodi. Pulchre uero hic excusas ueteres orthodoxos, qui secus senserint, uixerint ac mortui sint, quam scripserunt de libero arbitrio. Ais solum stilum illorum effudisse blasphemiam, sed animo peregrinante. Sic excusantur qui per phrenesim peccant. Nec aliter excusas ecclesiam que illorum sententiam comprobauit, nec aliter academias, nisi quod dum asserunt liberum arbitrium, mens domi non sit, sed peregrinatur apud Sogdianos. Ita ne qui libris hoc professis asserunt liberum arbitrium, qui toties infulciunt in suis commentarijs quod docuerunt, qui pugnant aduersus eos, qui dissentiunt, uerissimile est solo stilo lapsos, alienata mente. Diuus Augustinus si sine mente asseruit liberum arbitrium, quare in libris Retractationum saltem non resipiscit? Et illic asserit, quod asseruit, & huius sententiae tanto grauior est autoritas, & seipsum reprehendit in quibusdam, in quibus plus tribuerat libero arbitrio

TRI. PER ERAS. ROT.

arbitrio quàm oportuit, ualde cōfirmat quod relinquit,
 qui sui iudex, carpit quod redundabat. An ideo mors ui-
 taq; discrepat à stilo, quod suis meritis diffisi totam salu-
 tem ascribebant dei misericordiæ? Idem nos facimus,
 qui asserimus liberum arbitrium. Quàm commoda ri-
 ma tibi hic reperta est qua possis elabi, quoties autho-
 ritate ueterum urgeberis.

Non hoc senserunt, sed aberrante stilo, & animo pe-
 regrinante talia prodiderunt. Nec uides interim istud
 tuum commentum in te posse retorqueri, non solum à
 nobis, uerum etiam à tuis. Proinde quando tu Luthere
 dum elabi non potes e laqueo quæstionis, multū fumum
 oculis nostris offudisti, nō tam Proteū agens quàm Cacus:
 ego tibi rursus negocij summā atq; epilogū ponā ob oca-
 los. In Diatriba nego me uelle pugnare tecū, autoritate
 ueterū orthodoxorū, aut præiudicio ecclesie, quæ iam
 pridem tuū dogma damnauit, non quod existimem horū
 sententiā nihil habere pōderis, sed quod his armis nihil
 agerem apud te: uerū si cōtingeret, ut scripturarum testi-
 monijs pares uideremur, & æqualitas suspenderet sen-
 tentiam utroq; nutantem, rogauit utrum æquum uideret-
 tur, ut hoc rerum statu, arte tantillum haberet momenti
 ueterum auctoritas unā cum ecclesie decreto, ut pro-
 cliuiiores simus in illorum sententiam, quàm in tuam.
 Nec hunc in modum loquor, quod uere nostra fluctuet
 sententia, sed ita fingo, quo tibi quoq; probetur æquitas
 nostra,

HYPERASPISTES DIA:

nostra, nec queri possis iniquis legibus tibi uictoriam
 extortam. Pone igitur in medio liberum arbitrium,
 annis iam mille trecentis & amplius, bona fide pos=
 sessum ab ecclesia catholica. Pone te ex una parte scri=
 pturarum præsidij oppugnantem, me iisdem præsi=
 dijs defendentem. Adde spectatores mei similes, qui=
 bus omnia nostra uideantur paria, quum tu simul & ar=
 tator, & certaminis arbiter atq; agonothetes esse postu=
 les, quis uel tibi uel mihi addicat brabeum, & cuius ar=
 bitrio liberum arbitriū seruabitur aut iugulabitur? Quo=
 ties in iudicijs uariant utrinq; pares sententiæ, perpen=
 di solent circumstantiæ, nec iam numerantur sententiæ, sed
 expenduntur. Aliquid fauoris tribuitur reo, defertur
 nonnihil ætati, dignitati & authoritati partis alterius. Iti=
 dem ego proponebā, an nutāte sententia deberēt aliquid
 habere momēti, utriusq; partis circumstantiæ. Statuimus
 te ad dextrā, cū Manuchæo, Ioāne Hussō & Vuycleuo,
 quos omnes perussit ecclesiæ fulmen. Dei iudicia nobis
 sunt incognita, adde si uoles Laurentiū Vallā, quanquā
 ille nec ex professō tuetur tuam sententiā, sed uictus diffi=
 cultate cedit: & quantū Laurentio tribuas nescio, primū
 homini rhetorico, deinde quæstionem præscientiæ, non
 ex diuinis literis, sed humanis rationibus, ac prophanis
 exēplis tractanti. Nā quod ais Augustinū totū pro te sta=
 re, satis mirari nō possum, quū ille i libris retractationū
 excuset quædā in tribus illis libris, quos orsus Rhomæ,
 Cartagine

TRI. PER ERAS. ROT.

Cartagine absoluit iā presbyter, quod in his plus satis uideatur tribuere libero arbitrio, nec iustā habere rationē gratiæ, persequerās tamē in sententiā, quod esset aliquid liberum arbitriū. Quid plura? Si Augustinus tecū sensit, quur iā senex librū opposuit ijs, qui diuerso rapiebantur errore, quibusdam in totū negantibus liberū arbitrium, quod audirent tantum tribui gratiæ, alijs minus iusto gratiæ tribuētibus, quū audirēt asseri liberū arbitriū. Sic habet in primo capite, caput secundū sic orditur. Reuelauit autē nobis per scripturas sanctas, esse in homine liberū uoluntatis arbitriū. Audis asseri liberum arbitriū, nō ex somnijs philosophorū, sed ex autoritate sacrarum scripturarum. Et alicubi παλινοδεῖ, quod Origēne ne fallor sequutus scripsit, nostrū esse uelle bona, ceterū perficere nō posse sine presidio gratiæ, nō tamē abnegat liberū arbitriū. Iā quod alicubi dixit, deū operari in nobis et bona et mala, quate fit suo loco declarabimus. Nunc aliud agitur. Quare patiemur tibi adstare Laurentiū, Ioannē Hus et Vuycleuū, sed primū uehemēter ob hāc sententiā periclitatū, duos ecclesiæ iudicio damnatos, alterū etiā exustū in Cōstantiensi concilio. Hic mihi ne protinus reclama: Satane fuisse sententiā, nō ecclesiæ, nūc tantū historiā referimus. Assistāt et amici tui, quorū tamē suffragio minus erit ponderis, uel quod in tua dogmata iurant, uel quod nec inter ipsos, nec tecū constanter idem sapiunt. Et scis reijci testem domesticū, nec ignoras testis

HYPERASPISTES DIA =

fidem non alia re magis cleuari, quàm testimoniorum inconstantia: Hic est tuus chorus. Ex aduersa parte stant illa præclara domus dei lumina, in quibus tot excellentes ingenio uiri, sic exercitati in diuina philosophia, tū Græci, quibus prima semper fuit authoritas in tractandis sacris literis, tum Latini Græcorū emuli, & in his tot uita sanctimonia cōmendati, nonnulli etiam martyrio sanguinis clari, quorū memoria toti populo Christiano semper fuit in hunc usq; diem sacrosancta: tot episcopi, tot summi pontifices, quorum sententia tam longa seculorum serie reapta comprobataq; fuit, tandem & publico ecclesie decreto confirmata. Adde his consenties omnium academiarum iudicium, adde renouatam Theologorum & ecclesie censuram. Deniq; adde tam longam temporis præscriptionem. Nonne signis euidentissimis opus est, quo nobis persuadeas, ut tecum profiteamur, tam uenerandum patrum chorum, unà cum ecclesie proceribus penitus cæutisse in sacris literis, spiritu Satane fuisse actos, aut ut clementissime dicatur, mente alienata tulisse sententiam, hæreticam, impiam, blasphemam, aduersus clarissimam scripturam, & in summam humani generis perniciem, utq; desciscentes à patribus nostris, quorum doctrina, legibus & authoritate hactenus aliti, rectiq; sumus, spreta matre, cuius lacte nutriti sumus, deserta tanta populi Christiani sodalitate, cui tot annis assueuimus, summo rerum uitæ & animarum discrimine

TRI. PER ERAS. ROT.

discrimine cōcedamus in tuū fœdus, in quo præter homi-
 nes, eosq; paucos, & inter se dissidentes acresq; asser-
 tiones nihil uidemus. Dignitate, authoritate, uetustate,
 ingenio, doctrinaq; uideris illis ultro cedere. Miracula
 uocas in dubiū, sed hæc tamen publica constansq; popu-
 li Christiani opinio iam olim commendat, quum ne suspi-
 cio quidem aut rumor similis sit de uobis. Nam quod ca-
 uillaris neminem illorū per liberū arbitriū ædidisse mi-
 racula, ad id iā respōdi. Rursus in dubium uocas sancti-
 moniam uitæ, pro illis tamen stat opinio. Nec mihi libet
 hanc partem urgere. Mouet nos illorum authoritas, mo-
 uet, quam in te tuisq; uidemus, asseuerādi constantia (sic
 enim finxeram) sed ab ecclesia nostra recedere non aude-
 mus, nostramq; salutē tuæ fidei cōmittere. Quod signū
 ostendis, ut tibi potius credamus quā illis? Iam ut do-
 nemus tibi esse spiritum, quem fortiter arrogas, tibi uni
 scripturas omnes esse lucidissimas, hoc ut uerum sit, tibi
 uerum est: nobis, ut ipse fateris, nihil prodest: promitte-
 bas itaq; claritatem externā scripturæ diuinæ, quæ per-
 suaderet omnibus tuā interpretationem esse uerissimam,
 & aliorum omnium, quamlibet multorū, magnorum,
 quāuis sanctorū aut eruditorū, esse falsam, cæcā & pe-
 stiferam, quam quisquis sequatur, rectā properat ad infe-
 ros. Nemo sanus credidit Donatistis, magna asseuera-
 tione suadentibus, apud reliquas ecclesias omnes pe-
 risse baptismi gratiam, nec usquā mansisse incorruptā,

HYPERASPISTES DIA=

nisi in ipsorum ecclesia. Et tu uis nos statim credere, tot
 seculis per Satanam fuisse uelatum Euangeliū, quod nunc
 per te patefit, nec apud ullos esse syncerā scripturarum
 interpretationem, præterquam Vuitumberge. In re tam
 incredibili, tamq; periculosa, nō sat fuerit, assertionibus
 & uulgaribus argumentis agere: euidencia, certa, demū
 Achillea proferas oportet. An hic testimonijs scri-
 pturarum utrinq; productis aduocabis sensum commu-
 nem, qui controuersiam dirimat? Et spiritum & sensum
 communem, & diuine scripturæ perspicuitatem utraq;
 pars sibi iudicat. Nunc quod tu tam prolixè de ob-
 scuritate luceq; scripturarum differuisti, minimum ad
 rē pertinet. Fac scripturas lucidissimas. Quid faciemus
 nos imperiti, qui uidemus utranq; partem sibi pari con-
 tentione asserere spiritum, qui patefacit mysteria, &
 summam scripturæ perspicuitatem? Fac alicubi obscu-
 ras, quid faciemus, quum utriq; alteris obijciatis cæci-
 tatem: utranq; hæc habent, nos certe pendemus in inci-
 pit, nec interim liberas uel fidem tuam, exhibito pro-
 misso, uel nos adempta nobis ambiguitate. Fortasse redi-
 bis ad illas coniecturas, quas ante nobis proferre cœpi-
 sti: Scio meam conscientiam esse synceram, scio me spiri-
 tu dei agi, pecuniā nec habeo nec affecto, gloriā nihil mo-
 rialis? Hæc Luthere sic recipimus abs te dicta, ut opte-
 mus esse uera, sed tamē nobis nō persuadent, nec proferes
 illam

TRI. PER ERAS. ROT.

illam externæ claritatis *πληροφολία*, sed cogere potius
 tentas, quàm allicere. Fieri potest ut talis sis qualem te
 prædicas, id tamen citius crederemus, si in tuis scriptis
 minus esset arrogantie, minus amarulentie, minus stro-
 pharum & uasfriciei, quantū si uiderem in literis aposto-
 lorum, dubitarem illis habere fidem. Nā similia puo &
 Manicheos & Donatistas dixisse: non affecto pecuniā,
 nō gloriā, nō cætera huius mundi cōmoda. Sunt spiritus
 pluri iuxta Paulū, & spiritus Satane trāsfigurant sese
 in angelū lucis, nec tutū est cuius spiritui credere. Quod
 ad famam attinet, non possis optare maiorem, eaq; tibi
 breui temporis spacio quæ sita est, late regnas in animis
 hominum, tot factionibus armatus es, habes theatrū mi-
 ris applausibus perstrepens, summatis magis formida-
 bilis es, quàm amabilis. Habes tuum satellitium, habes
 emissarios & ueredarios, habes qui tecū scribant, habes
 qui scripta tua uertāt Germanice. Quid superest nisi dia-
 dema? Hic rerum successus posset uel incorruptum ani-
 mum corrumpere. Quantū habeas pecuniæ nō laboro,
 opinor tamen in cæteris quoq; rebus paulo cōmodius ha-
 bere, quàm habiturus eras, si non mouisses hanc Camari-
 nam. Certe multos noui, quibus Euangelium istud et cen-
 sum & uxore, aliq; multa cōmoda peperit, quū antea
 frigerent. Nunc si præmiū audire uis adulationis mee,
 sic enim interpretaris: Dimidiū fortunule mee perdidisti,
 ne contra te retiarium agerem, multaq; suspicionem &
 inuidiam

HYPERASPISTES DIA=

inuidiã lucrifici, cæterũ terũcio nõ sum factus ditior, &
 animũ esse mihi harum rerũ contemptorem uel illud ar-
 guit, quod fortunam amplam cum dignitate coniunctam
 iam non semel recusau. Sed non permitto mihi ut de tuo
 iudicem animo, habet ille suũ iudicem, qui solus nouit oc-
 culta cordiũ. Hoc exigimus, ut nos de tua doctrina cæros
 facias, id quod te facturũ receperas. Id si non pots, pã-
 tere nos ouiculas & simplices sequi uocem ecclesie. Dia-
 ces satisfactum esse ijs qui spiritum hausierunt e scriptis
 tuis. Utinã posses impositis manibus dare spiritũ bonũ:
 nam de spiritu, qui hauritur e tuis libris uehementer du-
 bitamus. Nõ hic referam experimenta mea, tantum hoc
 dicam quod est in propatulo, calami tui uiolentiam, &
 supercilium imitantur permulti. Visus est olim mihi Io-
 annes mansueti saniq; ingenij: librum quem scripsit in Io-
 annem Fabrum, attente cœperam legere, cupiens discere,
 quibus argumētis rem euinceret. Tantũ illic obstrepe-
 bat conuiciorũ, ut tædio coactus sim librum deponere,
 nullus enim modus aut finis. Idem mihi usu uenit in tua
 missa abrogata, alijsq; nonnullis opusculis. Hic uidelicet
 distinguis fidẽ et charitatẽ, fidẽ ais seuire, charitatẽ oĩa
 perpeti. At seuitiam uidemus, charitatem illam omnia
 perpetientem non sentimus. Nec perpendis interim
 quantopere ledas caussam tuam ista calami licentia, quẽ
 nunc in hunc, nunc in illum stringis, leuium hominum
 instinctu. Et nisi me plane fallunt omnes coniecturæ, ad
 hanc po=

TRI. PER ERAS. ROT.

hanc postremam debacchationem te propulere quidam
 è tuis, non alia re offensi, quàm quod ab opinione Carol
 stadij de eucharistia dissensi, rogatus sententiam. Hunc
 dolorem suum per te uoluerūt ulcisci, quum hac in par-
 te starem abs te. Si Diatribam liberis rationibus, ac forti-
 bus argumentis obruisses, nec me uel tantulum offendis-
 ses, fortasse & in tuā sententiam pertraxisses, à qua nō
 ita multum abhorret animus, si tantum Scholarum esset
 nō etiam ecclesiæ dogma, et apud alios minus odij, plus
 fidei tibi parasses. Ego te ad disputandi non conuiciandi
 certamen prouocaram. Et uides quantam uoluminis tui
 partem conuicijs occuparis. Verum facessant hæc.

Prolixæ disputationis qua meæ Diatribes præfationē
 oppugnas, hanc clausulam facis. Quare hanc disputa-
 unculam sic concludo, per scripturam ut obscuram hactē
 nus nihil certi definitum est, nec definiri potest de libero
 arbitrio, te ipso teste. Per uitam uero omnium hominū ab
 initio mundi nihil ostensum est pro libero arbitrio, ut su-
 perius est dictum. Docere igitur aliquid, quod intra scri-
 pturas non est ullo uerbo præscriptum, ullo facto mon-
 stratum, hoc non pertinet ad dogmata Christianorum,
 sed ad narrationes ueras Luciani, nisi quod Lucianus
 ioco & prudenter de rebus ludicris ludens, neq; fallit,
 neq; lædit: Isti uero nostri in re seria, & que ad eternā
 salutem pertinet, insaniunt in perditionem innumerabi-
 lium animarum. Sic & ego absoluerim totam hanc que-

fitionem de libero arbitrio, etiam testimonio aduersariorum
 mecum faciente, & illis ipsis pugnante, quod fortior
 probatio nulla sit, quam ipsius qui reus est, propria con-
 fessio & testimonium contra seipsum. Habemus bellam
 conclusionem bene nauate disputationis. De obscuritate
 iam satis dictum est. Finxi obscuritatem illic esse, ubi uari-
 ant interpretationes. Eam fictionem si probas, simul
 fatere & tuas scripturas, quibus iugulas liberum arbi-
 trium, esse ambiguas & obscuras. Quod si abnuis, no-
 stro iure reposcimus quod concesseramus. Nec ego per
 uitam orthodoxorum probo liberum arbitrium, sed in
 pari testimoniorum numero pondereque uolo nonnihil ha-
 bere momenti probatam testimonium uitam: ueluti si in iudi-
 cio par sit utriusque partis argumentatio, uariantque testes
 citius creditur uiro qui fortiter pugnavit pro patria, qui
 sancte gessit magistratum, quam ei cuius probitas nullo
 populi testimonio commendatur, sed improbitas potius
 famosa est. Dices quid illius fortiter gesta, quid magistra-
 tus faciunt ad causam in qua testem agit? Hoc faciunt,
 ne quis facile suspicari possit eum in hac causa uel menti-
 ri uel falli, quod in alijs multis integri prudentisque uiri spe-
 cimen euidenter dederit. Iam si prescriptum est in scriptu-
 ris dogma de libero arbitrio, cur rejicis testimonia patrum
 ex sacris libris depropta? Si non est, cur asseris sine scri-
 ptura? Sin utraq; pars alterius interpretationem rejicit,
 ut non sit obscuritas in sacris literis, arte nobis indoctis
 est am-

TRI. PER ERAS. ROT.

est ambiguitas, nisi quod ecclesie decretum non sinit nos fluctuare. Et ideo disputans fingo uacillationē, quia præfatus fueram me non usurum præsidij ecclesiasticæ censuræ. Si nihil extra scripturas recipis, quod non sit diuinitus monstratum, cur recipis perpetuam Mariæ uirginitatem? Hoc in scripturis non exprimitur, nec ullo miraculo diuinitus monstratum est. Si perpetuum ecclesie consensum imputas pro miraculo, eundē imputabimus tibi pro libero arbitrio. Nec satis erat tibi dixisse, nihil esse recipiendum, quod non sit expressum in sacris literis, aut signo monstratum diuinitus, nisi addidisses hyperbolem, de ueris Luciani narrationibus. Itā ne quicquid à uetribus proditum est de uita martyrioq; sanctorum, quicquid habet ecclesiastica historia, ad hæc ueterum exhortationes & instituta, præsulū constitutiones nihilo plus habent ponderis, quàm Luciani ueræ narrationes? Legitur in templis martyrium S. Andree, S. Laurentij, & aliorum, in quibus celebres ecclesie doctores exerant suam eloquentiam. Et hæc omnia nihil aliud sunt quàm Luciani ridiculæ fabulæ? Hic iocus Luthere poterat tibi aliās tempestiuus dici. Vbi nunc igitur est ille confitens reus? Imò reclamat ille clare, docetq; hæc oīa quæ assumis esse falsissima. Vnd consequitur & tuā conclusionē nihilo ueriorē esse q̄ sunt ea quæ assumis, ut confessa. Quorsum aut attinebat & illud ad misere conuictū: Isti in re seria, et quæ ad eternam salutē pertinet

HYP ERASPISTES DIA=

pertinet insaniunt in perditionem innumerabilium ani=
 marum. An non sentis istam blasphemiam recidere non
 in me tantū aut huius temporis theologos & pontificas
 sed in probatissimos quosq; ecclesie doctores, ab ipsis
 penē apostolorum temporibus in hūc usq; diem, in uni=
 uersum populum Christianum, quem probabile est can=
 tenuisse sententiam, quam à suis doctoribus acceperat.
 Et addis, in perniciem innumerabilium animarum. At
 qui paulo ante quum Diatriba tibi impingeret, quod dar=
 bitate & paradoxis multos alienares, respondebas ni=
 hil esse periculi, solos impios qui pereūt offendi, electos
 in tuto esse. Sic tunc in tuto sunt, qui tuum dogma sequuntur,
 & pereunt qui consentiunt tot orthodoxis, & ec=
 clesie definitioni? Et ubi nunc est illa religio, qua que=
 rebaris, quod te ponerem pessimo loco, in quo cogiteris
 aut cedere, aut aduersus tantos uiros aliquid dicere? In
 eo loco te ipsum posueras, antequā ego collocarem. Quo
 ties enim illis impegisti imperitiam scripturarum, ceci=
 tatem, sacrilegiū, blasphemiam, hic addis insaniam, quē
 admodum paulo ante mentem alienatam. Et de me que=
 reris, quasi non soleas tua sponte in illos dicere, quicquid
 libuit. Si uera prædicares, quis tamen pius ferre posset
 impiam calami tui licentiam? Nunc quum falsa prædi=
 cas, multo minus ferenda est. Hic est tuus Lutheri tri=
 umphus ante uictoriam. Nūc accingeris ad pugnam, &
 in manibus est uictoria, si leges quas uictores uictis so=
 lene

TRI. PER ERAS. ROT.

lent præscribere, nos ante congressum accipere uelimus
 Primum miro stomacho soles reijcere, quicquid è scho-
 lis theologorum adferretur, nunc omnia trahis ad sophi-
 sticam rationem, non ob aliud, nisi ut mihi parum in illis
 exercitato tenebras offunderes, hoc est quod dici solet,
 Canterium in fossam protraheres. Atqui nihil soles ad-
 mittere, nisi quod habent diuinæ literæ, & his solis te-
 cum congregiebar, tu mutatus in diuersum, pertrahis
 nos in medias sophistarū spinas, quæ si tibi tā deessent,
 quàm sunt inuisæ, frequenter hæreres perplexus. Et sic
 reijcis illorum præsidia, quoties commodum est, ut no-
 bis aliã sophisticam non minus sophisticam obijcias, no-
 uasq; cõminisaris elabendi rimas. Quantū enim hic est
 distinctionum quæ faciunt neubi possis comprehendis
 distinguitur lex ab Euangelio, sed sic ut utrunq; sit in
 utroq; interna scripturæ claritas ab externa, deus à scri-
 ptura, deus prædicatus à non prædicato. Spiritus Euan-
 gelicus à spiritu erroris, opinio negatiua quæ nihil pro-
 bat ab affirmatiua, cuius est probatio. Ostenditur duplex
 ostensio spiritus, duplex canon, charitatis & fidei, du-
 plex necessitas, operis & temporis, rursus coactionis
 & immutabilitatis: Duplex omnipotentia dei, nature
 & operationis: duplex respectus ad superiora, & ad in-
 feriora: discernuntur indicatiua uerba, ab imperatiuis &
 subiunctiuis, stilus à uita morteq; scarnitur, à præcatio-
 ne disputatio, deniq; distinguitur ecclesiã quæ uidetur es
 se quum

HYPERASPISTES DIA

se quum non sit, ab ecclesia, quæ non uideatur esse quum
 sit, distinguuntur sancti, qui quum uideantur non sunt,
 à sanctis qui habentur pro impijs, quum uere sancti sint
 Nō hæc recenseo, quod omnes tuas distinctiones impro-
 bem, sed quod tibi sumas in sacris literis explicandis,
 quod alijs non permittis, & aliorum distinctiones sole-
 as exhibere, quum tuas haberi uelis pro oraculis. Nobis
 occludis omnem exitum, & tibi uis patere tot cuniculos
 Nunc uide quas leges præscribas nondum uictor, De-
 ponite quicquid armaturæ suppeditant orthodoxi uete-
 res, theologorum scholæ, authoritas conciliorum & pō-
 tificum, consensus tot seculorum, ac totius populi Christi-
 ani. Nihil recipimus nisi scripturas, sed sic ut penes nos
 solos sit certa authoritas interpretandi. Quod nos inter-
 pretamur, hoc sensit spiritus sanctus, quod adseruit alijs,
 quamuis magni, quamuis multi, à spiritu satanæ, & a-
 lienata mente profectū est. Quod orthodoxi docuerunt
 quod authoritas ecclesiæ tradidit, quod populus Chri-
 stianus amplexus est, quod scholæ defendunt, exitibile
 uenenū est satanæ: quod ego doceo, spūs est uitæ. Credi-
 te in scripturis nihil prorsus esse obscuritatis, uel quod
 egeat iudicæ, aut ut omnes cæutiant, ego non cæcutio. Nā
 conscius mihi sum me habere spiritū Christi, quo possum
 de oībus iudicare, nemo de me. Nolo iudiciū, sed requi-
 ro obsequium. Neque quenquā uel tantillum moueat
 multitudo, magnitudo, latitudo, profunditas, miracula,
 sanctitas.

TRI. PER ERAS. ROT.

sanctitas, ecclesie sanctorum, omnes perierunt, si senserunt ut scripserunt, nisi qui forte resipuerunt ante suum premium uite diem. Qui meis probationibus diffidunt aut carent sensu communi, aut blasphemiam committunt in spiritum sanctum, & subuertunt Christianismum. Huiusmodi leges si recipimus, nimirum tua est uictoria. Rursum postulas, ne quid fidamus ueteribus orthodoxis, quod non nunquam inter se uariant, quum inter uos paucos tanta sit controuersia, de prophetis, de imaginibus, de disciplinis, de baptismo, de eucharistia, & uis ut nihilo secius credamus uestris dogmatibus, praesertim quum quotidie expectemus noua. Et blasphemii uocamur, quod adhuc haeremus ecclesie ueteri, nec audeamus tuis castris adiungi, et occiditur nobis illud ex Euangelio: Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum spargit. Nihil hinc affingo, certa nota; loquor. Nunc operae precium est uidere, quam non simpliciter tractas Diatribam, nihil non deprauans, nihil non calumnians, nihil non dannans, plus fidei tibi conciliaturus, si quaedam probares, uidereris enim cetera iudicio damnare, non morbo: Quis enim est tam malus scriptor, ut non aliquid admisceat probandum? Exagitur itaq; cum primis nostra definitio, quam ita propono disputaturus: liberum arbitrium est uis humanae uoluntatis qua se possit homo applicare ad ea quae perducunt ad aeternam salutem, aut ab ipsa auertere. Hanc descriptionem

HYPERASPISTES DIA=

culam, quum non in aliud proposuiffem, quàm ut ostens-
 fo scopo, non latius uagaretur disputatio, quàm oportet
 ret, congeritur hic quicquid in Sophistarum scholis gara-
 riri solet à pueris. Obijcitur quod non explicauerim par-
 tes definitionis, nimirum naufragum non unum uerit-
 tus, quum tamen id soleat ab alijs fieri. Solet, sed qui de
 re, parum nota, aut controuersa, disputationem instituunt
 mihi de re iam à tam multis tractata breuis conflictati-
 cula erat suscepta, nec mihi sumpsi personam è cathedra
 docentis classem discipulorum, aut scribentis commenta-
 rios in opus perplexi scriptoris, ut singule definitionis
 partes mihi fuerint, uel defendendæ uel explicandæ. Sci-
 ebam liberum arbitrium à diuersis uarie definitum, tu
 compendio definis; nomen sine re. Perlongum erat alio-
 rum definitionibus uel reiiciendis aut asserendis uel ex-
 pliandis immorari. Deceueram in hac harena non diu
 morari, & alioqui superuacaneum erat uocem notam et
 à multis definitam describere. Cur igitur definis? Non tã
 definitio uocis rationem, quã contraho ad id quod in præ-
 sentia susceperam agendum. Mentior, nisi hoc indicant
 mea uerba. Porro liberum arbitrium hoc loco sentimus
 &c. Quid significat hoc loco? Nihil aliud, quàm hacte-
 nus hic de libero arbitrio disputabimus, ne quis expe-
 tet quicquid de libero arbitrio potest aut solet disputa-
 ri. Iam quorsum attinebat hic explicare singulas definiti-
 tionis partes, quod solent ij qui pueris Aristotelem præ-
 legunt

TRI. PER ERAS. ROT.

legunt in scholis, quum ipsa disputatio progrediens id faci-
 ciat? Solent scriptores summam rei de qua loqui destina-
 runt ueluti scopum ostendere. Idem facio in Diatriba, &
 ingeritur altera calumnia sophistica. Quod definitur, la-
 tius patet quam ipsa definitio. Est enim liberum arbi-
 trium dei, quod unum uere potest dici liberum. Est ali-
 quod liberum arbitrium in angelis, & tu astringis ad
 hominis uoluntatem. Iam respondi me ideo hæc præ-
 fatum, ut ab hac conflictatiuacula excluderem disputa-
 tionem de arbitrio dei, demonum aut angelorum, præ-
 sertim quum assertio tua, non impugnet nisi hominis ar-
 bitrium. Sed grauius flagitium est, quod uox quæ definitio
 pugnat cum ipsa definitione, hoc est, quid nominis, cum
 eo quod est quid rei. Agnosco scholæ puerilis uocabula.
 Quisquis enim inquis audit liberū arbitriū, accipit pro-
 prie dici, quod potest et facit erga deū, quæcūq; liberit,
 nulla lege, nullo imperio cohibitū. Etenim si seruus qui
 degit sub imperio domini, liber dici non potest, multo mi-
 nus hominis uolūtas quæ subiecta est imperio dei. Pro-
 inde magis tibi placet, ut uertibile dicatur, quam liberū.
 Primū quod huius uocis honorē cōtendis soli deo pprie
 congruere, quale sit iā ante disaſsimus: neq; nos homini
 tribuimus arbitrium simpliciter liberum, quod ex dispu-
 tatione satis liquet. Quis igitur abuteris uoce? Ego hu-
 ius uocis repertor nō sum, quare magis deæt ut sup hæc
 re exposules cū omnibus ueteribus ac recētoribus, atq;

HYPERASPISTES DIA=

adeo cum ipso etiam Augustino, qui quum minimum
 tribuat libero arbitrio, tamen in titulis uoluminum,
 totaq; disputatione abutitur recepto uocabulo. Ceterum
 quod ais, hanc uocem omnium auribus nihil aliud si-
 gnificare, quam liberam potestatem faciendi erga deum
 quicquid libuerit &c. res longe secus habet inter Chri-
 stianos. Recte monet Augustinus, nos ad certam regu-
 lam sobrijs & proprijs uerbis debere loqui, sed ipso
 tamen qui hoc monet, quoties inuolat in libris suis no-
 men liberi arbitrij, nec ipse temperas à recepto uocabu-
 lo, quam sobrius in nouandis ecclesie uel dogmatibus
 uel uerbis, norunt qui tua legunt, & mihi nunc ocanis Au-
 gustini monita, q; ab omnibus recepta uoce sum abusus.
 deinde exigis hic dialecticā & philosophiā ethicā,
 quam soles pestem rei Christiane uocare. Sed utruq; do-
 nas & abusum uocis, & definitionem ad hominem res-
 strictam. Quid autem donas, si concedis ius publicum?
 Aut quid mihi largiris si demonstro lectori, quatenus
 sim hic loquuturus de libero arbitrio? Nihil enim
 aliud agit illa mea descriptio, nisi quod lectorem præ-
 monet, non audies hic de libero arbitrio dei, ange-
 lorum aut demonum, aut si quod est brutorum ani-
 mantium, sed de eo quod tribuitur humane uoluntati,
 nec discutiemus quid possit in rebus leuioribus, que non
 conducant ad eternā felicitatē, sed dūtaxat quid agat in
 his que pertinet ad eternā salutē. Si nō est fas de re que
piam dis

TRI. PER ERAS. ROT.

piam disputare, nisi partes illius omnes, & his adhe-
rentia persequaris, peccatū est à pluribus scriptoribus.
Si cōmode facit, qui ostendit quid lector expectare de-
beat, quid nō, quid est tandem quod mihi condonas? Sed
rursus alia calumnia definitionis. Petrus Lombardus &
Sophistæ faciunt geminam liberi arbitrij uim, discernen-
di, quæ propria est intellectus, & eligendi seu reijcien-
di, quæ propria est uoluntatis. At mea definitio tantum
attingit uim eligēdi aut reijciēdi. Itaq; diuidiatū modo
arbitriū propono. Respondeo paucis. In hac quæstione
libertatis, primas tenet uolūtas, qua, ut inquit Augusti-
nus, peccatur et recte uiuitur. Ab hac quanquā non est se-
iuncta ratio, neq; enim uolūtas proprie dicitur, quæ sen-
sum aut affectū sequitur potius q̄ ratiois iudiciū, tamē id
ponere maluimus, quod in hac disquisitione præcipuū, et
solū libertatis est apax, præsertim quū eo proposito si-
mul et illud intelligatur, quod natura præcedit, ueluti si
quis loquatur de expetēdo honesto, simul cōplectitur et
illæ quæ scernūt honestū ab inbonesto. Et in progressu
disputationis attingo quod satis est de iudicio rationis.

Nunc perinde quasi sedeamus in scholis Chryssippi, 74
ad uiuum exigitur nostra descriptiuncla. Obijcitur ob-
scuritas, & singule particule rigido examine discutuntur.
Definitio non una de causa solet adhiberi, in-
terdum quo natura rei qua de agitur possit cognosci, non
nunquā res notissima, tantū attingitur, tanquam titulo,
N 2 ueluti si

HYPERASPISTES DIA=

ueluti si quis disputet hodie de anatomia, nihil habet
 opus apud eruditos medicos definire quid sit anatomia.
 Satis est titulus. Nonnunquam additur definitio uel no-
 tatio potius, ut admoneatur auditor, quid debeat expecta-
 re quid nō, ueluti si disserturus de animalibus, ne lector
 expectet quicquid de naturis, de generationibus, de par-
 tibus, de moribus, de medicinis dici solet, sic admoneat:
 Hęc disputatio tractabit de animantibus terrestribus ac
 maritimis, sed his duntaxat quę ueneno noxia sunt.
 Nec alio consilio adhibita est nobis illa notatiuacula, in
 re iactata iam, & omnibus eruditis notissima. Sed age
 qualis qualis est, non deprecor seueram excusationem, nec
 tam reformido tuam censuram, quamuis iniquam, quam
 arbitraris. De abusu nominis iam responsum est, nec se-
 ram hoc mihi sæpius obijci. Aperta sunt hęc, ut ais, uis
 humane uoluntatis, Item qua se potest homo, item ad
 eternam salutē. Rursus obscura sunt ista, Applicare &
 auertere, Item ad eternam salutem, item perduant. Vim
 uoluntatis humane interpretaris potentiā uel facultatem
 uel habilitatem uel aptitudinem, uolendi, nolendi, eligen-
 di, contemnendi, approbandi, reputandi, & si quę sunt
 alię uoluntatis actiones. Applicare & auertere, non ui-
 des quid sit, nisi ipsum uelle aut nolle, probare aut re-
 probare, quę sunt actiones à potestate uoluntatis elicite.
 Et fingis uim illā esse mediū quiddā inter uoluntatē &
 uoluntatis actionē definitā. Et hic citatur si deo placet, re-
 gula iu-

TRI. PER ERAS. ROT.

gula iuris, ne nesciremus tibi iurecōsultū fuisse à cōsilijs
quū hęc scriberes. Scio in Pandorā istā deos omnes con-
tulisse, quod habuit quisq; præcipuū. At quid tandē præ-
scribit regula iuris? Sermonē obscurū aduersus eū inter-
pretandum esse, qui sic loquutus sit. Sed quid præscribit
regula charitatis, quā tibi uindicās? Omnia in meliorem
partē esse interpretāda, et qui firmior ac doctior est, eū
debere seruire infirmitati alienæ. Nunc uide quā absis
à charitatis regula qui superes etiā iuris regulā: illa non
uult prodesse sermonis obscuritatē ei, qui fortasse prudēs
dataq; opera sic loquutus est, ut falleret, tu dilucide di-
cta obscuras, quo locū facias calūniæ, sicuti mox aperie-
mus. Sed ad rē, hactenus tolerabilis est tua interpretatio.
Quæ ad salutē perducūt, interpretaris uerba & opera
dei, quæ offerūtur uolūtati humanæ, ut eisdem sese appli-
cet uel auerseat. Verba dei diuidis in legē & Euangelium,
lege exiguntur opera, Euāgelio fides. Negas enim te ui-
dere alia, quæ uel ad gratiā dei uel ad salutē æternā per-
ducūt, nisi uerbū et opus dei, quod gratia uel spiritus sit
ipsa uita, ad quam uerbo & opere diuino perducimur.

Sed hęc, inquis, uita uel salus æterna, res est incōpre-
hensibilis humano intellectui, perperā igitur tribuo uo-
luntati humanæ uim applicandi sese, quū nullū hominis
cor possit nosse quid hęc sunt, nisi spūs ea reuelarit. Et
Pauli testimonijs, addis argumentum ab experimētis, de
philosophis, Portio, Festo et Plinio, qui deriserūt resur-

HYPERASPISTES DIA

rectionē Euāgelio promissam. Adijcis nec hodie deesse, qui hūc articulum fidei cū fabulā rideāt, licet uox stiloq; iactitent se credere. Hactenus impia nō sunt quæ dicis, sed quæ nō ledūt meā definitionē. Porro quod optas ne ego sim eodē fermēto aspersus, libēter accipio tuā precationē, idēq; tibi uicissim precor, nisi quod istud tuū uotū suggillatio est meæ fidei. An mea fides sit sufficiēs ad salutē, uiderit dominus. Certe ficta nō est, nec aliud in corde sentio quā scribo, et quotidianis precibus interpellō Christi misericordiā, ut mihi fidē adaugeat. Miror autē, quur te huic uoto admisceas, quū profitearis te certū esse quod habeas spiritū omnia largientem, quod utinā sit uerissimū, et mea suspicio sit uanissima. Videris autē hic arte palestricā te metipsum submittere, quo me deicias, idēq; p tua solita simplicitate. Audiui⁹ callidā interpretationē meæ definitionis, ex regula iuris nimirū in me detortā, audiam⁹ nūc terribiles ἐπιφορὰς eadē arte colligētis.

96 Doct Erasmus liberū arbitriū esse uim uoluntatis, quæ potest à seipsa uelle & nolle uerbum & opus dei, quibus ducitur ad ea, quæ excedūt & sensum & aptum eius: si uero potest uelle & nolle, potest & amare & odisse, potest & aliquantulum facere legem, & credere Euāgelio: quia impossibile est, si aliquid uelis aut nolis, ut nō aliquid operis ea uolūtate possis, etiā si prohibente perficere nō possis. Iā inter opera dei quæ ad salutē perducūt, mors, crux, et omnia mala mūdi numerētur, pote-
rit hūc

TRI. PER ERAS. ROT.

rit humana uoluntas, & mortem & sui perditionem uelle. Quin omnia uelle potest, dum uerbum & opus dei uelle potest. Quid enim supest, nisi deus ipse? Quid tandem? Nihil hic tribuo gratiæ, sed libero arbitrio plane diuinitatem quandam attribuo. Accurrite omnes augures, aruspices, Nouum portentum audite. Erasmus ex nihilo deum facit. Pandite nunc Heliconæ deæ, hic patet Luthero campus expromendi tragicam faciendam. Erasmus longe superat impios sophistas, qui utauq; sentiunt, parcius certe loquuntur de libero arbitrio. Pelagianus est, imò longe superat Pelagium, quod is diuinitatem quidem tribuit libero arbitrio, sed toti. Erasmus idem tribuit dimidiato.

O cœlū, ô terra, ô maria Neptuni. Est ne amplius? est 78
excedit ipsos etiã philosophos ethnicos. Quid ita? Quia quum nondum inter philosophos conueniat, an aliquid moueat seipsum, mihi liberum arbitrium non solum mouet seipsum, idq; suapte ui, sed applicat etiam ad ea que sunt æterna, id est incomprehensibilia sibi. Horrenda narras. Sed etiam ne amplius? Est, Erasmus qui hactenus impietate superauit omnes, tandem & seipsum superat. Qui sic? Quia quū antea fassus sit liberū arbitriū inefficax esse, sine gratia, hic definit, humanā uoluntatē eā habere uim, qua possit ex sese applicare se ad ea que sunt æternæ salutis. Hic interim dissimulo, q; pro potest mutaris, efficax est, & pro inefficax posuisti prorsus inefficax,

HYPERASPISTES DIA

effiax, ut uerba magis scriuere calumnie, & scōma ne-
 gligo de ioco nominata gratia, quā hic serio loquēs pre-
 ternāsi. Venimus ad summum. Quid superest, nisi cantio
 triūphalis. Eā addit epiphonema. Vides ne mi Erasme,
 hac definitione te ipsum prodi, imprudēter credo, quod
 harū rerū nihil omnino intelligis, uel prorsus incogitans
 & contēuens de illis scribis, ignarus qd loquaris uel qd
 affirmes. Nūc audi contra Luthere donec ostendā, quam
 tum te hic prodas prestigiorū artificem, & quos fumos,
 quam horrendas, sed inanes ac uanas rerū imagines no-
 bis ob oculos offuderis. De abusu uocabuli iā sepe dictū
 est, & istā cantilenā toties frustra recinis, de dimidiato li-
 bero arbitrio modo propulimus calumniam. Quid enim
 aliud est q̄ calumnia, in mea definitione desiderare quod
 mox in definitione theologorum damnas? Sic habet tuus
 sermo. Deficiunt & in hoc sophistæ, quod libero arbi-
 trio uim discernendi bonum à malo tribuunt. Minus igitur
 peccō q̄ illi. Atqui hinc colligis me peccare grauius.
 Tantū uales dialecticā. Tu professus te crassius uelle lo-
 qui, prudēs etiā dilucidis inuexisti caliginem. Accipe igitur
 crassiora. Ego uocibus è media loquentium consuetu-
 dine sumptis, appello salutem æternā, qua fruemur iam
 immortales apud deum. Num quid hic est caliginis?
 Nam hic interim in spe sumus, & arram tenemus, pro-
 missum expectamus. Porro quæ ad hanc felicitatem
 ducunt, appello omnia per quæ sciscitatur animus
 noster,

TRI. PER ERAS. ROT.

noſter, ad qualemcumq; appetentiam illius felicitatis, ſiue ea ſit efficaꝝ, ſiue inefficaꝝ. Auertere quid ſit intelligis, quū quis oblatam gratiam negligit, magis diligens tenebras quā lucem. Quod igitur huic opponitur, uocau applicare, hoc eſt, præbere ſe gratiæ. Sed excludis, inquis, gratiam dei. Imò hæc ipſa uerba applicandi, & auertendi, ſignificant eam non excludi. Nemo ſe applicat niſi admonitus aliquo ſenſu rei expetendæ. Nemo ſe auertit, niſi ab eo quod offertur. Quum ſyllabas meæ definitionis excauteres, debebas et horum uerborum emphatiſim excautere. Simul et illud annotare, quod non dixi, poſteſt, ſed poſſit, ueluti deſiderans aliquid præter naturæ uires. Dicæ, cur non expreſſiſti gratiæ uocabulum in tua definitione, quum ante profeſſus ſis liberum arbitrium inefficaꝝ eſſe ſine gratiæ? Quin tu potius homo plenus Chriſtianiæ charitatis, quæ nihil agit perperā, interpretaris in definitione ſubaudiendum, quod in Diatriba toties inculco, cur tibi non ſufficit gratiam duobus illis uerbis ſignificatam eſſe? Quod ſi urges, cur hic non expreſſe nominari gratiam, dicam, nondum diſtinxeram gratiæ uocabulum, in gratiam naturalem, in gratiam præparantem uel imperfectam, & in gratiam efficaꝝm & abolentem peccatum. Nec ſatis etiamnum conuenit inter theologos, an ſine ſpeciali gratia poſſit homo per facta moraliter bona exambire dei gratiam efficaꝝm, nec ne. Vtriq; ſententiæ locum reliquit mea definitio, quod neu

HYPERSPISTES DIA

tram omnino refellam, licet in eam propētor, quæ plus tribuit gratiæ. Sed excludo spiritum sanctum, ut ais, cū omni uirtute sua tanquā superfluum & non necessariū. Vnde id coniectas ὡ βέλτισε? Ex una uidelicet syllaba, se. O potentem syllabā, imò illa syllaba nihil aliud efficit, nisi ut intelligas, naturæ uires non esse prorsus oculosas, quum monemur à gratia. Et si recipimus illorū opinionem, qui docent absq; speciali gratia, per naturæ uires, quæ tamen ipsæ sunt dona gratuita dei, quosuis posse eo usq; niti, ut dei misericordia non sit illis defutura, qui quod in ipsis est præstiterint, hic uerū esset quod uoluntas absq; gratia sese applicat ad ea quæ perducit ad salutem æternam. Vt enim nemo repente fit turpissimus ita paulatim & gradibus quibusdam adducimur ad perfectum dei donum: ueluti quibus in densissimis tenebris uersantibus, primum rarescit caligo: deinde dubia quædam lux procul ostenditur donec perspicue uideant. Nā hæc cōparatio placuit Augustino. Proinde inter ea quæ perducunt ad æternam salutem etiā illa numero, quæ procul admonent, quasiq; pulsant animum ad desiderium æternæ salutis. At non desiderat nisi qui nouit, & qui nouit iam habet. Imò qui desiderat, nec habet quod optat nec omnino caret. Admonet autē nos uarijs modis deus interdum per lucem naturæ, per quam intelligimus uirtutem propter sese expetendam, & turpitudinē propter seipsam fugendam, nōnunquā rebus aduersis, ^{interdū}
 lectione

TRI. PER ERAS. ROT.

lectione, aut admonitione amicorū, interim & leui sibi
 lo spūs. Augustinus anteq̄ hausisset spiritū Christi, stu-
 diose legebat epistolas Pauli, & aliquousq; profecit, p̄
 prior factus luci gratiæ. Magis aut̄ accensus est oratione
 Potitiani: ut demus hic non defuisse dei gratiam, certe e-
 rat imperfecta, nondū liberans à peccato, sed præparans
 ad uberius donū. Verum ab ea gratia si se auertisset, ip-
 se sibi fuisset causa exitij. Nunc præbuit se uocanti gra-
 tiæ & assecutus est salutem. Igitur inter ea quæ ducunt
 ad salutem, non solum pono uerbū & opera dei, & gra-
 tiā, uerū etiam naturalem appetitū honesti, qui ut in no-
 bis obrutus sit, nō tamen extinctus est, pono studiū legē
 di & audiendi, quæ prouocant ad mundi contemptum,
 pono precationes, eleēmosynas, ieiunia, sed hæc omnia
 dicis esse opera damnanda & iram dei prouocantia, tā-
 tum abest ut gratiam inuitent. Verū hoc quod assumis,
 ut ἀξιωμα, controuersam est inter nos. De Cornelio, suo
 dicitur loco. Nec enim mirū est te sic iudicare de operi-
 bus factis absq; grā, quū neges esse ullū hoīs opus bonū
 qd̄ deus opatur in nobis per grām iustificatis. Tantū ua-
 let apud te corrupta massa, ut nec deus in ea possit opus
 bonū operari, ne dicā perfectū. Vides igitur totā illā tra-
 gœdiā quā ex definitione cōcitas nihil aliud esse, q̄ ma-
 gnū grauemq; uerborū inanū sumū ac præstigiatorum
 inania ludibria si quis fixius intueatur.

Transis ad calūniandū meas distinctiones, In recēsen
 dis aliorū

HYPERASPISTES DIA=

dis aliorum opinionibus de libero arbitrio Pelagium fa-
 cio penè Euangelicum, philosophis nonnullis tribuo fi-
 dem quandam et charitatem. De Pelagio nihil refero ni-
 si quod de illo fatetur Augustinus, nec Euangelicum fa-
 cio, sed illum numero inter eos, quos ecclesia damnauit
 herescôs. Nec fingo quadruplicem gratiam, & si docen-
 di gratiam fingerem, nihil erat periculi, sed eam distin-
 ctionem ex orthodoxorum libris hausi, qui fatentur es-
 se gratiæ quicquid sumus aut possumus, tum ponunt gra-
 tiam præuenientem ac uelut inuitantem, sed hanc imper-
 fectam. Est gratia cooperans, sic enim appellat Augusti-
 nus, quæ uoluntatem nostram per primam gratiam ex-
 timulatam reddit efficacem. Est gratia quæ perficit salu-
 tis negocium. Sic enim distinguit Bernardus. Et tamen
 fateor has tres eandem esse gratiam, licet ex effectu di-
 uersis nominibus appellentur. Hæc distinctio quum ni-
 hil habeat impium, tamen tibi merito displicet, quod ni-
 hil faciat ad tuum dogma confirmandum. De philoso-
 phis testificor hoc quod scribit Paulus ad Rhomanos, nõ
 ausurus tantum illis tribuere, nisi tantum haberem au-
 thorem. Lumini naturæ tribuis tu quoq; nonnihil in fi-
 ne operis. Nam quod ex Psalmo citaram: Signatum est
 super nos lumen uultus & c. scis non esse meum com-
 mentum, & ut ingenue fateor, apte exponi de lucæ fidei-
 ita nego quod asseris, non posse accipi de lucæ naturæ: Si
 gnatum est lumen, quum deus conderet hominem ad ima
genem

TRI. PER ERAS. ROT.

ginem & similitudinem suam, per peccatum obscuratam non extinctam. Non igitur detorqueo psalmum ad rationem excæcatam, sed accomodo ad obscuratam. Si lux nature prorsus erat extincta in nobis, quomodo philosophi sine gratia dei deum cognouerunt? Quomodo tam multa prodiderunt de honesto, deq; recte uiuendo? de immortalitate animarum, de initio & fine mundi, de diuersis piorum & impiorum præmijs, de non referenda iniuria, de honesto propter ipsum expetendo, de turpitudine propter ipsam fugienda, de educandis liberis, de diligendis uxoribus, de sancte gerendo magistratu, de charitate in patriam? & in illorum uita multa leguntur facta præceptis illorum consentanea. Quod igitur flagitiū admissum est, si dixi quædam ab illis prodita, quæ consentiunt cum præceptis Euangelicis? Similiter Ethnicorum leges, nonne puniunt furta, homicidia, adulteria, falsa testimonia, quemadmodum et Mosi lex? Ex his colligo rationis lumen in illis non fuisse prorsus extinctū, & addo, non improbabile uideri, in illis & uoluntatē fuisse aliquo modo propensam ad honesta, sed inefficacē ad salutem æternam, nisi per fidē accederet gratia. De fide et charitate quam ais me philosophis tribuere in meâ Diatriba nihil assuero, quanquam & hoc disputatur à nonnullis, quæ fides suffecerit idiotis Iudæis, & nūc qua sit fides, qua Ethnicus seruari possit. Distinctionem de triplici lege nature, operum et fidei fictam fabulam appellas.

HYPERSPISTES DIA=

pellas. Primum de lege naturæ nulla est dubitatio, quod
 differo de lege operum & lege fidei, ex Augustino sum
 pferam, qui in libro quem inscripsit de litera & spiritu,
 iuxta Pauli sententiam distinguit legem operum siue fa=
 ctorū à lege fidei. Legem factorum uult esse legem Mo=
 si, tabulis inscriptam, præcipientem absque gratia. Le=
 gem fidei uult esse nouum testamentū, quod quanquàm
 eadem præcipit quæ lex operum, tamen addita gratia si
 dei facit præcepta mollia. Et inter multa sic dicit. Quod
 operū lex minādo imperat, hoc fidei lex credēdo impe=
 trat. Ac paulo post: lege operū dicit deus, fac qd' iubeo.
 Lege fidei dicitur deo da quod iubes. Rursus aliquanto
 post, quū in tabulis scribuntur opera charitatis, lex est
 operū, & litera occidens præuariatorem. Quū autē cha=
 ritas diffunditur in corda credentium, lex est fidei &
 spiritus uiuificans dilectorem. Hæc ille. Non equidē dā
 no sententiam eorum, qui legem uolunt esse præcepto=
 rum, Euangelium promissionis & consolationis, ita ut
 utrumque sit in utroque, hoc est, Euangelium sit etiā
 in lege Mosaiæ, & lex sit in Euangelio: sed Augu=
 stinus, quanquàm non ita multum abest ab hac sententia
 tamen non uidetur prorsus idem sentire. Nam eodem in
 opere distinguit uetus testamentum à nouo, genere pro=
 missorum, quod illic promittantur temporalia, in Euan=
 gelio æterna. Verba Augustini sic habent: Sicut ergo lex
 factorum scripta in tabulis lapideis, mercēsque eius ter=
 ra illa

TRI. PER ERAS. ROT.

ra illa promissionis, quam carnalis domus Israël, quum ex Aegypto liberata esset, accepit, pertinet ad testamentum uetus: ita lex fidei scripta in cordibus, mercesq; eius species contemplationis, quam spiritualis domus Israël ab hoc mundo liberata percipiet, pertinent ad testamentum nouum. His consentanea dicit enarrans ex Euangelio Ioannis hæc uerba. Sed unigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hæc quum imitarer, tamen accedo propius ad eam sententiam, quam uos probatis quam Augustinus, inter alia sic loquens Moses dicit: Ne committas adulterium, si commiseris lapidaberis. Sed quid dicit lex fidei, quæ iubet diligere inimicos, quæ iubet tollere crucem quotidie, quæ iubet contemnere uitam? Nolite timere pusillus grex, uestrum est enim regnum cælorum, & confidite quia ego uici mundum, & ego uobiscum sum usq; ad consummationem seculi, &c. Vides ut ostensurus quid sit lex fidei, proferam uerba fidei & consolationis. Nec hoc erat hic propositum quibus modis discerneretur lex uetus ab Euangelio, sed in hoc obiter adhibita est hic distinctio, quo facilius lectori commonstrarem, naturæ lucem obscuratam, illustrari per fidei donum, & uoluntatem corruptam corrigi per charitatem. Arbitror lectori perspicuum esse factum, quam adhuc nihil sit commissum in Diatriba, quod reprehensionem mereatur, nisi quod tu male narrando nihil non deprauas quo minus habemus tibi fidei sacras literas

ENARRANS

HYPERSPISTES DIA=

enarranti, quod in his deprauandis cōperiamus, quānt
 sis male fidei. Nūc uide quantam de nihilo suscite tra=
 goediam. Hæc sunt tua uerba. Quæ si quis Christianus
 omnia conferat, cogetur suspicari te ludere et ridere Chri=
 stianorum dogmata & religionem. Nam tantam ignorā=
 tiam ei tribuere, qui sic nostra omnia perlustrauit, tanta
 diligentia et memoria conseruauit, mihi planè est difficil=
 limum. Hactenus tua. Cur crimen tam atrox impingit=
 tur? Quia Pelagium feci penè Euangelicum, id est, hæ=
 reticum. Quid enim aliud est penè Euangelicum esse?
 Ethnicis nō dicimur penè Euangelici, qui procul absunt
 ab Euangelio. Sed Arrius fuit penè Euangelicus, qui
 sua dogmata per Euangelium confirmabat. Deinde fuit
 or̄ in philosophis rationem fuisse obscuratam, non extin=
 ctam. Nam de multis bene iudicarunt per lumen natu=
 ræ, uoluntatem item non penitus corruptam, quā in his
 appareant naturales quidam nisus ad honesta: pro quib=
 us tu supponis fidem & charitatem. Distinxi triplicē
 legem, naturæ, operum, et fidei. Legem naturæ nemo ne=
 gat, reliquarum duarum discretionem hausi ex Augusti=
 no. Dixi in philosophorum opinionibus ac præceptis es=
 se quædam consentanea dogmatibus ac præceptis Euan=
 gelicis. Psalmi quarti uersiculum: Signatum est lumen,
 &c. sic applico ad lumen naturæ, ut non negem recte in=
 terpretari de fide, p̄ quā naturæ lux adiuuatur. Post hæc
 tam horrenda crimina sequuntur illa quæ modo recitui.
 Que

TRI. PER ERAS. ROT.

Que si quis Christianus &c. Sed ubi commonstras nobis istum Christianismum? In uestra ecclesia uariant sententiae, in nostra nulli sunt, si tibi credimus, denique doctores nec sanctos nec Christianos, nec ecclesiam ostendi posse. Porro quum charitas Christiana nesciat suspicari malum, quis erit iste Christianus absq; charitate tam male suspicax, ut ex bene dictis cogatur suspicari, me ludere & ridere Christianorum dogmata, & religionem? Citius arbitror hoc suspicatos Christianos, si deserto ecclesiae consortio, tua dogmata propugnarem. Quam uero maliciosum hic prodis calumniandi studium, hactenus nihil sciui, sed incogitans, imprudens, ignorans loquor omnia. Hic quo nouae calumniae facias locum, non potes mihi tribuere tantum ignorantiae, sed mauis scientiam ademptam reddere, quo crimen grauius hereat in me irrisae religionis, & Christianorum dogmatum. Quae sunt autem ista uestra, quae tanta diligentia perlustrauim memoriaq; teneo? Tuane dogmata? Vix ullum tuorum librorum potui perlegere, tanta est ibi loquacitas, & insatiata conuiciandi libido. Et doctissimus sit oportet, qui tua intelligat, quae sine tuo spiritu intelligi non possunt. Et haud scio an Christianorum dogmata putes non alia esse quam tua. Ego de fidei catholicae decretis putabam te loqui, illa certe non irrideo, nec unquam mihi fuit ille animus, gratia deo, licet uitam exarsare nec possim nec uelim. Sic tu me nunc alium, nunc alium fingis, utcumq; tibi uideor

O idoneus

HYPERASPISTES DIA=

idoneus ad calumniam. Quot conuitijs in tuo debaccha-
 tus es in Scepticum animum? Quoties criminatus es,
 quod in Diatriba nihil asseram? At idem paulo post om-
 nium optime facio, qui nihil asseram, sed studio queren-
 di ueri tantum disputem, discendi cupidus. Ita tibi constas
 in calumnijs, ut ex eadem re geminum crimen elicias. Et
 perinde quasi parum sycophanticum sit impegnisse cri-
 men impij blasphemij; an mi, reprimis te ipsum: sed in-
 terim (inquiens) abstinebo, indicasse contentus, donec
 occasio dignior sese obtulerit. Ac mox audio, mi Eras-
 me, & amanter admoneor ne sim de illorum numero,
 qui dicunt, quis uidet nos? Hæc antio tibi potius canen-
 da est, qui quum talibus strophis ludas, arbitraris te sal-
 lere, nec deprehendi spiritum tuum. Ne sic, inquis, tentes
 nos. Si ego te tento qui citra conuicium tecum disputo,
 quum non irritaris in illos, qui magnis uoluminibus te la-
 cessunt ac lacerant, non disputantes ut ego, sed proprijs
 cognominibus te tuaq; dogmata appellantes? Quod si
 illos negligis, quod sint extra ecclesiam tuam, quando
 Paulus non dignatur de his qui foris sunt iudicare, ego
 semper à tua ecclesia fui alienus, non minus quam illi.
 Quin seuis in illos, qui libris æditis palam debacchatur
 in tua dogmata, quum hæctenus professi sint tuam ecclesi-
 am? Paulus nullos tradidit satane, nisi qui desererāt ab
 Euangelio. Hoc mihi non potes obijcere. Semper ead-
 dem, tum scripsi, tum dixi, tum sensi. Toties obijcis
 ecclesia

TRI. PER ERAS. ROT.

ecclesie Rhomanæ tyrannidem, quæ si qua est, longo temporis progressu irrepfit, sensim alentibus eam opibus, potentiaq; mundana. Verum isti animo quem spirant tua scripta si accederent opes, auctoritas potentiaq; Rhomanorum pontificum, satis appareret, quid nobis sit expectandum. Mitteres huc, ni fallor, satellitū tuum atq; armatas copias, aliquanto inclementius tractatus abs te dissentientes ferro, quàm nūc tractas calamo. Et ubi est interim ille mirabilis Euangelista, qui solo gladio spiritus, quod est uerbum dei profitebatur se uindicturum Euangelium aduersus portas inferi? Ad calumnias, ad conuicia, ad minas descendis totus, & tamen uis uideri simplex, purus, nec affectibus humanis duci, sed spiritu dei. Recte docēs, deum oportere iustum credi, etiā nisi nec lux naturæ, nec lux gratiæ comprehendat eum esse iustum, at non recte postulas idem ius tibi.

Porrò autem, multo grauius etiam peccatum est in distinguendis opinionibus, quandoquidem ex una facio tres. Quod quidem uel insaniæ, uel temulentie uicium est, ex uno uidere plura. Imò plures opiniones recenseo quarum prima est Pelagij, quam ut damnatā relinquo. Secundo loco recito sententiam eorum, qui sic minimū tribuunt libe. arb. ut tamen non prorsus tollant. Dicunt enim ipsum nihil efficaciter posse, nisi adsit gratia, uel extimulans, siue operans, uel cooperans, uel consummans, & tamen in his omnibus fatentur uel applicationē

81

1

2

O 2 siue con

HYPERASPISTES DIA

sue conuersionem humanæ uoluntatis, uel cooperatio-
nem, nimirum ponentes aliquam humanæ uoluntatis uim
quæ non nihil agit cum agente gratia. Hæc est opinio uel
Augustini, uel Thomæ sequentis Augustini sententiam
quatenus minimum tribuit libero arbitrio. Et hanc uoco
probabilem, eo quod relinquat homini studium et con-
tum. Atque hic multam uerborum turbam offundis, quo
modo non imputetur quod est imputandum, et quomo-
do dicatur aliquid posse quod ex se nihil possit, quum ego
in disputatione huiusmodi difficultatem palpabiliter, ut
aiunt, expediam.

3 Tertiam quam recenseo, facio Carolstadij, qui non tol-
lit omnino liberum arbitrium, sit interim fas hoc abuti
uocabulo, quod si quis malit appellare Beta, aut Delta,
mea nihil refert, sed negat in bono opere quicquam age-
re, simpliciter pati, adeo ut gratia non operetur per uo-
luntatem nostram, sed in uoluntate tantum patiente.

4 Quartam facio tuam, qui progressu tuæ assertionis
negas quicquam in rerum natura esse lib. arb. nec in bonis
nec in malis quicquam agere uoluntatem nostram, sed
absoluta necessitate fieri omnia. Hanc appello omnium
durissimam, profiteorque mihi cum Carolstadij, tuaque opi-
nionem potissimum esse conflictandum.

5 Nec prætereò Scoti opinionem, quæ putat per operam
moraliter bonam, per influxum nature communem, ho-
minem posse dei gratiam efficacem promereri de congruo,
quod dei

TRI. PER ERAS. ROT.

quod dei benignitas non patiatur quenquã interire, qui modo præstiterit quod in ipso est, non quod suis uiribus assequatur salutẽ, sed aliquo pacto fiat capax diuinę gratię. Hanc opinionem quoniam ecclesia, quod quidem sciam, nondũ reiecit, ego nec defendo nec explodo. Ergo sepositis opiniõibus Pelagij & Scoti, doce reliquas tres tantum uerbis disfidere. Prima, nimirum Augustini fatetur arbitriũ siue uoluntatem suis uiribus posse ad male agendum, nec facit hic solum deum agentem, uoluntatem tantum agi, quod tu doces, & hactenus cum Augustino sentit Carolstadius, abs te dissentiens. Etenim quũ Augustinus appellat gratiam cooperantem, utiq; sensit operari nostram uoluntatem aliquid. Deinde dum ponunt gratiam extimulantem sed imperfectam, non excludunt conuersionem & auersionem, quum tu prorsus excludas utrunq; inducta rerum omnium absoluta necessitate. Nec enim pugno cum tuo axiõmate quod asseris, sed cum tua palinodia, qua corrigis quod initio dixeras: liberum arbitrium nihil ualere nisi ad peccandum, et probas Vuicleui dogma. Et qui primę sunt sententię faciunt arbitrium uiciatum, uulneratũ, aut claudicans, non extinctum. Manet igitur aliquod iudicium, sed imperfectum, manet uis, sed inefficax. Vides igitur nõ esse eandem sententiã alijs uerbis tractatam, ut tu fingis. Sed primam opinionem, quam aio probabilem, confers cum mea definitione, interim exclusa opinione eorum,

HYPERSPISTES DIA

qui per opera moraliter bona, sine speciali gratia putant
 dei bonitatem prouocari ad conferendam gratiam. At qui
 sic temperavi definitionē, ut huic quoq; sententię, quo-
 niam damnata nondum est, pateret locus. Sed sige re-
 iectam Scoti opinionem, sit prima Augustini, qui facit
 extimulantem gratiam, non excludit applicationem &
 auersionem. Pharao pulsatus cœperat resipiscere, & ni
 se auertisset ab extimulante gratia, non uenisset in pro-
 fundum malorum. Demus & hoc iuxta Bernardum, to-
 tum initium deberi gratię. Certe quum nostra uoluntas
 operatur cum operante gratia, applicat sese ad gratiam,
 nature uires ad gratiam operantē accommodans, uelutē
 quū oriente sole, aperimus oculos: rursus auertit sese,
 uelutē quū exorto sole, claudimus oculos. Ostende igitur
 Luthere oscitantia uel hebetudinem iudicij mei. Sic agis
 Dicis primam opinionē probabilē, quę fatetur lib. arbi-
 peccato uiciatum, non posse uelle bonum sine gratia. Et
 definitio tribuit illi uim applicandi sese ad bonū uel auer-
 tendi à bono sine gratia. Definitio, inquis, affirmat, quod
 exemplum eius negat etc. quę tu satis loquaciter ac pro-
 caciter. Audi contra subtilitatem tuę calumnię. Definitio
 liberum arbitrium in genere, uel ut erat conditum, uel
 ut est in liberatis per gratiam, uel ut est claudicans
 in his qui nondum liberati sunt à seruitute peccati, quid
 hoc ad primam opinionem, quę pars tantum est eorum
 quę complectitur definitio: Nec definitio excludit gra-
 tiam spe

TRI. PER ERAS. ROT.

tiam specialem, nisi recipimus opinionē Pelagianæ proximam, quæ si tibi nō probatur, mihi tamen licet huius uti præsidij in argumentando. Nec uideo periculum, etiamsi quis eam tueatur. Deinde non animaduertis, quod facio duplex uelle, siue duplicem nisum ad honesta, efficiam & inefficiam. Inefficax est etiam in obnoxijis peccato, per influxum communem iuxta quosdam, iuxta alios non sine gratia, sed imperfecta quæ nondum quidem abolet peccatum, sed tamen præparat ad efficiam gratiam. Nec me mouet, quod tu nihil pateris esse medium, sed aut deum facis sefforem, aut satanam, impudenter enim adducis ad me refellendum, quod erat euincendum. Meministi quod diximus de lumine, & Euangelicus ille cæcus primum nihil uidet, deinde uidet homines uelut arbores ambulantes, mox clare cernit omnia.

Verum hæc aliàs, nihil enim hic assero. Iam uides ex his quæ diximus soluta, quæ proximo capite repetis & inuincas, non absque petulantia conuiciorū. Accipis unam partem definiti, hoc est, liberū arbitrium peccato uiciatū, & cum hoc confers unam opinionem. Applicare se ad bona, bonum est, igitur liberum arbitriū potest ex se bonum. Fateor si loquaris de bono morali, fateor rursus, si loquaris de bono pietatis, modo coniungas gratiam præparantem siue extimulantem: ueluti quum ex lectione sacra aut ex audito Ecclesiasta, sentimus animi motum ad amorem pietatis, & odium turpitudinis. Hanc non

HYPERASPISTES DIA-

excludo nec in definitione, nec in recensendis opinionibus. Tantum excludo Pelagij sententiam, Carolstadij et tuam. Vbi sunt igitur duo libera arbitria inter se pugnantia? An secum pugnat genus, quod in se complectitur diuersas species, & negabis asinum esse animal, quod ex ratione differentie ac proprij pugnet cum homine? Aut ex una crumena, faceres duas, quod in eadem sit aurum et argentum? Non hic igitur captus est Proteus, sed ipse Proteum agis studio calumniandi, te ipsum uertens in omnia, quum libet, me quoque subinde alium atque alium faciens, utcunque tibi uideor accommodus calumnie tue spiculis. Fateor secundum unam opinionem hominis uoluntatem peccato corruptam, quatenus corrupta est, non posse se flectere ad bonam frugem sine speciali gratia, siue illa sit efficax, siue extimulans. Fateor in his qui per baptismum & fidem liberati sunt, uoluntatem hominis ex se esse proniorē ad malum quā ad bonū. Et fateor secundū unam opinionem, uoluntatē humanam ex nature uiribus se posse conuertere ad studia, conatus & opera: quae si quis contendat esse mala & iram prouocantia, negabimus: si quis neget esse bona, quod absque gratia facta, concedemus, si modo fatetur moraliter bona, prouocantia dei gratiam efficacem. Non igitur mecum pugno, si iuxta diuersas sententias diuersa dico. Non dū enim hic pronuncio quid sentiam, sed rudi lectori futurae disputationis materiam congero. Proinde triumphus quem

TRI. PER ERAS. ROT.

quem hic agis, reseruandus erat tibi circa finem disputa-
tionis, ubi pronuncio quæ sententia mihi ex omnibus po-
tissimum arrideat. Hic tantum accingor ad pugnam.
Quando uero in te uociferatus sum, quod fatereris libe-
rum arbitrium obnoxium peccato, non posse se flectere
ad meliora sine auxilio gratiæ? Quin illud potius dam-
nauit, quod docet nullum esse hominis arbitrium, nec in
bonum nec in malum, neq; prorsus quicquàm operari,
uel bonæ rei uel malæ, neq; cum gratia, neq; sine gratia,
quod nusquàm legis apud Augustinum. Deniq; quum
hic tantum uerborum incassum fuderis, planeq; quod
aiunt, aërem uerberes, tamen tuo more quasi se stren-
nue gesta triumphum adornas. Et uereris, ne nemo tibi
sit habiturus fidem, referenti tantas absurditates, tam
multa inter se pugnantia. Legatur, inquis, hoc loco Dia-
triba, & mirabitur, legatur, inquam, hoc loco Diatriba,
& protinus mirabitur, qui legerit in Euangelij præcone
tam maliciosum calumniandi studium. Tedet cætera re-
ferre, quæ illic gloriose ætonas. Similis intemperantiæ, 83
sunt quæ congeris proximo capite, qui consistit ut agat
aliquid liberum arbitrium, & tamen summa totius im-
putetur gratiæ. Istud quum in fine disputationis multis
uerbis explicem, quid opus erat hic tempus inanibus uer-
bis terere? Imputari non debet, quia quicquid potest ho-
mo nature uiribus, gratuitum dei donum est. Nec hic
opus est cōmento dialecticorum de uoluntatis humanæ
O s uelle

HYPERSPISTES DIA

uelle absoluto, nullo boni maliue habito respectu, quod
 hic damnas, probaturus si pro te faceret. Quid enim ab=
 surdi, si quis docendi gratia proponat absolutum, quod
 in re absolutum non est? Quomodo igitur philosophi di=
 sputant de prima materia, deq; puris elementis, & ma=
 thematici de formis abstractis à materia? Nec tam impro=
 babile est, quàm tu uideri uis, si quis tribuat uoluntati
 nostræ uelle purum, sic ut obiectum non consideret sub
 specie boni aut mali, sed entis tantum, aut alicuius quod
 per se medium sit, etiam si non desint qui negant quicquã
 esse medium. Quàm ubiq; molesta tua loquacitas, ut ar=
 bitrer nullum Bolanum esse cerebri tam felicitis, ut tuum
 æs uere Dodoneum ferre possit, quum extra rem dicas
 85 omnia, nec tamen ullum facias dicendi finem. Exaustisti
 primam opinionem, quæ est Thomæ uel Augustini,
 quum tu nunc secundam facias Augustini, quæ est Ca=
 rolstadij, qui negat hominis uoluntatem in bono opere
 quicquã agere, in malo fatetur. Atq; hinc conijare li=
 cet quàm dextre rem tractes, qui confundas etiam senten=
 tiarum distinctiones, ego inter eas quas non reijcio, Pe=
 lagianæ sententiæ oppono sententiam Augustini ut lon=
 gissime discrepantem: comparo sententiam Scoti, ut pro=
 xime accedentem. Relege Diatribam, & sic comperies.
 Augustini sententiæ subijcio Carolstadij, quam appello
 duriozem, eam tu nunc uelut multiloquio temulentus fa=
 cis Augustini. Tertio loco pono tuam & Vuycleui, quã
 appello

TRI. PER ERAS. ROT.

appello durissimā, cum postremis duabus dico potissimū
 mihi pugnā fore, hoc est, cū Carolstadij actua. Restitui
 te in uia. Nunc superest ut nobis demonstres duas poste-
 riores opiniones easdē esse cū prima. Augustinus dum
 ponit gratiā cooperantē, fatetur & lib. arb. aliquid age-
 re in bono opere. Carolstadius affirmat nihil aliud quā
 pati. Tu doas nec in bono nec in malo quicquā agere,
 nec ante gratiā nec post gratiā, sed prorsus ac simplici-
 ter esse uocabulū inane, hęc sententia cū prima pugnat
 & plus dicit q̄ secunda. Et hic prorsus & ὅvov quod
 aiunt delapsus, uel & πὸ v̄ potius, nec intelligens quid
 loquaris, deierationibus agis. Testor, inquis, deū nihil
 aliud uolui dicere, nec aliud intelligi per uerba duarū po-
 stremarū opinionū, quā id quod dicitur in prima opinio-
 ne, nec Augustinū aliud uoluisse arbitror, nec aliter ex
 ipsius uerbis intelligo, q̄ quod prima dicit opinio, ita ut
 tres opiniones à Diatriba recitatæ apud me nō sint nisi
 una illa mea sententia. Si quid à me tā sine mente dictū
 fuisset, quā ista dicuntur tibi, quibus conuicijs me urge-
 res? Quando faceres insultandi finem? Nec tamen desis-
 nis terguersari, & redis ad ueterem causationem no-
 minis, quam sepius iam exclusimus, nec uno respondi-
 mus modo. Videris ipse sensisse errorem tuum, nec ta-
 men libuit dispūgere quod scripseras. Proinde ab hoc ca-
 pite nō discedis, ut soles triūphabundus, sed ueluti gallus
 demissis alis temet subducis. Si hic inquis, erro, reuoct
 qui potest

HYPERASPISTES DIA

qui potest, si sunt hæc obscura & ambigua, illustret & stabiliat qui potest. Hic reprehensorem admittis & illustratorem, quum in fine repellas omne iudicium.

86

Attamen proximo capite resumis animos. Sed factis-
sant, inquis, monstra uerborum. Quis enim ferat istum
abusum loquendi? Totidem uerbis tibi tuas uoces recinit
echo. Sed factis-ant monstra uerborum, quis enim ferat
istum abusum loquendi? De abusu receptæ uocis litiga-
cum Hilario, cum Ambrosio, cum Augustino, cum Hie-
ronymo. Hic proposueras te dicturum tres opiniones
nihil inter se discrepare, & hoc omisso cauillaris de no-
mine liberi arbitrij. Nec adhuc desinis affirmare quod
est manifeste falsum. Itã ne est eadẽ sententia, lib. arb. co-
operari gratiæ, et tantũ pati in opere bono, in malo tan-
tũ agere, & nec in bono nec in malo quicquã agere, sed
deũ solũ operari quicquid agitur seu boni seu mali? Tu
sic colligis: Post peccatũ uoluntas hominis non est libe-
ra nisi ad malũ absq; gratia, igitur amissa libertate succ-
edit seruitus. Negari nõ potest. Vbi seruitus est, ibi est me-
ra necessitas, & ubi necessitas, ibi nihil agit lib. arbitriũ,
si nihil agit, patitur tantum. Tua grammatica non potest
amissam sanitatem uocare sanitatem. Verum ut simul &
tiam, proponam rei summam nudis aphorismis: Volum-
tas in homine, quemadmodũ & in angelis, sicut erat con-
dita, libera erat ad bonum et ad malum, sicut adherere
potuerit

TRI. PER ERAS. ROT.

potuerit oblatæ gratiæ, sine speciali præsidio nouæ gratiæ, ac semet auertere potuerit à gratiâ.

Post lapsum primorum parentum naturæ libertas uiciata est, non extincta. Resedit autem in illis aliqua scintilla rationis discernens honestum ab inhonesto, item aliquis nisus uoluntatis, refugiens à turpitudine, & quodammodo gestiens ad honesta.

Verum hic nisus & ratio inefficax est sine speciali gratiâ, iuxta quosdam: iuxta alios tantum ualet, ut per opera moraliter bona possit de congruo promereri gratiam uel præparantem, uel etiam iustificantem: quam sententiam non arbitror ab ecclesia damnatam, licet nec illam superiorem improbauerit: sed hic permittit unum quenq; abundare in suo sensu.

Liberati per gratiâ sunt in eodem statu, quo fuit homo primû conditus liber, uidelicet ut se possit applicare ad oblatam gratiâ, & possit auertere se ab eadem, nisi quæ ex peccato Adæ, aut ipsius etiâ resideat in eo caligo quædam rationis, & procliuius ad quædam peccandû, quæ tamen non adimat libertatem, sed exerceat pietatem.

Hæc applicatio aut auersio locû habet ad utranq; gratiam, extimulantem quam diximus, & iustificantem. Applicat aut sese uoluntas, quæ se præbet gratiæ, simulq; nature uiribus nititur ad eadem, ad quæ uocat gratia: Auertit sese, quoties neglecto spiritus sibilo, uertit sese ad cupiditates carnis. Itidem gratiæ iustificanti applicat sese,

quum

HYPERASPISTES DIA=

quum illi in sese potenter operanti, pro naturæ uiriculis cooperatur, & auertit sese, quū neglecto dei dono reflectit sese ad carnem.

Ad has omnes opiniones, quarum nulla damnata est ab ecclesia, ni fallor, & ad omnem hominis statum quadrat mea definitio, quam ideo feci generalem, ut omnia complecteretur quæ sunt probabilia. Nihil igitur agis, cum hanc aut illam opinionem urges cum definitione aliò detorta.

Pone hominem in statu quo fuit conditus, quadrat definitio. Hic tu urges lib. arbi. post lapsum uiciato. Pone eum in eo statu in quo est adolescens, qui puer per baptismum accepit habitum fidei, & purgatus est à peccato proptoplasti, necdum admisit aliquod crimen per quod amittitur gratia, quum tamen iam per ætatem habeat mali boni; discretionem, quadrabit mea definitio, poterit enim sese applicare ad gratiam, & auertere à gratia. Applicabit autem, si naturæ uiribus eodem contendat quò ducit gratia: auertet, si sprete dei gratia deflectat ad carnem.

Deniq; pone hominem in eo statu, in quo fuit Adam post uiolatum dei præceptum, hic fortasse uidebitur non quadrare mea definitio, quod semel addictus peccato, nihil aliud possit quàm seruire peccato. Vbi igitur uis applicandi et auertendi? Iuxta quorundam, inquam, opinionem residet aliqua libertas, qua ex naturæ uiribus absq; speciali gratia per opera moraliter bona possit exambire gratiam

TRI. PER ERAS. ROT.

gratiam iustificantiē. Hic oppones tua paradoxa, sed ista tibi probanda sunt priusquā nos per illa coarguas. Iuxta aliorum opinionē, quæ est Augustini, potest applicare sese ad gratiam extimulantē ac reuocantem, ac rursus eā spernere. Vides hic aliquid libertatis: Rursus potest se præbere gratiæ iustificanti, potest ab ea sese auertere. Et fortasse non absurdum fuerit ponere medium quendam statum inter iusticiam et iniusticiā, ueluti quū homo naturæ uiribus cōtendit ad promerendā gratiam, uel excitatus gratiæ stimulantē, quam imperfectam dicimus, applicans naturæ uires ad eam gratiam, contendit ad innocentiam. Is nec omnino uidetur iniustus, qui tædio suæ iniquitatis contendit ad iusticiā: nec omnino iustus, qui nondū assequutus sit innocentiam. Et in huiusmodi statu medio diuus Augustinus uidetur ponere Cornelium, in quo fuit utrunq; sed imperfecte: ueluti qui properat ad asyllum, nec omnino tutus est, nec prorsus hæret in periculo, sed quò longius recedit à periculo, hoc saluti propior est. Hic octines subitum raptum spiritus, quem ego non nego, sed loquor interim non quid aliquando faciat aut facere possit deus, sed quid generaliter faciat in nobis. Quanquā hac de re suo dicitur loco. Cum his confer tres illas sententias, quas tu conflas in unam, inuenies solam primam esse ueram. Etenim Augustinus quū facit gratiam operantem & cooperantem, satis fatetur esse liberum homini applicare se ad gratiam extimulantem, si

HYPERASPISTES DIA

tem, si naturæ uires ad eam accommodet, eum conatum
 imperfectum adiuuat & absoluit gratia cooperans, quæ
 cooperans non recte diceretur, si nihil omnino operare-
 tur nostra uoluntas, quod negat Carolstadius. Multo mi-
 nus uerum est quod tu asseris, hominis uoluntatem nec
 in bonum nec in malum quicquàm posse, sed meræ pu-
 ræq; necessitatis esse omnia. Nam hanc opinionem uoco
 tuam, quam in Vuyeleuo damnatam probas. Quid igitur
 restat nisi nominis controuersia? Liberum arbitrium
 proprie congruit deo. Esto, sed sic abutimur alijs nullis
 nominibus, sapientis, boni, potentis, immortalis. Verum
 quum est per peccatum amissa libertas, iam inane no-
 men est, quemadmodum in ægroto amissa sanitas, non
 est sanitas. Fateor hic aliquæ abusum uocabuli, sed quem
 mihi non debes imputare, nec tamen absurde manet in
 peccatore ratio nominis: quemadmodum in bello captis
 ingenuis manet libertatis appellatio, propter natiuam
 conditionem, & spem redituræ pristinae libertatis. Deni-
 que propter reliquias pristinae libertatis, quæ resident in
 homine, etiam post admissum peccatum: quæ non ideo mi-
 libertatem, satis est q̄ aliquid agant suis uiribus, & perire
 gant etiam auxilio gratiæ. Tu perditam sanitatē moram
 facis. Manet in ægroto nonnulla naturæ uis, ut cumq; pu-
 gnans cum morbo, sepe uiuans absq; medici presidio.
 Sic rationē à peccato facis omnino cæcam, ego lippientiē,
a it luscio

TRI. PER ERAS. ROT.

aut lusciosam facio. Neq; enim prorsus cæcus est, qui ob
 pituitâ cæcutit, neq; prorsus mortuus est, qui cū morbo
 luctatur. Iã si placet accerse cōmodum illū congerronem
 sophistā, eiq; propone collationem de lapide, qui natus
 ui fertur deorsum, sursum uero non nisi uiolento impul
 su, & roga an lapidi tribuat liberū arbitrium, fortasse
 non tenebit risum, & respondebit: Lapidem esse qui ta
 lia percontetur. Lapis enim, sicut omnia graua que ra
 tione carent, non habet nisi unicum impetum natu
 ralem: at liberum arbitrium ut conditum est, erat utroq;
 uertibile. Dicis de corrupto loquimur, seruus si mo
 do in disputando memineras tale fuisse conditum, &
 hinc nominis rationem manere, licet re partim amissa.
 Post peccatum autem originis, sed magis etiam perso
 nale, ut libertas non est in totum amissa, ita non est ab
 soluta seruitus. Cæcutientia inducta est, nō cæcitas, clau
 dicatio inducta est, non exitiū, & uulnus inflictū est, nō
 mors, et lāguor accessit, nō interitus. Manet enim aliqua
 rationis scintilla, manet aliqua propētio uolūtatis ad ho
 nestā, licet inefficax. Nec ideo nihil est, quia per se non
 sufficit ad recuperandam pristinā libertatem: sed ut uul
 ueratum ac languidum, non ualet quidem quod poterat,
 ueruntamen uirium qualescunq; reliquias accommodat
 erigenti gratiæ: nisi forte dicis puero nihil esse uirium,
 quod solus nequeat mouere plaustrum, quod facit conui
 tus robustiori. Quare seruus lapideis hominibus istam

HYPERASPISTES DIA

de lapide comparationem, neq; proferas huc tam ridiculas collectiones: Nullum est omnis, & nihil est omnia. Quid autem si Scoticus sit ille sophista? Nonne statim obturabit tibi os? Nisi forte commodum uocas, qui comode respōdeat ad tuas percōtationes. Postremo quod ad uocem attinet, Thomas fortasse concederet, post peccatū nō dici pprie liberū arbitriū, sed idē simpliciter nihil esse, aut nihil agere cū agente gratia, negabit. Hæc sunt quæ in uestibulo disputationis lectori proposueram, quo paratior esset ad reliqua percipiēda. Nā rudioribus illa scribere me sum professus, & tu nondum opinor lætā tota Diatriba, sic cum hac parte congrederis, quasi iam pronunciarim. Eadem iniquitate discutis testimonia scripturarū à me tractata, quasi in singulis definirim. Imò testificor me proponere hinc atq; hinc diuersa testimonia diuinæ scripturæ, quæ uidentur inter se pugnare, & illæ sequelæ quas tu sic exagitas, non sunt definiētis, sed argumentantis, nō docentis, sed pugnantis, ut ex collisione testimoniorum & interpretationum eluēsat ueritas. Et interim utor iure pugnantium, iniquum petens nōnunquam, ut æquum feram. Etenim qui pugnat, frequenter hoc agit, non ut pronunciet quid ipse sentiat, sed ut illaqueet ac prosternat aduersariū. Proinde non raro falsis assumptionibus utitur, sed ab aduersario concessis, et ex his colligit, plusquā habet ueritas, quo magis aduersarius intelligat se esse uictū, iāq; cōtrā pugnare desinens,

TRI. PER ERAS. ROT.

desinens, cupiat doceri. Tum qui docet longe alijs modis agit, quam dum pugnabat. Sed iam dudū ipsa temporis angustia cogit me disputationem hāc abrumpere. Quod superest accuratius & per ociū tractabitur. Et uide, te quæso, quantum temporis, quantum chartarum & opere nobis iam perijt, in resellendis tuis cauilis, conuicijs & calumnijs. Poteras tua cum laude, nemine leso, fortiter tueri dogma tuū, idq; merebatur meæ Diatribæ modestia, quæ quo magis friget ac sterit, sic enim interpretaris meā ciuilitatē, tanto minus merebatur tā impotentē calami tui seuitiā. Nūc dū nihil nō torques ac rapis ad calumniam & conuicia, perdis bona ex parte & tuum & meū & lectoris ociū: & adeo nō cōciliās tibi fidē, ut dū hic declaras animi tui morbum, etiā illa fidē careāt apud plurimos, quæ recte uel doas, uel mones, uel inculcas, qualia fateor esse permulta in scriptis tuis. Nā quæ res inuitabat te, ut hoc quoq; calūniareres, de quo nunquam mihi uenit in mentē? Ais à me morderi rideriq; canonem Hebræorū. Hoc est unū calūniæ caput. Alterū est quod cū ambiguo scōmate uoco canticū anticorū, canticū amatorium. Tertiu, quod prouerbia Salomonis & canticū, cōfero cū duobus libris Esdræ, Iudith, historia Susanne & Beli draconis. Hic ubi ne somnū quidē fuit ullius mali, tu fingis tria magna crimina. Refrā ex Diatriba locū, quo magis agnoscas, q̄ hic præter omnē causam criminaris. Sic habet. Nō puto quenquā exæpturū hic ad-

HYPERASPISTES DIA=

uersus authoritatē huius operis (de libro loquor, qui in-
 scribitur ecclesiasticus) quod ut indicat Hieronymus, o-
 lim apud Hebræos nō habitū sit in canone, quū ecclesia
 Christi magno cōsensu receperit in suum canonem. Neq;
 causam uideo quur Iudæi librū hūc à suo canone inda-
 rint excludendū, quū parabolā Salomonis, et canticum
 amatorium receperint. Etenim q; duos posteriores libros
 Esdræ, historiā apud Danielē de Susanna, ac Belo dra-
 cone, Iudith, Hester, aliāq; nōnulla nō receperūt in cano-
 nem, sed inter hagiographa numerarint, quid illos moue-
 rit, facile diuinat qui libros eos attentius legerit. Ceterū
 in hoc opere tale nihil obstrepit lectori. Hactenus Dia-
 tribes uerba recēsi. An mordeo rideoq; canonem He-
 bræorū, quod negē mihi liquere quamobrē ecclesiasticū
 excluderint à canone? Erat quur illud opus haberi cape-
 rem in primis dignū canone, et tamen nihil aliud dico, q;
 me nō perspicere causam, quare Hebræi nō receperint,
 quū ecclesia receperit, arte inter hagiographa. Tu for-
 tititer pronūcias librū Hester, quū apud Hebræos sit in ca-
 none, digniorem cæteris omnibus, qui excluderetur à ca-
 none. Vter igitur ridet ac mordet canonem, ego qui nego
 me uidere causam, quur ecclesiasticum non receperint
 in suum canonem, an tu qui iudicas librum Hester mini-
 me dignum canone, simul damnans & Hebræorum
 & ecclesie canonē, cum Hebræorum canone consentien-
 tem? Tantū ad primū crimen. Alterū nihilo uerecūdius.
 Appello

Appello canticam Salomonis canticum amatoriu. Fin-
 ge nullā hic esse causam, quur sic appellarim, nisi quia
 libuit, aut ut Latinius dicerem, quid erat ambigui som-
 matis, an non est canticum amatorium? An amor sem-
 per in malum sonat? Nunc uide causam quur ita malu-
 erim dicere. Quum enim duæ particulae, ad dictionem
 Salomonis referrentur, uidelicet prouerbia & canticū,
 si dixissem canticum canticorum, dure sibi cohaesissent
 duo genitiui, Salomonis & canticorū, uidererq; senti-
 re Salomonē alia multa scripsisse cantica. Si simpliciter
 dixissem canticum, poterat aliquis suspicari me de can-
 tico quopiā loqui, qualia sunt in psalmis, idcirco ex o-
 peris argumento addo cognomē amatoriu. Ego de hoc
 cantico nunquā peius sensi quā de prouerbijs, de qui-
 bus optime sentio. Quæ fuit igitur occasio calumniæ di-
 Et ni fallor, hoc telū mutuatus es ex libris Lei, qui tibi
 nunc opinor incipiūt placere. Iam tertiu crimen tuū ha-
 bet manifestā uanitatē. Non enim confero Prouerbia
 & Canticū cū duobus libris Esdræ, Susannæ Beliq; dra-
 conis historia, sed cū Ecclesiastico, qui simile tractat ar-
 gumentū cū Prouerbijs, atq; in his quos reiecerūt aio
 diligenti lectori aliquid obstrepere, quur reapti nō sint
 In Ecclesiastico nō uidetur simile quicquā obstrepere.
 Quod si in Ecclesiastico nihil obstrepit, multo minus in
 Prouerbijs aut Cantico. In his tam friuolis refellendis
 nō eram sumpturus hoc operæ, nisi ut te ab ista immo-

HYPERASPISTES DIA

dia nihil non arpendi libidine, reuocarem. Quæ si me
 tantum lederet, iactura sanè tenuis esset, aut si tibi uni
 noeret, tolerabilior esset, nūc non solum obstat causæ
 quam agis, agis aut, ut affirmas, negocium Euangelij re
 uocandi, quod hactenus in orbe fuit sepultū, uerum eti
 am exitū omnium bonarū rerū secum adfert ista cala
 mi tui seditiosa petulantia. Concitatus est populus ad
 uersus episcopos & principes, magistratus ægre cohibe
 bent plebeulā nouarū rerum auidā, atrocibus odijs in
 ter se dissident ciuitates, quæ prius erant cōiunctissimæ.
 Vix inter hoīes nūc inuenias cui tuto fidas, libertas om
 nis adempta. Nam principum, præsalum, theologorū
 ac monachorū tyrannidem, sic enim uocare soles, non
 sustulisti, sed irritasti. Quicquid fit aut dicitur, rapitur
 in suspicionem, & de quibus prius licebat in utrālibet
 partē disputare, nunc ne hiscere quidem fas est. Serui
 tus quam parabas excutere, conduplicata est, iugum ad
 grauatū est, catene non excussæ sed astrictæ. Olim ne
 mo facessabat negociū, si quis domi suæ pro ualitudine
 comedisset quæ conueniebāt, nunc etiā si multas habe
 as edendi causas, nec desit pontificis diploma, tamē Lu
 theranus dicitur qui uescitur. Olim Rhomanus pōtīfex
 facile relaxabat legē ijs, qui per imbecillem ætatem &
 nondum usurerum ac iudicio prudentem, facti fuissent
 monachi aut monachæ, nūc ad relaxandū difficillimus
 est. Frigent ubiq; discipline liberales, unā cū linguis
ac bo

TRI. PER ERAS. ROT.

Et bonis literis, quas tu grauas intolerabili inuidia. Re
 ieiuntur egregia ueterū monumenta, & pro his mun
 dus impletur rixosis ac famosis libellis, ex quibus mor
 bi uirus serpit ad lectorem. Noui aliquot uiros bonos
 ac doctos, qui initio non inuiti legebant tuas lucubrati
 ones cognoscendi iudicandiq; studio: tandē coacti sunt re
 ijcere, quod faterentur sese infici tot sannis, scommatis,
 dicerijs, conuicijs, calumnijs parū Christianis, quibus
 doctrinam tuam contaminas, non aliter quā solent ij,
 qui capos aut phasianos infarciunt allijs. Et primum
 ista titillationem quandam habent ac prurimum, uerum
 ubi sensim irrepserint in animos, inficiunt sinceritatē
 ac mansuetudinem pectoris. Et quum uideas quantum
 malorum in orbē inuexerit ista tua ferocia, quum toti
 es admonitus sis etiam aō ijs qui tibi bene uolunt, tamē
 usq; proficis in deterius: & eos frustra trahens in pe
 rialiū, qui se tuæ fidei crediderunt, & illos abalienās
 quos poteras ad te pellicere. (Iam enim rursū fingo
 tuam doctrinam esse catholicam), deniq; obfistens, quo
 minus hic mundi tumultus utcumq; natus, aliquādo no
 bis pariat aliquid bonæ tranquillitatis. Innumeros ab
 straxisti à suis præsulibus, qui nunc oberrant uelut o
 ues dissipatæ non habentes pastorem, præsertim quum
 uideant tuam ecclesiam tantis dissidijs conati, & inte
 stinis bellis tumultuari. Et inter hæc adhuc uscat tibi tā
 tos libros, tam operose maledicos, scribere, in hominē

HYPERASPISTES DIA

cuius animum prorsus ignoras, si modo talem esse iudic-
 cas, qualem facis. Si liberis & apertis conuicijs debacu-
 chatus fuisses, simplicitas laudari poterat, aut tuo ge-
 nio condonari, nunc arte maliciosa rem geris. Si duo-
 bus aut tribus conuicijs contentus fuisses, uideri pote-
 rant excidisse, nunc liber totus undiq; scetet maledictis.
 Hinc incipis, per hæc pergis, in hæc desinis. Si temet
 explestes uno conuiciorum genere, subinde stipitem,
 asinum, aut fungum me appellans, nihil aliud respon-
 disse, quam illud e comœdia: Homo sum, humani ni-
 hil à me alienum puto. Hæc non poterant saturare tu-
 um odium, nisi me faceres Lucianum & Epianum,
 adeo non credentem scripturis diuinis, ut ne deum qui-
 dem ullum esse arbitrer, hostem Christianismi, deniq;
 blasphemum in deum & Christianã religionem. Hui-
 iusmodi leporibus respersus est tuus liber, oppositus
 meæ Diatribæ, in qua nullum erat conuicium. Istam
 tam peruersam opinionem si quis susurro leuis ac men-
 dax, qualibus abundat tua sodalitas, ad te detulit, ui-
 de quam conueniat tanta leuitas persone, quam tibi
 sumpsiisti. Si ex tuo ipsius animo conæpisti, quis cre-
 det eum esse bonum uirum, qui de homine incognito
 tam atrociam suspicetur. Sin ista lædendi mei studio con-
 minisæris, nulli potest obscurum esse, quid de te sen-
 tiendum sit. Quoniam autem meæ lucubrationes
 palàm reclamant tuis calumnijs, ubiq; sacrarum lite-
 rarum

TRI. PER ERAS. ROT.

rarum maieſtatem & Chriſti gloriã prædicantes, negas illam mihi ex animo ſcripta. Expedita ſolutio, ſi quicquid calumniari non potes, ioco ſcriptum eſt: ſi quicquid patet calumnia, ſerio ſcriptum eſt. Et huiusmodi diſtinctiones tibi ualebunt ad criminandum, qui ſophiſticas diſtinctiones exhibitas, repertas ad docendum. Quæſo quod eſt iſtud ingenium, aut quæ natura, ſi quidem natura eſt? Aut quod ſpirituum genus, ſi ſpiritus eſt? Aut quæ tandem Euangelij docendi tam nõ Euangelica ratio? An renaſcens Euangelium ſuſtulit omnes leges politicas, ut iã liceat quælibet in quemuis & dicere et ſcribere? An hæc eſt tota libertas, quam nobis reſtituiſ? Si quis mihi detrahat ingenium, iudicium, eruditionem, moderate ſeram, ſi quis impingat imperitiam ſcripturarum aut incogitantiam, humanum crimen agnoſcam. Verum ſi quis mihi impingat neglectum dei, aut contemptum ſcripturarum, iſ aut id facit ex delatoris cuiuſpiã oratione perſuaſus, & leuiſſimus eſt, aut intolerabilis eſt ſycophanta ſi ex ſeſe conſingit. Hic quid tibi loquatur tua conſcientia tute uideris. Ego iudice deo, cuius iram non deprecabor, ſi quid hic ſciens ſefellero, uolo hoc omnibus Chriſtianiſ, hæreticis, et ſemichriſtianiſ eſſe teſtatũ, me ſcripturis diuinis non minus habere fidei, quàm ſi Chriſtum ipſum ſua uoce mihi loquentem audirẽ, minusq; dubitare de his quæ ibi lego, quàm de his quæ auribus audio, oculis uideo, manibus cõtrecto. Et quemadmodũ artiſſime credo per

Euange

HYPERASPISTES DIA

Euangelium exhibita quæ legis figuris & prophetarū
 uaticinijs, per spiritū sanctum fuerant prædicta: ita pa-
 ri certitudine credo, secundi aduentus promissionem, ac
 diuersa malorū bonorumq; præmia. Et hac fiducia fre-
 tus, labores, iniurias, morbos, senectutis molestias, alia-
 q; huius uitæ incōmoda patienter fero sperans per Chri-
 sti misericordiam, malorum omnium finem, & cum ip-
 so uitam æternam. Tantum autem abest, ut sciens oppu-
 gnem Euangelium, ut malim decies occidi, quàm contra
 animi sententiam oppugnare unum iota ueritatis Euā-
 gelicæ. Nec hic animus mihi nuper natus est, nunquàm
 alius fuit à puero, & hodie firmior est, gratia deo, quàm
 unquàm fuit. In salutis negotio non aliunde flagito præ-
 sidium quàm à misericordia domini, neq; secundum de-
 um, ulla in re plus habeo uel spei uel solatiij, quàm in sa-
 cris literis. Et quemadmodum in luabrationibus meis
 non nego potuisse fieri, ut aliubi scripturæ germanū sen-
 sum nō attigerim, ita sanctissime deicere possim, me sci-
 entem nec in gratiam hoīs, nec ob metum hominis usquā
 doauisse secus quàm sentirem, saltem opinione probabi-
 li. Qui mecum domesticam habuerunt consuetudinem, si
 non sanctimonie, quam desidero potius quàm habeo, cer-
 te huius animi possunt esse testes, qui nunquàm effutiuit
 uerbum, uel ioco uel serio quod saperet Lucianum, Epi-
 curū aut Porphyrium. Ineptum erat hæc testificari scri-
 pto, nisi Lutherus Euangelij uindex, accurato libro tali-
bus factus

TRI. PER ERAS. ROT.

bus factijs uoluisset in Erasmus amicum ludere. Nūc
si quis mallet habere fidē ullius impudentissimæ crimi-
nationi, qui me non nouit, quā meæ testificationi, suo
periculo faciet, me liberabit hæc animi mei declaratio.
Precor autem ut in animis omnium regnet Euangelium
Christi, ædatq; huic omnis intellectus ac potestas huma-
na, tantum abest, ut ipse belligerari uelim cum cœlesti
doctrina. Simul & tibi precor Luthere, ut dominus in-
nouet in te spiritum bonum, quo quantum hæcenus po-
tuisti ad turbandam orbis Christiani concordiam, tantum-
dem ualeas ad tranquillandam ecclesiam dei, ut idē sen-
tientes, uno ore prædicemus, illum, cuius doctrinam
nunc dispari ore asserimus. Hic igitur prioris ac
tumultuarij uoluminis finis esto. Alterum
breui dabitur, sed accuratius, si modo
Christus adesse dignabitur.

F I N I S.

ANNO M. D. XXVI.

THE REPUBLICAN

Faded, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page. A dark ink blot is visible on the right side of the page.

AND M. D. XXV

